

Τ.Ε.Ι ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΡΥΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΜΙΑΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ»**

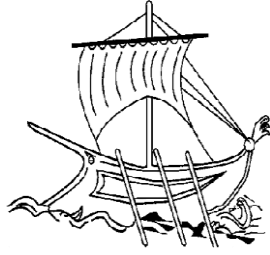
Φοιτήτρια:

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ Η. ΜΑΚΡΗ

A.M: 5879

Επιβλέπων καθηγητής: κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΡΑΝΗΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2014

Τ.Ε.Ι ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΡΥΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΜΙΑΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ»

Φοιτήτρια:

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ Η. ΜΑΚΡΗ

A.M: 5879

Επιβλέπων καθηγητής: κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΡΑΝΗΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΓΕΝΙΚΟ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	8
1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	8
1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	10
1.3 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ – SWOT ANALYSIS	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΓΕΝΙΚΟ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ	19
2.1 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	19
2.2 ΣΤΟΧΟΘΕΤΗΣΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	24
2.4 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ	31
2.5 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ.....	34
2.5.1 Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ.....	34
2.5.2 Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ.....	36
2.5.3 Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	38
2.6 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΜΙΑΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	43
3.1 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ.....	43
3.2 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ-ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	45
3.3 ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	47
3.3.1 ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΕΝ ΔΥΝΑΜΕΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.....	56
3.4 ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	61
3.5 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ.....	63
3.6 LEADER	65
3.7 ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 LEADER +.....	67
3.8 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ "ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ - ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ 2000-2006" (Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ.) . ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (ΑΞΟΝΑΣ 7).....	69
3.9 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	72
3.9.1 LEADER - LEADER I	72
3.9.2 LEADER II	72
3.9.3 EQUAL.....	73
3.9.4 Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ Ο.Π.Α.Α.Χ (ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ).....	74
3.9.5 LEONARDO DA VINCI.....	75
3.9.6 INTERREG I.II.III.....	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΜΙΑΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ.....	78
4.1 ΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΜΙΑ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	78
4.2 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	78
4.3 ΒΑΣΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΜΙΑΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ.....	81
4.4 ΜΟΝΤΕΛΑ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	85
4.5 ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.....	86

4.6 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΕΑΓΕ	91
5.1 ΓΕΝΙΚΑ	91
5.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΕΑΓΕ (ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΝΩΣΕΩΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ)	94
5.3 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΜΙΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	96
5.4 ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΕΑΓΕ.....	101
ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	103
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	107
A. ΕΛΛΗΝΙΚΗ	107
B. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	110
Γ. ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	112

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Αντί προλόγου θα ήθελα να αναφερθώ στον κ. Στράνη Δημήτριο και την κα Ιωαννίδου Μαρία, οι συμβουλές και η καθοδήγηση των οποίων ήταν καθοριστικής σημασίας για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Μέσα απ' αυτές τις γραμμές θα ήθελα να τους ευχαριστήσω θερμά για την υποστήριξη που μου παρείχαν.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα του 2013 έχει τοποθετηθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της παγκόσμιας οικονομίας. Σήμερα η χώρα καλείται να βρει την έξοδο διαφυγής από ένα φαύλο κύκλο κρίσης αξιών και να αναγεννηθεί μέσα από τις στάχτες της. Μία από τις πολυάριθμες διαστάσεις της γενικευμένης κρίσης που σοβεί κυρίως στον Ευρωπαϊκό χώρο, είναι και η έλλειψη ενός εθνικού σχεδίου παραγωγής, που θα βασίζεται και κυρίως θα αναδεικνύει τα παγκοίμως διακριτά πλεονεκτήματα της χώρας. Για πολλούς ο δρόμος προς την οικονομική ανάταξη περνά μέσα από το μονοπάτι της επιστροφής στην πρωτόγεννη ανάπτυξη. Αυτό δεν αποτελεί μία έωλη και επιδερμική προσέγγιση, αλλά μία σύγχρονη πραγματικότητα και μία χειροπιαστή πρόταση για τη διατομή αυτού του ιδιότυπου «γόρδιου δεσμού». Σε ένα περιβάλλον που κυριαρχεί η οικονομική δυσπραγία διαφαίνεται αναγκαίο να βρεθούν τρόποι εξοικονόμησης πόρων, μέσα από την υλοποίηση και εφαρμογή ενός εθνικού σχεδίου ανασυγκρότησης και ενός σύγχρονου μοντέλου παραγωγής.

Ένας από τους πολλούς παράγοντες που μπορεί να καταστεί κεντρικός πυλώνας για την ανάκαμψη της οικονομίας είναι το τουρισμός. Οι ρίζες του τουριστικού φαινομένου φτάνουν στην αρχαιότητα και οι εκάστοτε εκφάνσεις του συνδέονται με το πολιτιστικό πλαίσιο, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί μέσα από τις τάσεις και τις αντιλήψεις της σύγχρονης εποχής.

Ο τουρισμός με τη σημερινή μορφή την οποία έχει αποτελεί ένα οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο έχει προσελκύσει ένα αυξημένο ενδιαφέρον τόσο από τις ανεπτυγμένες χώρες, όσο και από τις αναπτυσσόμενες, οι οποίοι βλέπουν στο πρόσωπο του τουρισμού έναν από τους τρόπους εκείνους, οι οποίοι είναι δυνατόν να βοηθήσουν τις οικονομίες τους και να αυξήσουν το βιοτικό τους επίπεδο και κατά επέκταση να αυξήσουν την ευημερία τους.

Παρόλα αυτά, εκτός από τη συνηθισμένη μορφή του τουρισμού, που γνωρίζουμε, στον οποίο τα τελευταία χρόνια δίνεται ιδιαίτερη έμφαση, με κυρίαρχη αυτή του αγροτικού τουρισμού, ο οποίος εμφανίζει μια ιδιαίτερα

γρήγορη ανάπτυξη, καθώς οι προτιμήσεις και διαθέσεις των σύγχρονων τουριστών έχουν αλλάξει με αποτέλεσμα να γίνονται προσπάθειες από την τουριστική αγορά, ώστε να προσαρμοστεί όσο το δυνατόν πιο γρήγορα σε αυτό το είδος τουρισμού.

Στην κατεύθυνση της αναδιαμόρφωσης του προτύπου αυτού, προτείνονται φιλικότερες στο περιβάλλον μορφές τουρισμού στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης. Ο αγροτικός χώρος σήμερα, αποτελεί ένα πεδίο, όπου μπορούν να αναπτυχθούν τέτοιου είδους τουριστικές δραστηριότητες με επιθυμητά και ταυτόχρονα εντυπωσιακά αποτελέσματα.

Η Ελλάδα διαθέτει πλείστα γεωστρατηγικά πλεονεκτήματα και εξαιρετικό φυσικό πλούτο, και επομένως μπορεί να ευνοήσει την ανάπτυξη του Αγροτουρισμού, τον οποίο θα αναλύσουμε παρακάτω. Ο Αγροτουρισμός είναι μία από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες επιδιώκουν την απαγκίστρωση από ένα πεπαλαιωμένο καταναλωτικό μοντέλο, που διαπαιδαγώγησε γενεές επί γενεών και παράλληλα τη δημιουργία σύγχρονων κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών συνθηκών, που θα έχουν ως πρώτο μέλημα την οικονομική βιωσιμότητα και που θα αποτελέσουν το στέρεο υπόβαθρο μίας εθνικής προσπάθειας μετεξέλιξης του μοντέλου της εθνικής οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Γενικό εννοιολογικό πλαίσιο και ιστορική εξέλιξη του τουρισμού

1.1 Ορισμοί Τουρισμού

Ο τουρισμός¹ είναι ένας πολύ διαδεδομένος τρόπος ψυχαγωγίας, ειδικά στον Δυτικό Κόσμο ενώ παράλληλα αποτελεί μια πολύ μεγάλη βιομηχανία και σημαντικότερη πηγή εσόδων για παραδοσιακά τουριστικές χώρες όπως την Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία και την Ελλάδα. Πρόσφατα, χάρη στην μεγάλη μείωση του κόστους ταξιδιού και της πτώσης του Τείχους, υπάρχουν ανερχόμενοι τουριστικοί προορισμοί όπως Τσεχία, Ουγγαρία, Κροατία, Τουρκία, Αίγυπτος, που προσελκύουν κάθε χρόνο όλο και περισσότερους τουρίστες με όπλο τους τις χαμηλές τιμές και την καλή εξυπηρέτηση.

Πολλές είναι οι προσπάθειες που έχουν γίνει για να δοθεί ένας επακριβής ορισμός του Τουρισμού. Από τα κύρια χαρακτηριστικά του, μπορούν να εξακριβωθούν εννοιολογικά και συγκεκριμένα τα εξής πέντε:

- Ο τουρισμός είναι αποτέλεσμα μεμονωμένης ή ομαδικής μετακίνησης ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς και η διαμονή τους σε αυτούς επί τουλάχιστον ένα 24ωρο με σκοπό την ικανοποίηση των ψυχαγωγικών τους αναγκών
- Οι διάφορες μορφές του τουρισμού περιλαμβάνουν απαραίτητα δύο βασικά στοιχεία: Το ταξίδι στον τουριστικό προορισμό και τη διαμονή σε αυτόν, συμπεριλαμβανομένου της διατροφής
- Το ταξίδι και η διαμονή λαμβάνουν χώρα εκτός του τόπου της μόνιμης διαμονής των ανθρώπων που αποφασίζουν να μετακινηθούν για τουριστικούς λόγους
- Η μετακίνηση ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς είναι προσωρινού και βραχυχρόνιου χαρακτήρα, που σημαίνει ότι πρόθεσή τους είναι να επιστρέψουν στον τόπο της μόνιμης κατοικίας τους μέσα σε λίγες, μέρες βδομάδες ή μήνες

¹ <http://el.wikipedia.org>

Το 1941 οι καθηγητές Hunziker και Krapf² (1899–1974 Ιδρυτής του Ερευνητικού Ινστιτούτου Τουρισμού στο Πανεπιστήμιο του St Gallen, συνιδρυτής του AIEST και του Διεθνούς Ινστιτούτου Glion, διευθυντής της Ελβετικής Ομοσπονδίας Τουρισμού, μέλος της Ελβετικής Συμβουλευτικής Επιτροπής για την εμπορική πολιτική) του Πανεπιστημίου της Βέρνης υποστήριξαν την άποψη πως ο τουρισμός πρέπει να οριστεί σαν το σύνολο των φαινομένων και σχέσεων που προκύπτουν από την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού σε έναν προορισμό και τη διαμονή σε αυτόν μη μόνιμων κατοίκων του.

Το 1937 η Επιτροπή Εμπειρογνομώνων της Κοινωνίας των Εθνών³ σύστησε στις χώρες-μέλη της να υιοθετήσουν έναν ορισμό που χαρακτήριζε τον τουρίστα σαν ένα άτομο που ταξιδεύει για ένα χρονικό διάστημα 24 ωρών ή περισσότερο σε μια χώρα διαφορετική από εκείνη που διαμένει μόνιμα.

Δυόμιση δεκαετίες αργότερα, το 1963, η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για Διεθνή Ταξίδια και Τουρισμό, που πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη συμφώνησε ότι ο όρος επισκέπτης περιγράφει κάθε άτομο που επισκέπτεται μία χώρα διαφορετική από εκείνη που διαμένει μόνιμα, για οποιοδήποτε λόγο εκτός από εκείνον της άσκησης ενός επαγγέλματος, για τον οποίο αμείβεται με χρηματικούς πόρους της χώρας την οποία επισκέπτεται. Ο ορισμός αυτός καλύπτει δύο κατηγορίες επισκεπτών:

- Τους τουρίστες: άτομα που επισκέπτονται μια χώρα και διαμένουν σε αυτήν τουλάχιστον επί ένα 24ωρο, και των οποίων οι λόγοι επίσκεψης είναι τις περισσότερες φορές διακοπές, επαγγελματικοί, υγείας, σπουδές, συμμετοχή σε αποστολή ή σύσκεψη ή συνέδριο, επίσκεψη φίλων ή συγγενών, θρησκευτικοί και άθληση
- Τους εκδρομείς: άτομα που επισκέπτονται μια χώρα και διαμένουν σε αυτή λιγότερο από ένα 24ωρο. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι επιβάτες κρουαζιερόπλοιων, οι επισκέπτες που έρχονται και φεύγουν την

² Hunziker, W., Krapf, K., (1942), “Grundriss der allgemeinen fremdenverkehrslehre”, Polygraphischer Verlag AG, Zurich

³ www.unwto.org

ίδια μέρα χωρίς να διανυκτερεύσουν, καθώς επίσης και τα πληρώματα πλοίων, αεροπλάνων κλπ

Κανένας από αυτούς τους ορισμούς δεν λαμβάνει υπόψη τον εσωτερικό τουρισμό. Τελευταία φορά, το θέμα της υιοθέτησης ενός ορισμού για τον εσωτερικό τουρισμό τέθηκε στην Παγκόσμια Διάσκεψη για τον Τουρισμό, που συγκλήθηκε το 1980 στην Μανίλα των Φιλιππινών από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, χωρίς όμως θετικό αποτέλεσμα. Σήμερα, κάποιες χώρες έχουν δώσει έναν ορισμό για τον εγχώριο τουρίστα. Οι ΗΠΑ π.χ. ορίζουν ως τουρίστα αυτόν που κάνει εσωτερικό τουρισμό, οποιοδήποτε άτομο φεύγει από το σπίτι του με σκοπό να επισκεφτεί κάποιο μέρος που απέχει τουλάχιστον 50 μίλια (80,48 χιλιόμετρα) από αυτό για οποιοδήποτε λόγο εκτός της καθημερινής του μετάβασης στην εργασία.

1.2 Ιστορική Εξέλιξη Τουρισμού

Στην αρχαιότητα, το τουριστικό φαινόμενο ήταν συνδεδεμένο με τον ελεύθερο χρόνο, όπως άλλωστε και σήμερα, με τη διαφορά ότι στην αρχαιότητα ο ελεύθερος χρόνος ήταν προνόμιο των ατόμων που ανήκαν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα⁴. Ο ελεύθερος χρόνος συνδεόταν ουσιαστικά με τις ευγενείς απασχολήσεις και την απόρροια μιας πολιτικής σκέψης που οριοθετούσε το τι είναι ελευθερία και τι όχι. Έτσι όσοι διέθεταν ελεύθερο χρόνο θα είχαν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε διάφορων τύπων ταξιδιωτικές μετακινήσεις. Μπορούμε να αναφέρουμε, για παράδειγμα, τις διεθνείς ταξιδιωτικές μετακινήσεις για λόγους αναψυχής των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων στην Αίγυπτο, καθώς και τις εσωτερικές μετακινήσεις είτε για να παραβρεθούν σε αθλητικούς αγώνες, θεατρικές παραστάσεις, γιορτές, θρησκευτικές εκδηλώσεις, είτε για θεραπευτικούς λόγους. Οι Ολυμπιακοί αγώνες, για παράδειγμα, αποτελούσαν μια αθλητικο-θρησκευτική εκδήλωση και οι οποίοι πραγματοποιούνταν κάθε τέσσερα χρόνια στην Αρχαία Ολυμπία.

⁴ Βαρβαρέσος, Σ. (2000), Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές. Β' έκδοση, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.

Το ίδιο συνέβαινε και με τα Πύθια στους Δελφούς που περιλάμβαναν αγώνες αρμάτων, διαγωνισμούς τραγουδιού και θεατρικές παραστάσεις.

Πολλές επίσης μετακινήσεις πραγματοποιούνταν από Έλληνες και Ρωμαίους στα μαντεία για να αποδώσουν τιμές στους πολυάριθμους θεούς τους.

Στην Αρχαία Ελλάδα η έννοια της φιλοξενίας αποτελούσε αναπόσπαστο τμήμα της τουριστικής μετακίνησης, καθώς η φιλοξενία είχε ισχύ νόμου και οι κάτοικοι των πόλεων όπου διεξάγονταν μεγάλα θρησκευτικά ή αθλητικά γεγονότα δέχονταν αφιλοκερδώς τους επισκέπτες στις οικίες τους. Η υποδοχή και η φιλοξενία, επιβαλλόμενες κατά κάποιον τρόπο λόγω των προαναφερθέντων εκδηλώσεων, συνέβαλαν και στην εμφάνιση των πρώτων πανδοχείων (τον 5ο αιώνα π.Χ χρονολογείται το πρώτο πανδοχείο). Τα λουτροθεραπευτήρια και οι ιαματικές πηγές ήταν ένας ακόμη σημαντικός πόλος έλξης κατά την αρχαιότητα, καθώς συνδύαζαν τις υποχρεωτικές και ωφέλιμες μετακινήσεις για λόγους υγείας – θεραπείας, με εκείνες της αναψυχής. Ένας από τους πρώτους «ταξιδιώτες - τουρίστες» υπήρξε ο Ηρόδοτος, γεωγράφος και ιστορικός (480-421 π.Χ.), ο οποίος περιγράφει στις περιηγήσεις του, τα γεωγραφικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά των τόπων που επισκέπτεται. Στην κατηγορία αυτή μπορούμε να κατατάξουμε και τον Πausανία, επίσης γεωγράφο και ιστορικό, ο οποίος μέσα από τις «Ελληνικές Αποδημίες» διέθεσε προς χρήση των ταξιδιωτών έναν από τους πρώτους τουριστικούς οδηγούς το 150 π.Χ.

Την περίοδο της Αναγέννησης τα αποτέλεσμα της ανάπτυξης και της διεθνοποίησης του τουρισμού ήταν η καθιέρωση των «tour» (περιηγήσεων) στη Γαλλία. Υπήρχαν δυο ειδών περιηγήσεις. Η μικρή περιήγηση (petit tour) που περιελάμβανε το Παρίσι και το νοτιοδυτικό τμήμα της Γαλλίας και η μεγάλη περιήγηση (grand tour) που, εκτός των παραπάνω, περιελάμβανε τη νότια και νοτιοανατολική Γαλλία καθώς επίσης και τη Βουργουνδία. Τόσο η μικρή όσο και η μεγάλη περιήγηση ήταν αποτέλεσμα των εκπαιδευτικών μετακινήσεων των Άγγλων ευγενών. Οι πλουσιότεροι Άγγλοι επέλεγαν την μεγάλη περιήγηση που διαρκούσε έως και δύο έτη, ενώ η συμμετοχή των

νέων και μορφωμένων Άγγλων εθεωρείτο απαραίτητο συμπλήρωμα της μόρφωσης τους.⁵

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι από την αρχαιότητα ο άνθρωπος ταξίδευε για ποικίλους λόγους. Μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη των ταξιδιών είχαν τα μεταφορικά μέσα και οι υποδομές κάθε εποχής. Αρχικά οι ροές των τουριστών ήταν ακανόνιστες και ασυντόνιστες. Μετά από μακρά περίοδο το φαινόμενο του τουρισμού πήρε μια πιο οργανωμένη μορφή. Οι τουριστικοί προορισμοί συνεχώς πληθαίνουν και διαφοροποιούνται, οι υπηρεσίες τουρισμού εξελίχθηκαν και ο όγκος των τουριστών συνεχώς αυξάνει. Τις τελευταίες δεκαετίες, γίνεται λόγος για το τουριστικό σύστημα, ένα σύμπλεγμα υπηρεσιών και δραστηριοτήτων που εξυπηρετούν την παγκοσμιοποιημένη τουριστική ζήτηση.⁶

Την εποχή του Μεσαίωνα, ένα μεγάλο ποσοστό των ταξιδιών που πραγματοποιούνταν την περίοδο αυτή, κατείχε ο επαγγελματικός τουρισμός με κύριο στόχο το εμπόριο. Οι μετακινήσεις γινόταν μέσω θαλάσσης ή μέσω του οδικού δικτύου με καραβάνια και μόνο κατά τη διάρκεια της ημέρας για λόγους ασφαλείας. Οι έμποροι αποτελούν μια κατηγορία τουριστών, οι οποίοι πέρα από την επίτευξη των επαγγελματικών τους στόχων, ενδιαφέρονται και για την πνευματική τους καλλιέργεια.⁷

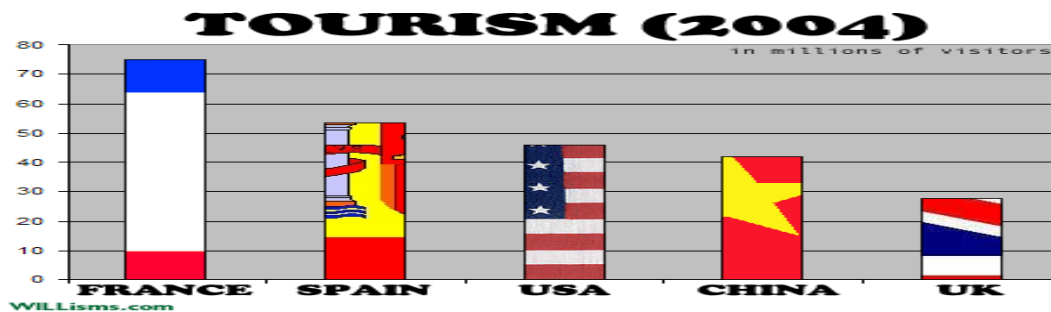
Τα σκήπτρα όμως των τουριστικών μετακινήσεων κατέχουν δυο κυρίως μορφές τουρισμού. Ο πανεπιστημιακός τουρισμός, ο οποίος εμφανίζεται ιδιαίτερα ανεπτυγμένος γύρω από τα πανεπιστημιακά κέντρα της Ευρώπης, όπως το Παρίσι, το Μον Πελιέ,⁸ την Οξφόρδη κ.τ.λ. και ο τουρισμός των μεγάλων θρησκευτικών γεγονότων και εορτών, ο οποίος καλύπτει ένα σημαντικό μέρος των τουριστικών μετακινήσεων. Ο τουρισμός κατά τον μεσαίωνα εμφανίζεται ως ένα «πολιτιστικό και θρησκευτικό συμβάν».

⁵ Βαρβαρέσος, Σ. (2000), Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές. Β' έκδοση, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.

⁶ Gunn, CA. (2002), 4th ed. Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases, Routledge. New York

⁷ Gartner C. W. (2001), Τουριστική ανάπτυξη. Αρχές, διαδικασίες και πολιτικές εκδόσεις «ΕΛΛΗΝ», Αθήνα.

⁸ Βαρβαρέσος, Σ. (2000), Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές. Β' έκδοση, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα

Μεταξύ 12ου και 14ου αιώνα, η εκκλησία ξεκίνησε ένα μεγαλόπνοο σχέδιο ανέγερσης καθεδρικών ναών σε όλη την Ευρώπη, οι οποίοι ακόμη και σήμερα αποτελούν ένα χαρακτηριστικό στοιχείο του Ευρωπαϊκού προϊόντος. Παράλληλα, εμφανίστηκε η πρώτη καταγεγραμμένη προσπάθεια προώθησης, καθώς η υποστήριξη πολλών καθεδρικών ναών εξαρτιόταν από τα χρήματα των επισκεπτών. Προκειμένου λοιπόν να τους προσελκύσουν δεν ήταν σπάνια η διαφήμιση της ευκαιρίας να δουν τα λείψανα κάποιων αγίων, κομμάτια από τον Τίμιο Σταυρό κ.τ.λ. Τέλος, η εκκλησία ακολουθώντας την αρχαία παράδοση «περί φιλοξενίας», λαμβάνει την πρωτοβουλία για την δημιουργία μικρών ορεινών καταλυμάτων ακόμη και στις πλέον απομονωμένες περιοχές.⁹

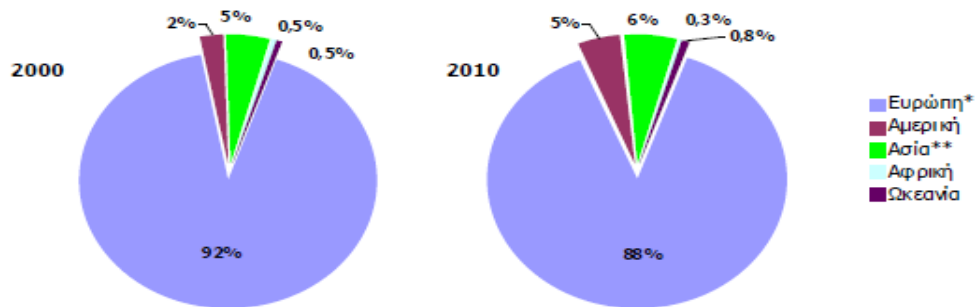
Μέσα από τη δυναμική εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου αναπτύχθηκαν πολλές μορφές τουρισμού. Κάθε μορφή τουρισμού εξυπηρετούσε συγκεκριμένες ανάγκες και σκοπούς. Οι κοινωνικές αλλαγές που ακολούθησαν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ο σύγχρονος τρόπος ζωής κατέστησαν το μαζικό τουρισμό ως την κυρίαρχη μορφή τουρισμού. Σήμερα πλέον, παρατηρείται μια συνειδητή στροφή του ανθρώπου προς εναλλακτικές μορφές τουρισμού, λόγω της ευαισθητοποίησής του στα περιβαλλοντικά θέματα. Μια από αυτές τις μορφές τουρισμού, που λαμβάνει χώρα στον αγροτικό χώρο είναι ο αγροτουρισμός.

Στην προ - αστική κοινωνία δεν παρατηρείται ο σαφής διαχωρισμός αγροτικού και αστικού χώρου της εποχής μας, οπότε και δεν μπορούμε να έχουμε πληροφόρηση για φαινόμενα τουρισμού στον αγροτικό χώρο.

⁹ Βαρβαρέσος Σ. (1999), Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση. Προπομπός Αθήνα.

1.3 Ο Τουρισμός Στην Ελλάδα – Swot Analysis

Η πολιτιστική κληρονομιά, η μεγάλη ακτογραμμή και το φυσικό κάλλος προσδίδουν στην Ελλάδα σημαντικά συγκριτικά φυσικά πλεονεκτήματα, με αποτέλεσμα να συγκαταλέγεται μεταξύ των κυριότερων τουριστικών προορισμών παγκοσμίως. Βασικό χαρακτηριστικό του ελληνικού τουριστικού προϊόντος αποτελεί ο γεωγραφικός προσδιορισμός της ζήτησης από το εξωτερικό, καθώς στο σύνολό της σχεδόν, η ζήτηση αυτή, προέρχεται από την Ευρωπαϊκή ήπειρο, με την αναλογία αυτής μάλιστα να μην εμφανίζει μεταβολή την τελευταία δεκαετία. Το 2010 οι αφίξεις από τις ευρωπαϊκές χώρες ανήλθαν σε 13,3 εκατ., εκ των οποίων το 68% προήλθε από χώρες της ΕΕ-27, ενώ το 40% αφορούσε επισκέπτες από χώρες-μέλη της Ευρωζώνης.¹⁰

(*) Περιλαμβάνονται οι αφίξεις από τη Ρωσία, (**) Περιλαμβάνονται οι αφίξεις από την Τουρκία

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία: ΙΟΒΕ

Η Ελλάδα άρχισε να θεωρείται ως τουριστικός προορισμός τη δεκαετία του 1960. Οι πρώτοι τουρίστες που την επισκέφθηκαν τοποθετούνται στο υψηλό τμήμα της αγοράς και ο κύριος λόγος προσέλευσης ήταν η επίσκεψη των αρχαιολογικών χώρων σε συνδυασμό με την ανάπαυση σε μέρη κοντά στις ελληνικές ακτές. Την ίδια περίοδο, οι tour operators της Ευρώπης, αναζητώντας έναν νέο τόπο προορισμού, ως εναλλακτικό της Ισπανίας

¹⁰ Παρατσιώκας, Ν, Danchev, S (2012) Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία. Ίδρυμα οικονομικών & βιομηχανικών ερευνών.

εξαιτίας των δυσκολιών (τιμές και ποιότητα) που άρχισαν να παρουσιάζονται, έστρεψαν τους πελάτες τους προς την Ελλάδα.

Σύμφωνα με τη SWOT ανάλυση όπως την εξέδωσε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, τα κύρια πλεονεκτήματα της Ελλάδας για την ανάπτυξη του Τουρισμού είναι:

- Το δυνατό τουριστικό προϊόν (γεωγραφία, κλίμα, τρόπος ζωής, τοπία, πολιτισμός, νησιά, «απείραχτη εξοχή», φιλοξενία, θετική εικόνα)
- Το καλό επίπεδο επαναλαμβανόμενου τουρισμού (55% το καλοκαίρι του 1998)
- Ο βαθμός ικανοποίησης των τουριστών από την Ελλάδα ως τουριστικό προορισμό είναι σε πολύ ικανοποιητικό επίπεδο (80% το καλοκαίρι του 1998)
- Η καλή προφορική προώθηση (mouth to mouth) της χώρας που οφείλεται στη θετική εικόνα που σχηματίζουν οι περισσότεροι που την επισκέπτονται.
- Τα λογικά επίπεδα των τιμών.
- Το γεγονός ότι ελκύει ένα μεγάλο κομμάτι Ευρωπαίων επισκεπτών, που ξοδεύουν περισσότερα χρήματα ανά ημέρα και ταξίδι σε σύγκριση με άλλους ευρωπαϊκούς προορισμούς.
- Το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι προορισμός πτήσεων charter (καλή συγκοινωνιακή δικτύωση με αγορές της).
- Στις βασικές αγορές-πηγές υφίσταται μεγάλος αριθμός πιθανών επισκεπτών.

Οι κύριες ευκαιρίες είναι :

☐ Δυναμικό ζήτησης:

- Καλή γεωγραφική «θέση» στις Δυτικοευρωπαϊκές και Ανατολικοευρωπαϊκές αγορές
- Αναγνωρισιμότητα του προορισμού στην Ευρώπη και τις υπερπόντιες αγορές
- Οι δυνητικοί τουρίστες είναι περισσότεροι από τους πραγματικούς.
- Οι δυνητικοί τουρίστες ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων έχουν μια μέσου επιπέδου έλξη για τη χώρα.

☐ Προσφορά:

- «Ήλιος και θάλασσα» είναι προϊόν με συνεχή θετική τάση ζήτησης
- Η Ελλάδα διαθέτει πρόσθετους τουριστικούς πόρους και επομένως «προστιθέμενη αξία», που επιτρέπει τη διαφοροποίηση από τους ανταγωνιστές
- Ιστορία και πολιτισμός, που προσφέρονται κάτω από την πραγματική τους αξία

☐ Εικόνα:

- Θετική και φιλική
- Ασφαλής ταξιδιωτικός προορισμός
- Ευρωπαϊκός προορισμός
- Χωρίς αρνητικές προκαταλήψεις
- Σύνδεση και με τον ατομικό τουρισμό
- Η Ελλάδα έχει «προσωπικότητα», είναι «ξεχωριστή»

Οι κύριες απειλές είναι:

- ❑ Ο διεθνής ανταγωνισμός και η ανάπτυξη της αγοράς:
 - Ο κίνδυνος περαιτέρω απώλειας μεριδίου αγοράς
 - Θεαματική βελτίωση ποιότητας ορισμένων ανταγωνιστικών προορισμών χωρίς αύξηση τιμών
 - Απαίτηση καταναλωτών για καλύτερο προϊόν στην ίδια ή χαμηλότερη τιμή
 - Κίνδυνος η Ελλάδα να αποβεί σύντομα σε έναν ακριβό προορισμό
 - Δύναμη και επιρροή των Tour Operators

- ❑ Η κατάσταση στις αγορές:
 - Αυξανόμενος ανταγωνισμός, όλο και μεγαλύτερη προσφορά και χαμηλότερες τιμές
 - Μείωση επαναλαμβανόμενων επισκέψεων
 - Η προσέλευση τουριστών γίνεται όλο και πιο σκληρή και καθοδηγούμενη από ενέργειες marketing
 - Η Δυτική Ευρώπη παραμένει και στο μέλλον η πιο σημαντική αγορά μας και δεν μπορεί να υποκατασταθεί από την Ανατολική Ευρώπη (ιδιαίτερα όσον αφορά στην οικονομική απόδοση των αγορών)
 - Στις υπερπόντιες αγορές δεν αναμένεται σημαντική αυξητική τάση στα ταξίδια διακοπών και γι' αυτό οι αγορές αυτές δεν θα πρέπει να υπερεκτιμώνται

- ❑ Η μη έγκαιρη προσαρμογή των Ελλήνων επαγγελματιών στο χώρο του τουρισμού, στις συνθήκες του ανταγωνισμού:
 - Η άσκηση τουριστικής επιχείρησης στο μέλλον καθίσταται δυσκολότερη και η μάχη για την προσέλκυση του κάθε τουρίστα σκληρότερη και ακριβότερη

- Απαιτείται επαγγελματισμός και συντονισμός
- Αδράνεια και διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης σημειώνει μείωση της ζήτησης
- Η διεθνής τουριστική προσφορά είναι ήδη μεγαλύτερη της ζήτησης, ενώ νέοι προορισμοί διακοπών εμφανίζονται κάθε χρόνο στην αγορά με επαγγελματικό τρόπο (π.χ. Κούβα)
- Απαιτείται άμεση επίλυση των προβλημάτων και επιδίωξη επαγγελματικού και αποτελεσματικού marketing από την πλευρά των επιχειρήσεων

Οι κύριες αδυναμίες είναι :

- Οι σχετιζόμενες με τον τομέα «Μεταφορά» (αεροδρόμια, λιμάνια, ακτοπλοϊκό δίκτυο, οδικό δίκτυο, επιβάρυνση υποδομών πόλεων)
- Το περιβάλλον (ανεπαρκής προστασία, γιαπιά, δρόμοι, πεζοδρόμια, φωτισμός, πινακίδες, απώλεια χαρακτήρα της χώρας)
- Η μη ικανοποιητική σύνδεση με την πολιτιστική κληρονομιά (αδυναμίες στον τρόπο έκθεσης και παρουσίασης σε μουσεία, μη πρόβλεψη οργανωμένης συμμετοχής και μετάδοσης εμπειριών, φτωχό πληροφοριακό υλικό)
- Η τουριστική προσφορά και ειδικά η διαμονή (ξενοδοχεία χαμηλών τάξεων, ποιότητα υπηρεσιών, επαγγελματισμός, ποιότητα φαγητού, ελλείψεις σε εκπαιδευμένο προσωπικό, προδιαγραφές υγιεινής, υπερκρατήσεις) αλλά και άλλες ελλείψεις όπως είναι οι υποδομές αθλητισμού, οργανωμένες παραλίες, έλλειψη καθαριότητας στις παραλίες
- Οι δυσκολίες ανάπτυξης τουρισμού σε περιόδους χαμηλής ζήτησης (Δεκέμβριος-Μάρτιος) που το κλίμα δεν είναι τόσο ζεστό. Για να αναπτυχθεί ο τουρισμός σε τέτοιες περιόδους, χρειάζονται οι κατάλληλες εγκαταστάσεις και υποδομές, απαιτείται πιο οργανωμένη ζωή στα τουριστικά θέρετρα, χαμηλότερες και πιο ανταγωνιστικές τιμές

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Γενικό εννοιολογικό πλαίσιο του Αγροτουρισμού και Διεθνής εμπειρία για τον Αγροτουρισμό

2.1 Αγροτουρισμός

Με την αυξανόμενη ανάπτυξη του τουρισμού, εμφανίζεται ένα εξαιρετικό φαινόμενο, αυτό του αγροτουρισμού. Οι πρώτες εκδηλώσεις επιστροφής στον αγροτικό χώρο για λόγους τουρισμού και αναψυχής εμφανίζονται τον 19ο αιώνα από κατοίκους των βιομηχανικών πόλεων. Με τα μέσα της εποχής πραγματοποιούνταν επισκέψεις στην ύπαιθρο για να εξυπηρετηθεί η ανάγκη της επαφής με το φυσικό περιβάλλον. Τον περασμένο αιώνα οι ραγδαίες εξελίξεις στη δομή των κοινοτήτων οδήγησαν στην σταδιακή οργάνωση του αγροτουρισμού. Η αρχή της σύγχρονης περιόδου του αγροτουρισμού εντοπίζεται στις ΗΠΑ, όπου εμφανίζεται τουριστική δραστηριότητα "Farm and Ranch hospitality" με γεωργικές και αγροτικές πτυχές.¹¹ Ως έννοια, ο αγροτουρισμός εμφανίστηκε στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα σε ανεπτυγμένες χώρες της δύσης (Η.Π.Α. Δυτική Ευρώπη) με την ενθάρρυνση των εγχώριων τουριστών να επισκέπτονται την ύπαιθρο της χώρας τους για την στήριξη των αγροτικών εισοδημάτων.¹² Η διαφορά του από τον γενικό τουρισμό είναι ότι συντελείται στον αγροτικό χώρο και παρέχεται από τους αγρότες, αποτελώντας γι' αυτούς μια συμπληρωματική, της κύριας (αγροτικής) απασχόλησης.

¹¹ Σφακιανάκης, Μ. (2000), Εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα

¹² Έξαρχος Γ. & Καραγιάννης Σ., (2004). Αγροτουρισμός – Μοχλός για την ανάπτυξη της υπαίθρου. Εκδόσεις Κέντρου Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη.

Μέχρι σήμερα ο αγροτουρισμός αποτελεί ένα διαρκώς αναπτυσσόμενο κλάδο της τουριστικής βιομηχανίας. Οι μορφές του αγροτουρισμού διαρκώς μεταβάλλονται προκειμένου να συμβαδίζουν με τις απαιτήσεις της εποχής. Συνεχώς δημιουργούνται νέες δραστηριότητες και νέα προϊόντα που απευθύνονται σε περισσότερους και διαφορετικούς πελάτες. Αναμφίβολα, το αγροτουριστικό κύκλωμα έχει εισχωρήσει δυναμικά στην τουριστική αγορά καταλαμβάνοντας ένα ολοένα διογκούμενο μερίδιο.¹³

Επί μακρόν το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που εφάρμοξε η χώρα μας βασιζόταν στο στερεότυπο ήλιος, άμμος και θάλασσα, ευρέως γνωστά και ως 3S (sun, sand, sea). Ο τουρισμός ήταν και εξακολουθεί να είναι καίριας σημασίας για την οικονομία της Ελλάδος, καθώς θεωρείται η βαριά βιομηχανία της χώρας. Μεγάλο τμήμα του πληθυσμού ασχολείται με τουριστικές δραστηριότητες και πολλές περιοχές εξαρτώνται από τον τουρισμό. Όμως, η γεωγραφική κατανομή του τουρισμού είναι άνιση και ενώ ορισμένες περιοχές είναι κορεσμένες, πολλές άλλες παραμένουν ανεκμετάλλευτες.

Η πιο καθαρή μορφή αγροτουρισμού – αυτή δηλαδή που ο τουρίστας ζει σε μια πραγματική εκμετάλλευση και συχνά μοιράζεται και κάποιες εργασίες ή μαθαίνει πως λειτουργεί η εκμετάλλευση – έχει μια ιστορία αιώνων στη Γαλλία και την Αυστρία . Το γεγονός ότι όλο και περισσότεροι τουρίστες αποζητούν τη φυγή, όχι απλώς με τη μορφή οργανωμένων διακοπών αλλά με την έννοια της επιστροφής στη φύση, συνδέεται άμεσα με τα προβλήματα των αστικών κέντρων .

Γύρω από την έννοια του αγροτουρισμού επικρατεί μια γενική ασάφεια. Χαρακτηριστική είναι η ποικιλία των ορισμών που δίνονται για τον αγροτουρισμό καθώς και οι διαφορές στην προσέγγιση του αγροτουρισμού που υιοθετούν οι διάφορες επιστήμες. Εν τούτοις, παρά τις διαφορές που υπάρχουν στους ορισμούς, η κεντρική ιδέα, οι αρχές και οι αξίες του αγροτουρισμού εντάσσονται σε ένα κοινό πλαίσιο.

¹³ Σφακιανιάκης, Μ. (2000), Εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα

Έχουν χρησιμοποιηθεί πολλοί όροι για τη μεταφορά της ιδέας του αγροτουρισμού. Τέτοιοι όροι είναι: αγροτικός τουρισμός, αγροτουρισμός, τουρισμός σε φάρμα, διακοπές σε φάρμα, οίνο-τουρισμός και αγροψυχαγωγία. Γενικά αυτοί οι ορισμοί αναφέρονται σε μικρής κλίμακας αγροτικές επιχειρήσεις και κοινοτικά δρώμενα, που προβάλλουν τις δραστηριότητες και την παράγωγή των αγροτικών οικογενειών, καθώς και την κληρονομιά των αγροτικών περιοχών στους ταξιδιώτες.

Ο αγροτουρισμός λοιπόν ορίζεται ως «Η τουριστική εκείνη δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό από τους απασχολούμενους κυρίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών και που στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και αποβλέπει στη συγκράτηση και παλιννόστηση του γηγενή πληθυσμού, στην ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας και στην άνοδο του βιοτικού και πολιτιστικού επιπέδου».¹⁴

Άρα χρησιμοποιούμε την έννοια για να δείξουμε τις τουριστικές δραστηριότητες που διεκπεραιώνονται σε μη αστικές περιοχές, από άτομα που εργάζονται στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα παραγωγής. Στην Ελλάδα ο όρος 'αγροτουρισμός' συνήθως χρησιμοποιείται για τον τουρισμό σε φάρμες, αλλά επεκτείνεται και σχεδόν σε όλες της δραστηριότητες στην εξοχή όταν χρειάζεται. Έτσι, ο πράσινος τουρισμός, ο γαστρονομικός τουρισμός, η ιππασία, το κυνήγι, κ.α. μπορούν να θεωρηθούν ως υποκατηγορίες του αγροτουρισμού. Τα κύρια χαρακτηριστικά του αγροτουρισμού περιλαμβάνουν την προσωπική επαφή των καλεσμένων με το φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον της εξοχής και τη δυνατότητά τους να λάβουν μέρος στις δραστηριότητες, τις παραδόσεις και τον τρόπο ζωής των οικοδεσποτών τους. Γι' αυτό το λόγο ο αγροτουρισμός περιλαμβάνει και ισχυρά επιμορφωτικά στοιχεία.

¹⁴ Αποστολόπουλος, Κ., Σδράλη, Δ. (2007), Σημειώσεις μαθήματος «Ηπιες μορφές τουρισμού», Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Χωρικά, ο αγροτουρισμός εντάσσεται στην ευρύτερη μορφή του τουρισμού του αγροτικού χώρου. Συναφής έννοια είναι ο τουρισμός της υπαίθρου. Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται και εξελίσσεται σε περιοχές, όπου κυριαρχούν τα χαρακτηριστικά της αγροτικής κοινωνίας και της υπαίθρου. Βεβαίως, στον αγροτικό χώρο μπορούμε να παρατηρήσουμε και άλλες μορφές τουρισμού (π.χ. τουριστικά χωριά, θεματικά πάρκα, ιστορικός, πολιτιστικός, αθλητικός, κ.λπ. τουρισμός).

Ο αγροτουρισμός κατατάσσεται στις ειδικές και συγκεκριμένα, στις ήπιες ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού, που άρχισαν σταδιακά να αναπτύσσονται μετά το 1980 σε μια προσπάθεια προώθησης ενός προτύπου τουριστικής ανάπτυξης με βασικό χαρακτηριστικό τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ένας αρκετά περιεκτικός ορισμός της έννοιας «βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη» είναι ο παρακάτω:

«Με τον όρο "βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη" περιγράφεται ο τύπος της τουριστικής ανάπτυξης που δραστηριοποιείται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική, και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για τη συνεχή ανατροφοδότηση της».¹⁵

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO) ορίζει τον τουρισμό της υπαίθρου ως μια υπεύθυνη μορφή τουρισμού που προστατεύει το περιβάλλον και βελτιώνει την ευημερία του τοπικού πληθυσμού. Βάσει αυτού του ορισμού, ο αγροτουρισμός θεωρείται ότι ανήκει στη γενικότερη κατηγορία του τουρισμού της υπαίθρου.¹⁶

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το Ελληνικό Κέντρο Αγροτουρισμού, ο αγροτουρισμός είναι «η παράλληλη ανάπτυξη δραστηριοτήτων, που αποσκοπεί στην οικονομική και κοινωνική αναβάθμιση των αγροτικών χώρων και της υπαίθρου, με τη στήριξη της τοπικής αγροτικής παραγωγής, της

¹⁵ Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. (2001) Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική, Αθήνα

¹⁶ www.unwto.org

εμπορίας, της ήπιας και μικρής κλίμακας προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών και της ανάδειξης του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου κάθε περιοχής».

Ένας άλλος ορισμός του αγροτουρισμού δίνεται από την κα Ιακωβίδου: «Αγροτουρισμός είναι εκείνη η μορφή τουρισμού η οποία αναπτύσσεται σε αγροτικές περιοχές που δεν έχουν κορεστεί τουριστικά και συνδέεται με κοινωνικές, περιβαλλοντικές, πολιτισμικές και κοινοτικές αξίες, οι οποίες επιτρέπουν τόσο στους οικοδεσπότες όσο και στους φιλοξενούμενους - επισκέπτες να υφίστανται αλληλεπιδράσεις και να μοιράζονται εμπειρίες.»¹⁷

Μια άλλη ορολογία σε άλλες χώρες είναι ότι ως αγροτουριστικές δραστηριότητες νοούνται αποκλειστικά οι δραστηριότητες υποδοχής και φιλοξενίας που ασκούνται από επιχειρηματίες αγρότες (άρθρο 2135 Ιταλικού Αστικού Κώδικα), ατομικά ή δια ενώσεων, και από μέλη των οικογενειών τους, δια της χρήσης της επιχείρησής τους σε συνδυασμό ή συμπληρωματικά με τη δραστηριότητα καλλιέργειας του εδάφους, δασοκομίας και κτηνοτροφίας που πρέπει να παραμένουν κύριες δραστηριότητες". "Κανονισμός αγροτουρισμού", Νόμος 730/5-12-1985, Ιταλία (άρθρο 2, παρ.1)¹⁸

Στην χώρα μας χρησιμοποιήθηκε επίσημα η άποψη ότι : Ο Αγροτουρισμός σύμφωνα με τη 208/22-12-2008 Γνώμη της Ολομέλειας της Οικονομικής & Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος, είναι: «εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό από τους απασχολούμενους κύρια στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών, με σκοπό την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας, τόσο από την εκμετάλλευση των τουριστικών καταλυμάτων (ενοικιαζόμενα δωμάτια, πανσιόν, ξενώνες, camping), όσο και από την τροφοδοσία των τουριστικών μονάδων με προϊόντα τοπικής παραγωγής γεωργικών συνεταιρισμών».

Άλλωστε ο αγροτουρισμός, σύμφωνα με τον ΕΟΤ (ήδη από το 1983), «είναι η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό από τους

¹⁷ Ιακωβίδου, Ο. (2000), «Ο Αγροτουρισμός: το μικρό όμορφο και θηλυκό πρόσωπο στον τουρισμό», στο Τσάρτας Π., (επιμ.), Τουριστική Ανάπτυξη: πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις, Εξάντας, Αθήνα.

¹⁸ www.agro-tour.gr

ασχολούμενους κύρια στη γεωργία, σε μικρές μονάδες οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής, με στόχο την δημιουργία συμπληρωματικού εισοδήματος στον τοπικό πληθυσμό, τόσο από την ενοικίαση των καταλυμάτων στους τουρίστες όσο και από την τροφοδοσία με προϊόντα τοπικής παραγωγής».

2.2 Στοχοθέτηση Αγροτουρισμού

Η οικολογική διάσταση του αγροτουρισμού συνδέεται με την προστασία και ανάδειξη των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος. Οι αγροτουριστικές εμπειρίες πρέπει να συνδέονται με το περιβάλλον, το τοπίο, την άγρια πανίδα και χλωρίδα.¹⁹ Αυτό επιτυγχάνεται, όταν οι αγροτουριστικές εμπειρίες βασίζονται στις αρχές των δομών και λειτουργιών των οικοσυστημάτων. Επίσης, αναγνωρίζεται ότι υπάρχουν όρια στην εκμετάλλευση του περιβάλλοντος και απαιτείται να ληφθούν υπόψη για την ορθή διαχείρισή της περιοχής.²⁰ Θεωρείται δεδομένο ότι αυτοί που ωφελούνται έχουν την υποχρέωση να συνεισφέρουν στη διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος. Σε κάθε περίπτωση, ο σχεδιασμός και η χωροθέτηση των τουριστικών υποδομών πρέπει να εναρμονίζεται με το τοπίο του τόπου.²¹

Η πολιτιστική συνιστώσα αναφέρεται στον εναρμονισμό των τουριστικών δραστηριοτήτων με τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά, τις συνθήκες και τα δρώμενα στους τόπους υποδοχής. Κάθε τόπος, όπου λαμβάνει χώρα ο αγροτουρισμός, έχει μια ιδιαίτερη φυσιογνωμία, στη δημιουργία της οποίας έχουν συμβάλει οι ανθρώπινες δραστηριότητες. Το σύνολο των εκφάνσεων του ανθρώπινου πολιτισμού διαμορφώνει έναν υφιστάμενο τρόπο ζωής και η ανάπτυξη του αγροτουρισμού οφείλει να τον σέβεται και να τον αναδεικνύει. Σ' αυτή την περίπτωση, ο αγροτουρισμός λειτουργεί ως μέσο επαφής, γνωριμίας, γνώσης και απόλαυσης του πολιτισμού κάθε προορισμού. Μεγάλη

¹⁹ Eagles, P., McCool, S.F. and Hayes, C. (2002), Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

²⁰ Prosser, R. (1999). Societal change and the growth in alter native tourism. In E. Cater, & G. Lowman (Eds.), Ecotourism: A sustainable option, (pp. 19 37). New York: John Wiley & Sons

²¹ Κομίλης Π., (2007), Οικοτουρισμός: η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, Προπομπός, Αθήνα.

σημασία έχει η ενεργή συμμετοχή του τουρίστα στις διάφορες πολιτιστικές ευκαιρίες που δίνονται. Τότε ο αγροτουρισμός αποτελεί πηγή μόρφωσης και πνευματικής εξέλιξης. Λογικό είναι, οι άμεσα εμπλεκόμενοι με τις αγροτουριστικές δραστηριότητες να επωφελούνται οικονομικά έχοντας βασικό στόχο την ενίσχυση του εισοδήματος όλης της τοπικής κοινωνίας.

Αυτό πραγματοποιείται με τις αλληλεπιδράσεις και τη συμπληρωματικότητα των επαγγελμάτων και την ορθή εκμετάλλευση όλων των τουριστικών πόρων. Απαραίτητο για τα παραπάνω είναι η κατάλληλη εκπαίδευση του ντόπιου πληθυσμού.²² Οι τουριστικές επενδύσεις που πραγματοποιούνται, θα πρέπει να υποστηρίζουν την τοπική οικονομία και να διαφοροποιούν τις δραστηριότητες, ώστε να αποφεύγονται συγκρούσεις και να ελαχιστοποιούνται τυχόν αρνητικές επιπτώσεις.

Κάθε έκφανση του αγροτουρισμού οφείλει να ακολουθεί ένα αναπτυξιακό πρότυπο εναρμονιζόμενο με τις παραπάνω προσεγγίσεις. Κατ' αρχάς, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η διατήρηση των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της ήπιας και ελεγχόμενης ανάπτυξης. Επίσης, οι αγροτουριστικές δραστηριότητες δεν πρέπει να αλλοιώνουν τα τοπικά πολιτιστικά στοιχεία. Παράλληλα, με την ενεργή συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού πρέπει να ωφελείται η τοπική κοινωνία. Ακόμη, σωστό είναι οι εμπειρίες των τουριστών να έχουν και εκπαιδευτικό / επιμορφωτικό χαρακτήρα. Τέλος, σε βάθος χρόνου πρέπει να επιδιώκεται η δημιουργία θετικών αποτελεσμάτων που θα διαχέονται σε όλη τη χώρα.

Υπηρετώντας τις παραπάνω αρχές, ο αγροτουρισμός στοχεύει στην επίτευξη αειφόρου ανάπτυξης στην περιοχή υποδοχής. Σε γενικές γραμμές, οι στόχοι της αγροτουριστικής ανάπτυξης συνδέονται και βρίσκονται στην ίδια κατεύθυνση με τους στόχους της αγροτικής ανάπτυξης. Μια ικανοποιητική προσέγγιση των στόχων του αγροτουρισμού βασισμένη σε προτάσεις των

²² Prosser, R. (1999). Societal change and the growth in alter native tourism. In E. Cater, & G. Lowman (Eds.), *Ecotourism: A sustainable option*, (pp. 19-37). New York: John Wiley & Sons

Ross και Wall²³ περιλαμβάνει τους παρακάτω πέντε αντικειμενικούς σκοπούς:

- Παροχή οικονομικοκοινωνικών ωφελειών στις τοπικές κοινότητες ή συμβολή στην αύξησή τους
- Προαγωγή της προστασίας και αναβάθμισης φυσικών περιοχών, και γενικότερα των ποικίλων τοπικών περιβαλλοντικών πόρων
- Παροχή και εξασφάλιση υπηρεσιών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης
- Παραγωγή και παροχή εμπειριών υψηλής ποιότητας στους επισκέπτες και στους ντόπιους κατοίκους

Όσον αφορά την ελληνική ύπαιθρο, όπου εμφανίζονται πολλές ιδιαιτερότητες και διαρθρωτικές αλλαγές και δυσκολίες ο αγροτουρισμός καλείται να λειτουργήσει ως άξονας ανάπτυξης της υπαίθρου και συγκράτησης του αγροτικού πληθυσμού. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης του αγροτικού πληθυσμού. Στην κατεύθυνση αυτή επιδιώκεται μέσω του αγροτουρισμού η διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων και η δημιουργία μικρών βιώσιμων επιχειρήσεων οικογενειακής μορφής. Επίσης, ο αγροτουρισμός στοχεύει στη διατήρηση και ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων κάθε τοπικής κοινωνίας. Κάθε τόπος διαθέτει ξεχωριστή αρχιτεκτονική και πολιτιστική κληρονομιά, η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί μέσα από τις αγροτουριστικές δραστηριότητες. Τέλος, η ανάπτυξη του αγροτουρισμού οφείλει να συμβάλλει στην προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος. Όλα τα παραπάνω αποτελούν επιδιώξεις και των προγραμμάτων αγροτουρισμού που καταρτίζει το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης για την υποστήριξη της ανάπτυξης των λιγότερο ευνοημένων περιοχών.²⁴

²³ Ross, S. and Wall, G. (1999). Ecotourism: Towards congruence between theory and practice. Tourism Management.

²⁴ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Αγροτική Ανάπτυξη - Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000- 2006", Διαθέσιμο μέσω διαδικτύου <http://www.agrotikianaptixi.gr/>

Στην ελληνική προδιαγραφή για τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις ΕΛΟΤ ΠΡΔ 1417 περιγράφονται ειδικότερα οι εξής στόχοι του αγροτουρισμού.²⁵

- Να συμβάλλει ώστε ο επισκέπτης να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού
- Να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες θα μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νοιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης
- Να κινητοποιήσει τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου

Συνοψίζοντας ο αγροτουρισμός έχει παράλληλα δύο στόχους:

- Να δώσει τη δυνατότητα στον τουρίστα να περάσει ήρεμες διακοπές μέσα στη φύση, έξω από το πλαίσιο του ανεπτυγμένου τουρισμού, μέσα σε ένα φιλόξενο κλίμα που δημιουργεί η ίδια η φύση και οι άνθρωποι της
- Να ενισχύσει τον επαγγελματία του αγροτικού εισοδήματος με την εκμετάλλευση καταλυμάτων και τη τροφοδοσία των επισκεπτών, των καταλυμάτων, με προϊόντα της ντόπιας αγροτικής παραγωγής και της τοπικής λαϊκής τέχνης

Κάτω από αυτήν την οπτική γωνία, ο αγροτουρισμός αποτελεί μια πραγματικά σημαντική μορφή τουριστικής ανάπτυξης που στοχεύει:

- Στο συνδυασμό συνεργασίας των τριών τομέων της παραγωγής μιας χώρας (πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς)
- Στην περιφερειακή ανάπτυξη, αφού η ύπαρξη του αποτελεί σημαντικό λόγο δημιουργίας αναπτυξιακών έργων υποδομής και ανωδομής

²⁵ Ελληνική Προδιαγραφή ΕΛ.Ο.Τ. ΠΡΔ 1417, Αγροτουρισμός - Ορολογία και γενικές απαιτήσεις για τους παρόχους υπηρεσιών αγροτουρισμού, ΕΛ.Ο.Τ., Αθήνα, 2003.

- Στην ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών και οικολογικών επιβαρύνσεων
- Στην άνοδο του οικονομικού επιπέδου των περιοχών αυτών και στη συμπλήρωση του εισοδήματος των κατοίκων, καθώς και στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας του αγροτικού πληθυσμού
- Στη διασφάλιση και στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, έχοντας συγχρόνως θετική επίδραση στη συγκράτηση των πληθυσμών στον τόπο κατοικίας. Παράλληλα με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας επιβιώνουν συχνά επαγγέλματα, που τείνουν να εκλείψουν και τέτοια στη χώρα μας θεωρούνται αυτά που σχετίζονται με χειρονακτικές τέχνες, όπως η ξυλογλυπτική, η αργυροχρυσοχοΐα, η κεραμική, η υφαντική
- Στη βελτίωση και διάθεση των τοπικών και γεωργικών προϊόντων, καθώς και στη γνωριμία τους με το κοινό
- Στη διατήρηση, την προβολή και την αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς
- Στη γνωριμία με τη φύση και ψυχολογική ικανοποίηση και ανάταση του τουρίστα από την επαφή του με αυτή
- Στην ενεργοποίηση του τοπικού πληθυσμού με την ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε περιοχές που μέχρι σήμερα παρέμειναν αναξιοποίητες, ενώ στη πραγματικότητα διαθέτουν δυναμική ανάπτυξης²⁶

2.3 Μορφές Αγροτουρισμού

Οι κυρίαρχες μορφές αγροτουρισμού σε διεθνές επίπεδο είναι οι διακοπές σε αγροκτήματα και οι διακοπές σε αγροτικά καταλύματα (αγροικίες) που βρίσκονται μέσα στον αγροτικό οικισμό. Η Ελλάδα με τη μεγάλη οικιστική της διασπορά, με την πολυνησιακή της συγκρότηση, με την αποκέντρωση της μνημειακής τοπογραφίας, με το εναλλασσόμενο τοπίο, με τις

²⁶ www.geocities.com

μορφολογικές της αντιθέσεις και με τις διαφοροποιημένες κλιματολογικές της συνθήκες, συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη μιας πλατιάς κλίμακας μορφών αγροτουρισμού.

Υπάρχουν δυο βασικές μορφές αγροτουρισμού:

- Αμιγής Αγροτουρισμός
- Σύνθετος Αγροτουρισμός

Στον αμιγή αγροτουρισμό οι φιλοξενούμενοι, πέρα από τον κύριο προορισμό τους (διακοπές - ανάπαυση), ασχολούνται, είτε με αγροτικές εργασίες κατά κανόνα στο αγρόκτημα (περιποίηση ζώων, άρμεγμα, τυροκομία, θερισμός, τρυγητός, λιομάζωμα, οπωροκηπευτική, μελισσοκομία, κτλ.), είτε, και πολλές φορές παράλληλα, με ψυχαγωγικές δραστηριότητες, από αυτές που τους προσφέρει το περιβάλλον της αγροτικής περιοχής (κολύμπι, ψάρεμα, πεζοπορία, ορειβασία, κυνήγι, ιππασία, κτλ.).

- Αγροτουρισμός σε χωριά ιδιαίτερου φυσικού κάλους (ορεινά και μη) που προσελκύουν τους επισκέπτες, αξιοποιώντας την ομορφιά της τοποθεσίας τους
- Αγροτουρισμός σε νησιωτικές ή παραλιακές περιοχές, οι οποίες αξιοποιούν κυρίως τους θερινούς μήνες τον ήλιο και τη θάλασσα
- Αγροτουρισμός σε παραδοσιακούς οικισμούς, οι οποίοι έχουν να αναδείξουν μια ξεχωριστή αρχιτεκτονική που προσελκύει τον κάτοικο των «τσιμεντένιων» αστικών κέντρων
- Αγροτουρισμός κοντά σε προστατευόμενες περιοχές, όπως εθνικούς δρυμούς και υδροβιότοπους, οι οποίες εκτός από φυσικό κάλλος, αναλαμβάνουν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις των επισκεπτών σε θέματα οικολογίας
- Αγροτουρισμός σε καταλύματα συνεταιριστικής μορφής, όπου τα μέλη των συνεταιρισμών, κυρίως γυναίκες προσφέρουν προϊόντα δικής τους ή τοπικής παραγωγής

Στο σύνθετο αγροτουρισμό, οι τουρίστες, πέρα από τις παραπάνω δραστηριότητες, που μπορούν να αναπτύξουν μάλλον περιθωριακά, ικανοποιούν κύρια, κάποιες προσωπικές ανάγκες τους, που εξειδικεύουν τον αγροτουρισμό της περιοχής, όπως για παράδειγμα τουρισμός υγείας, αθλητισμού, φυσιολατρίας, θρησκείας, πολιτισμού.

- Αγροτουρισμός σε περιοχές με ιαματικές πηγές, γνωστές ως λουτροπόλεις, όπου σε ειδικά υδροθεραπευτήρια οι τουρίστες υπόκεινται σε κάποιες θεραπευτικές αγωγές, σε ένα συνδυασμό αποτοξίνωσης και σωματικής χαλάρωσης
- Αγροτουρισμός σε ορεινά χωριά στην περιοχή των οποίων λειτουργεί οργανωμένο χιονοδρομικό κέντρο, που αποτελεί το στοιχείο έλξης των τουριστών
- Αγροτουρισμός σε αγροτικές περιοχές με αθλητικές εγκαταστάσεις, όπου προσφέρονται όλες οι δυνατότητες για ανάπαυση και άθληση
- Αγροτουρισμός σε κατασκηνωτικούς χώρους (camping), που βρίσκονται στον περίγυρο αγροτικών οικισμών με τους οποίους συνδέονται οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά
- Αγροτουρισμός για παιδιά μικρής ηλικίας, που πραγματοποιείται σε παιδικές κατασκηνώσεις με αθλητικές εγκαταστάσεις, πλήρη φιλοξενία και προσφορά μορφωτικού, ψυχαγωγικού προγράμματος
- Αγροτουρισμός σε κέντρα διερχομένων τουριστών που βρίσκονται σε ειδικούς κόμβους και δέχονται περαστικούς για να τους προσφέρουν φιλοξενία
- Αγροτουρισμός σε αγροτικές περιοχές όπου υπάρχουν πολιτιστικά ενδιαφέροντα. Οι διακοπές στις περιοχές αυτές συνδέονται με πνευματικές ενασχολήσεις

Όλες οι παραπάνω μορφές αγροτουρισμού στην Ελλάδα εντοπίζονται σε αγροτικές περιοχές, οι τύποι των καταλυμάτων είναι κυρίως δωμάτια εντός

της οικίας της αγροτικής οικογένειας ή καταλύματα που αποτελούν προέκταση της κατοικίας, είτε τέλος ανεξάρτητα της οικίας δωμάτια, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ανεξαρτησία της ιδιωτικής ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών.²⁷

2.4 Αγροτουριστικό Προϊόν

Η σχέση της ανθρώπινης φύσης με το φυσικό περιβάλλον έχει τις ρίζες της εδώ και πολλούς αιώνες και έχει χαλυβδωθεί στο πέρασμα των καιρών. Η σχέση αυτή πολλές φορές έχει πληγεί από πλείστες επιλογές μερίδας ανθρώπων που παραμένουν προσκολλημένοι σε ένα μοτίβο σκέψης και σε ένα μοντέλο που επιτάσσει η συνεχής και άκρατη εκβιομηχάνιση που διακυβεύει την βιωσιμότητα του φυσικού κάλλους παραβιάζοντας θεμελιώδεις περιβαλλοντικές συνθήκες. Ωστόσο παρά τις πολλές παρεκτροπές η περιβαλλοντική συνείδηση σημαντικής μερίδας των ανθρώπων ανθίσταται σθεναρά, χωρίς να αλλοιώνονται τα συστατικά στοιχεία της. Έτσι πολλοί άνθρωποι της πόλης σήμερα, αγκαλιάζουν τη ρομαντική θέα της φύσης. Στις δεκαετίες του '60 και του '70, η εξοχή έχασε τη φυσική, αλλά κέρδισε την πνευματική μάχη και ο αγροτικός τρόπος ζωής αξιολογείται, όλο και περισσότερο, ανώτερος της ζωής στην πόλη. Στην προσπάθεια τους να ανακαλύψουν τι είναι τουρισμός, πολλοί ερευνητές δείχνουν ότι οι τουρίστες ψάχνουν την ολοκλήρωση τους σε αυτό που δεν μπορούν να βρουν στην καθημερινή τους ζωή.²⁸ Έτσι, και η ιδιαιτερότητα του αγροτουρισμού και η ελκυστικότητα που ασκεί στους τουρίστες αυτή η μορφή τουρισμού βρίσκεται σ' αυτό ακριβώς που δεν μπορεί να δώσει η ζωή στη πόλη. Εδώ αξίζει να σημειώσουμε, ότι χαρακτηριστικά γνωρίσματα της περιφέρειας δεν είναι πάντοτε έμφυτα στην περιοχή, αλλά κάποιες φορές είναι κατασκευασμένα και συνήθως αναπαριστούν υποκειμενικά πράγματα. Σπίτια φτιαγμένα από ξύλο, λιθόστρωτοι δρόμοι και η άθικτη ερημιά αποτελούν μερικά μόνο σύμβολα βασισμένα σε αυτό που οι τουρίστες αντιλαμβάνονται σαν ελκυστικότητα ενός τόπου.

²⁷ www.geocities.com

²⁸ Selwyn, T., (1996). *The Tourist Image: Myths and Myth Making in Tourism Myths and Myth Making in Tourism Series*, ed. Wiley, Michigan

Λόγω της πολυπλοκότητάς του, το τουριστικό προϊόν δεν μπορεί να καθοριστεί με ακρίβεια. Ως τουριστικό προϊόν μπορεί να νοηθεί η σύνθεση όλων των στοιχείων που προσφέρονται για «τουριστική κατανάλωση». Κάθε τουριστικό προϊόν αφορά σε συγκεκριμένο χωρο-χρονικό πλαίσιο. Η γεωγραφική περιοχή, για παράδειγμα, όπου λαμβάνει χώρα ο τουρισμός παραμένει αμετάβλητη, οπότε η κατανάλωση του τουριστικού προϊόντος συνεπάγεται τη μετακίνηση των τουριστών προς αυτή μέσα στο χρόνο. Στον συγκεκριμένο προορισμό ο τουρίστας «καταναλώνει» φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους και χρησιμοποιεί εγκαταστάσεις υποδομής και ανωδομής.²⁹

Ένας ορισμός που θα μπορούσε να δοθεί για το τουριστικό προϊόν είναι ο εξής: «*Τουριστικό προϊόν είναι το σύνολο όλων των αγαθών ή παρεχόμενων υπηρεσιών και αισθητικών εμπειριών που ένας τουρίστας απολαμβάνει κατά τη διάρκεια των διακοπών του.*».³⁰

Τα στοιχεία από τα οποία συντίθεται το τουριστικό προϊόν μπορούν να διακριθούν σε υλικά και μη υλικά. Στα υλικά περιλαμβάνονται τα προϊόντα των διάφορων οικονομικών δραστηριοτήτων της περιοχής, καθώς και οι φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι (δάση, ακτές, μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί, φυσικές περιοχές, κ.λπ.). Στα μη υλικά περιλαμβάνονται οι αισθητικές και πολιτισμικές αξίες και η στάση των κατοίκων της περιοχής. Ορισμένα από τα στοιχεία που αναφέρθηκαν είναι ποσοτικοποιήσιμα, ενώ σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι δυνατός ο ποσοτικός προσδιορισμός τους. Επίσης, τα συστατικά του τουριστικού προϊόντος μπορούν να ταξινομηθούν σε ανανεώσιμα και μη ανανεώσιμα. Τέλος, σημειώνουμε ότι τα αγαθά και οι υπηρεσίες του τουρισμού διαφοροποιούνται ανάλογα με το αν είναι ιδιωτικά ή δημόσια.³¹

Η διαμόρφωση του τουριστικού προϊόντος καθορίζεται από δύο κύριες κατηγορίες παραγόντων, της προσφοράς και της ζήτησης. Για την παραγωγή του τουριστικού προϊόντος που προσφέρεται, χρησιμοποιούνται συντελεστές

²⁹ Stavrakis, D., (1979). Le Phenomene touristique international: Demande, organisation, problematique, tendances futures (Theses et recherches), ed. d'Aujourd'hui

³⁰ Βαρβαρέσος, Σ. (2000), Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές. Β' έκδοση, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.

³¹ Μπριασούλη, Ε. (2000) «Σχεδιασμός τουριστικής ανάπτυξης. Χαρακτηριστικές προσεγγίσεις».

παραγωγής, όπως και για την παραγωγή κάθε προϊόντος, δηλαδή κεφάλαιο, εργασία και τουριστικοί πόροι. Σε κάθε τουριστική περιοχή παράγεται και προσφέρεται μέσω της τουριστικής διαδικασίας ένα τουριστικό προϊόν. Στους κυριότερους παράγοντες που διαμορφώνουν το τουριστικό προϊόν, εκτός από το φυσικό περιβάλλον, τους πολιτιστικούς πόρους, τις αισθητικές αξίες και στάσεις των κατοίκων που προαναφέρθηκαν, συμμετέχουν οι τουριστικές επιχειρήσεις, τα δίκτυα περιήγησης και οι υποδομές. Η κατανάλωση του παραγόμενου τουριστικού προϊόντος καθορίζεται από τη ζήτηση που υπάρχει. Το μέγεθος και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ζήτησης για τον τουρισμό διαμορφώνονται, ως επί το πλείστον, από τις συνθήκες της διεθνούς αγοράς, τις προτιμήσεις των τουριστών, τους tour operators και το μάρκετινγκ.³²

Στον αγροτουρισμό παρατηρείται μια εξειδίκευση του τουριστικού προϊόντος. Οι ιδιαιτερότητες του αγροτουρισμού διαφοροποιούν και αποκλείουν χαρακτηριστικά που συναντάμε στη γενική έννοια του τουριστικού προϊόντος. Το αγροτουριστικό προϊόν δημιουργείται από αγαθά και υπηρεσίες, οι οποίες προέρχονται από το φυσικό περιβάλλον του αγροτικού χώρου, τους αγρότες και τον αγροτικό τρόπο ζωής. Η αυθεντικότητα που διαθέτει, ο φιλοπεριβαλλοντικός χαρακτήρας και ο ήπιος τρόπος ανάπτυξης αποτελούν τα κύρια γνωρίσματα του αγροτουριστικού προϊόντος.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του αγροτουριστικού προϊόντος περιλαμβάνουν:

- Ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον
- Καταλύματα παραδοσιακού τύπου, είτε σε κατοικίες αγροτών σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους, είτε σε παραδοσιακούς οικισμούς, παραδοσιακούς ξενώνες ή μικρές ξενοδοχειακές μονάδες
- Παραδοσιακή και τοπική γαστρονομία, η οποία προσφέρεται κατά τη διάρκεια της διαμονής του επισκέπτη, με τοπικά ποιοτικά

³² Κομίλης Π., (2007), Οικοτουρισμός: η εναλλακτική προοπτική αιφόρου τουριστικής ανάπτυξης, Προπομπός, Αθήνα.

και παραδοσιακά προϊόντα και συνταγές, όσο το δυνατόν περισσότερο στα οικιακά πρότυπα του τόπου

- Χαρακτηριστικά τοπικά πολιτιστικά στοιχεία (τραγούδια, χοροί, ιστορικά, έθιμα κ.ά.)
- Παρατήρηση η και συμμετοχή σε γεωργικές δραστηριότητες
- Υπαίθριες δραστηριότητες (ορειβασία, πεζοπορία, ανεμόπτερο πλαγιάς κ.τ.λ.)^{33, 34}

2.5 Αγροτουρισμός σε άλλες χώρες

2.5.1 Ο Αγροτουρισμός στην Κύπρο και την Τουρκία

Αρχικά θα αναφερθούμε στην περίπτωση της Κύπρου, όπου το αγροτουριστικό πρόγραμμα της Κύπρου, ξεκίνησε το 1991, σχεδιάστηκε και προωθήθηκε από τον Κυπριακό Τουριστικό Οργανισμό (ΚΤΟ), με στόχο την αναζωογόνηση των χωριών στις αγροτικές περιοχές, χρησιμοποιώντας μια πολυτομεακή προσέγγιση.

Ο κύριος στόχος ήταν η ανακαίνιση των παλιών οικημάτων και η μετατροπή τους σε τουριστικές εγκαταστάσεις στέγασης, κτήρια σίτισης, μαγαζιά και περιοχές επιδείξεων. Για την έναρξη του προγράμματος ο ΚΤΟ συνεργάστηκε με άλλα κυβερνητικά διαμερίσματα όπως το υπουργείο γεωργίας, αλλά και με μια πληθώρα ιδιωτικών ιδρυμάτων, μη κυβερνητικών οργανισμών και ατόμων, στοχεύοντας στη διατήρηση του παραδοσιακά δομημένου περιβάλλοντος της Κύπρου.

Για την επίτευξη αυτής της αποστολής, το πρόγραμμα συμπεριελάμβανε ένα σύστημα οικονομικών κινήτρων κάνοντας δυνατή την εν μέρει επιδότηση για την ανακαίνιση παραδοσιακών οικημάτων και τη μετατροπή τους σε μονάδες στέγασης, ταβέρνες, κέντρα λαϊκής τέχνης και μουσεία.

³³ Βασιλειάδου, Ε. (2008), Μεταπτυχιακή Ερευνητική Εργασία: Διαχείριση Ποιότητας στον Αγροτουρισμό. Αθήνα

³⁴ www.agro-tour.gr

Οι επιδοτήσεις ανέρχονταν στα 2/3 των τόκων για τις εγκαταστάσεις στέγασης, παραδοσιακών καταστημάτων, μουσείων και κέντρων επιδείξεων και 1/3 για τις ταβέρνες. Επιπλέον η μη κερδοσκοπική Κυπριακή Εταιρία Αγροτουρισμού ιδρύθηκε για να προωθήσει τα νέα προϊόντα και να χρησιμεύσει ως μια πλατφόρμα για όλους τους μετόχους στον αγροτουρισμό. Εκ των υστέρων το επενδυτικό πρόγραμμα του ΚΤΟ που συμπεριλάμβανε εργασίες συνόλου 2 εκατομμύριων US\$ σε περισσότερα από 50 χωριά, μπορεί να θεωρηθεί ως επιτυχία.³⁵

Από την άλλη πλευρά, σε αντίθεση με άλλα μέρη του κόσμου, η εφαρμογή του αγροτουρισμού στην Τουρκία βρίσκεται ακόμη σε νηπιακά στάδια. Η κυβέρνηση δεν έχει εκπονήσει ακόμη κανένα επίσημο σχέδιο αγροτουριστικής ανάπτυξης. Διάφορα άτομα και ομάδες ατόμων όμως από όλη την Τουρκία συνεργάζονται για την προώθηση της αναγνώρισης των οικολογικών αξιών.

Τα αναπτυξιακά προγράμματα και οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί (ΜΚΟ) αυξάνονται μέρα με τη μέρα. Στην Τουρκία ένας μη κυβερνητικός οργανισμός η Bugday Association, η οποία ιδρύθηκε το 1990, έχει γίνει ο καταλύτης των αγροτουριστικών πρακτικών. Ο σκοπός της Bugday είναι η αφύπνιση και ευαισθητοποίηση σε θέματα οικολογικής ζωής, τόσο των ατόμων όσο και των κοινωνιών σαν σύνολο και να προσφέρει λύσεις στα προβλήματα που δημιουργούνται από την αλόγιστη και τάχιστη διαταραχή της οικολογικής σταθερότητας.

Η Bugday Association λανσάρισε ένα πρόγραμμα το 'TaTuTa' (Οικο-αγροτουριστική και εθελοντική ανταλλαγή) στις 12 Αυγούστου 2002. Το πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνει αγρότες (69 αγροτουριστικές φάρμες στην Τουρκία), που δέχονται επισκέπτες στα σπίτια τους ως φιλοξενούμενους. Οι φιλοξενούμενοι είναι ή 'εθελοντές' που προσφέρουν στη φάρμα με την δουλειά, και την εμπειρία τους τη διάρκεια της παραμονής τους, ή 'τουρίστες' που παρέχουν χρηματική στήριξη απευθείας (χωρίς μεσάζοντα) στη φάρμα για να αποζημιώσουν τον οικοδεσπότη για τη στέγαση και τις λοιπές ενοικιαζόμενες υπηρεσίες. Έτσι αγρότες και επισκέπτες ανταλλάσσουν τις

³⁵ Gronau, W., Kaufmann, R. (2008), "Tourism as a stimulus for Sustainable Development in Rural Areas: A Cypriot Perspective", Munich Personal Repec Archive.

εμπειρίες τους σε μια οργανική φάρμα ξυπνώντας και ενδυναμώνοντας της αίσθηση ευθύνης τους προς το φυσικό περιβάλλον, πλησιάζοντας έτσι περισσότερο σε ένα οικολογικό τρόπο ζωής που μπορούν να ακολουθήσουν και αργότερα στην καθημερινή τους ζωή.

Στην Τουρκία δεν έχουν γίνει ακόμη εμφανή τα οικονομικά οφέλη του αγροτουρισμού καθώς είναι μια πολλή πρόσφατη δραστηριότητα. Τέλος αρκετά προβλήματα μπορούν να δημιουργηθούν ανάμεσα σε καλεσμένους και οικοδεσπότες που προκύπτουν από τη διαφορά θρησκείας, τρόπου ζωής, κουλτούρας κτλ. Δεν είναι πάντα εύκολος ο εναρμονισμός και των δύο πλευρών δρώντας έτσι ως ανασταλτικός παράγοντας για την περαιτέρω αγροτουριστική ανάπτυξη.³⁶

2.5.2 Ο Αγροτουρισμός στην Ιταλία

Ο Ιταλικός Αγροτουρισμός πλαισιώνει τον ήδη ισχυρό αγροτοθρησκευτικό τουρισμό σε δεκάδες μονές, μοναστήρια, και αβαεία, τα οποία έχουν ανακαταληφθεί από καιρό ή δεν τα επισκέπτονται συχνά οι πιστοί, μετατρέποντας τα σήμερα σε μικρά καταλύματα για οικογένειες, για νέους που είναι προσκεκλημένοι από τις ιταλικές επισκοπές, για διακοπές οργανωμένες από ενορίες και από θρησκευτικά ινστιτούτα και κοινότητες απεξάρτησης από τα ναρκωτικά, που έχουν τη δυνατότητα να απασχολήσουν τους εξαρτημένους από τα ναρκωτικά σε χειρωνακτικές εργασίες στην εξοχή και στον αγροτικό κόσμο.

Οι περιφέρειες που τώρα πια έχουν μεγαλύτερη αυτονομία στους κανονισμούς για το έδαφος και το περιβάλλον, πιέζονται από τους αγρότες και τις αγροτικές επιχειρήσεις να δώσουν κίνητρα για τις υπηρεσίες και τις τιμές, στον αγροτουρισμό, για μείωση των απορριμμάτων – αποβλήτων, για απαλλαγή πληρωμής του τηλεοπτικού φόρου και από την ένωση συγγραφέων – εκδοτών για την διάδοση της μουσικής, μια μείωση του Φ.Π.Α μέχρι 4%, ζητούν επίσης να δοθεί καλύτερη ορατότητα στην οδική σήμανση που

³⁶ Karabati, S., Dogan, E., Pinar, M. and Celik, L.M. 2009 “Socio-economic effects of agri-tourism on local communities in Turkey: The case of Aglasun”. *International Journal of Tourism and Hospitality Administration*, 10: 129-142.

υποδεικνύει τουριστικές επιχειρήσεις και αγροτικές βιομηχανίες. Οι συνεταιρισμοί είναι υπέρ της δημιουργίας ενός «Εθνικού Παρατηρητηρίου» με την συμμετοχή υπουργείων, νομών, κοινοτήτων για παρακολούθηση του τομέα προσανατολισμού των αυξητικών τάσεων, πρόωθηση των ερευνητικών δραστηριοτήτων των πειραμάτων, της επαγγελματικής δημιουργίας των εργαζομένων στον τομέα. Το εξάμηνο της Ιταλικής προεδρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση η κυβέρνηση θα ζητήσει στο πλαίσιο των νέων κοινοτικών πρωτοβουλιών για την αγροτική ανάπτυξη, η αγροτουριστική δραστηριότητα να καθορισθεί ως ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ όπως ήδη συμβαίνει σε μερικά κράτη.

Για το καλοκαίρι οι προβλέψεις του αγροτουρισμού σε μεγέθη δείχνουν για την Ιταλία 1.250.000 παρουσίες (+20% σε σχέση με το 2003) ένα σύνολο μόνο για το καλοκαίρι 450.000 €, 135.000 κρεβάτια στις 11.500 αγροτουριστικές επιχειρήσεις (9.500 με κατάλυμα και 6.500 με διατροφή) με μια μέση προβλεπόμενη διάρκεια παραμονής για 6 μήνες.

Η εισαγωγή του Διαδικτύου ευνόησε τις κρατήσεις και την επικοινωνία. Σήμερα στο 54% των αγροτουριστικών επιχειρήσεων μιλάνε μια ξένη γλώσσα, το 70% προσφέρει φιλοξενία σε ζώα, το 15% παρουσιάζει διδακτική δραστηριότητα σε φάρμες με την παρουσία παιδιών που διδάσκονται πάνω σε παραγωγικούς κύκλους και στην εξοχική ζωή. Οι εν λόγω «χωρικοί» βοηθούν στα βοσκοτόπια, στην διαδικασία πήξης του γάλακτος ώσπου να γίνει τυρί, στο κούρεμα των προβάτων. Το 70% των επιχειρήσεων προτείνει αθλητικές και δημιουργικές δραστηριότητες, με ιππασία, τοξοβολία, διαγωνισμούς τοπικής κουζίνας, κεντήματος και τουριστικού οδηγού. Την μερίδα του λέοντος στην παρουσία αγροτουρισμού την έχει η Τοσκάνη που συγκεντρώνει, από μόνη της το 24% του συνόλου των καλοκαιρινών επισκεπτών, χάρη στις πόλεις στολίδια, προσβάσιμες με κάθε μέσο σε σύντομα χρονικά διαστήματα, Φλωρεντία, Σιέννα, Πίζα, Λιβόρνο, Λούκα, Αρέτζο, οι πεδιάδες του Κιάντι. Με μεγάλη διαφορά ακολουθεί η Ούμπρια με 10% με σημαντικούς προορισμούς όπως το Ασίζι, το Σπολέτο, η Περούτζια. Στην συνέχεια είναι το Βένετο και η Καμπάνια με 7%, η Λιγουρία, το Τρεντίνο και η Λομβαρδία με 5%, η Πούλια με τους διάσημους τρούλους που έχουν

μετατραπεί σε αγροτουριστικά καταλύματα με 3%. Από χρόνια σχεδόν το 20% των αγροτουριστικών επιχειρήσεων έχουν ενσωματωθεί στο «Σύστημα Ποιότητα», ένα σήμα που εκδίδεται από τις τοπικές αρχές και εγγυάται τον έλεγχο στις προσφερόμενες υπηρεσίες, στους κανόνες ασφαλείας, στα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά, στην τήρηση των κανόνων φιλοξενίας.

Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού βασίζεται σε 3 θεμελιακά στοιχεία, διατείνεται ο Αντρέα Νέγκρι (Πρόεδρος του «Πράσινου Τουρισμού»): η σημασία που πρέπει να δώσουν οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ανάπτυξη της αγροτικής γης και στον ρόλο που θα πρέπει να αποκτήσουν οι πολυλειτουργικές αγροτικές επιχειρήσεις. Δεύτερον η αύξηση των οικονομικών χρηματοδοτήσεων που προορίζονται για την πραγματοποίηση μιας ουσιαστικής πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη. Τέλος οι καινούργιοι νομοθετικοί κανόνες που πρέπει να διευρύνουν το αντικείμενο της αγροτικής δραστηριότητας και τον καθορισμό του επιχειρηματία της αγροτουριστικής δραστηριότητας, όπου ο αγροτο-επιχειρηματίας συμπληρώνει το εισόδημα του με τον αγροτουρισμό, αλλά αυτό πρέπει να αποτελεί ένα μέρος των συνολικών του εσόδων (1/3 σύμφωνα με νόμο του 1985). Διαφορετικά ο αγροτουρισμός δεν θα ξεχωρίζει από τις μόνιμες υπηρεσίες των εστιατορίων, των ξενοδοχείων και δεν θα προσφέρει μια εναλλακτική λύση όπως πρέπει να είναι. Είναι οι συνεταιρισμοί του αγροτουρισμού στην Ιταλία που δημοσιεύουν κάθε χρόνο έναν οδηγό, στον οποίο σημειώνονται οι διευθύνσεις των επιχειρήσεων, η περίοδος λειτουργίας, τηλέφωνο, e-mail, φαξ, νούμερο κλινών και δωματίων, δυνατότητα αυτόνομης ή κοινόχρηστης κουζίνας, πώληση προϊόντων, αθλητικές και δραστηριότητες αναψυχής, πρόσβαση στις πόλεις τέχνης, εξοπλισμός για άτομα με ειδικές ανάγκες, ειδικά προϊόντα.³⁷

2.5.3 Ο Αγροτουρισμός στην Γερμανία

Ο Αγροτουρισμός έχει μακρά διάρκεια στην Γερμανία ξεκινώντας πριν από 150 χρόνια, όταν εμφανίστηκε η ανάγκη για διακοπές σε αγροτικές περιοχές για τους κατοίκους των βιομηχανικά ανεπτυγμένων πόλεων.³⁸ Το 1965 δυο

³⁷ <http://traveldailynews.gr/hypostyles/article/639>

³⁸ Δαράκης Ι., 2009, Ο Αγροτουρισμός και η περίπτωση του στο νησί της Κρήτης, Διπλωματική Εργασία, Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης.

βασικοί οργανισμοί, η Γερμανική Εταιρεία Γεωργίας (Deutsch Landwirtschafts – Gesellschafts DLG) και τα Γεωργικά Μέσα Ενημέρωσης (Information Medien Argar – IMA) εκπροσωπώντας τα ενδιαφέροντα των αγροτών συγκέντρωσαν τις διευθύνσεις όσων επιθυμούσαν να φιλοξενήσουν τουρίστες στις αγροικίες τους με αποτέλεσμα το ξεκίνημα της παραμονής των αστών σε αγροτικές περιοχές.

Το 1980 ξεκίνησε ένα σχέδιο ανάπτυξης το οποίο κάλυπτε έκταση από την Βόρεια Θάλασσα έως τις Άλπεις με σκοπό την κατασκευή 2.000 εξοχικών κατοικιών.³⁹

Η Γερμανική εταιρεία Γεωργίας (DLG) ανέπτυξε ένα σύστημα πιστοποίησης της ποιότητας, το οποίο θεσπίζει πρότυπα τα οποία διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος των καταλυμάτων του αγροτικού τουρισμού. Αυτό το σύστημα πιστοποίησης αναγνωρίζεται ευρέως τόσο μεταξύ των αγροτικών τουριστικών επιχειρήσεων όσο και μεταξύ των τουριστών.

Όσο αφορά την κρατική συνεισφορά, στην Γερμανία διατίθεται οικονομική ενίσχυση για την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού μέσα στα πλαίσια των προγραμμάτων ανανέωσης των οικισμών και της περιφερειακής ανάπτυξης.

Γενικότερα στην Γερμανία τα οικονομικά κίνητρα που στοχεύουν στην αγροτική τουριστική ανάπτυξη προσφέρονται από διαφορετικούς οργανισμούς ανάλογα από τις περιοχές.⁴⁰

Ο αγροτικός τουρισμός αν και αποτελεί μια σχετικά μικρή αγορά στην γερμανική τουριστική βιομηχανία, διαδραματίζει ολοένα και αυξανόμενο ρόλο. Το γεγονός αυτό γίνεται αντιληπτό εάν λάβουμε υπόψη ότι μεταξύ του 1991 και του 2000 ο κύκλος εργασιών του αγροτικού τουρισμού υπερδιπλασιάστηκε, ξεπερνώντας το 1 δισεκατομμύριο ευρώ το 2000. Το 2003 περίπου 25.000 αγρότες πρόσφεραν την δυνατότητα διακοπών σε αγρόκτημα. Το 5% του συνόλου των Γερμανών, που αντιστοιχεί σε 3,3

³⁹ Petrisor – Mateut O., 2008, Agro-Tourism in the European Union and Romania, *Agora International Journal of Economical Sciences* (Volume 2, No 1)

⁴⁰ Ιωακείμης Α., 2009, *Αγροτουρισμός στον νομό Θεσσαλονίκης*, Διπλωματική Εργασία, Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης.

εκατομμύρια παραθεριστές, επέλεξαν το αγρόκτημα ως μορφή καταλύματος. Επίσης το 19,4% του συνόλου των αγροτών είχαν επιπλέον εισόδημα παρέχοντας κάποιου είδους αγροτουριστικής υπηρεσίας (χωρίς να προσφέρουν υπηρεσίες διαμονής). Ο Αγροτουρισμός στην Γερμανία ασκείται καθαρά ως μια εμπορική εκμετάλλευση.⁴¹ Ήδη από το 2008 ο αγροτουρισμός ασκείται σε περισσότερες από τα 2/3 των αγροτικών περιοχών της χώρας, ενώ τα γερμανικά αγροκτήματα ενδιαφέρονται ιδιαίτερα να επενδύσουν και να αφιερωθούν σε αυτή την δραστηριότητα.⁴²

2.6 Αγροτουριστικές Επιχειρήσεις

Οι πρώτες αγροτουριστικές επιχειρήσεις εμφανίστηκαν στο εξωτερικό και συσχετιζαν άμεσα την τουριστική εμπειρία με τις αγροτικές δραστηριότητες. Οι επιχειρήσεις αυτού του είδους περιλαμβάνουν τη διαμονή σε εγκαταστάσεις μεγάλων, γεωργικών εκμεταλλεύσεων, αγροκτημάτων, και τη συμμετοχή στη ζωή των αγροτών και τις αγροτικές δραστηριότητες γενικότερα. Η επίσκεψη, με σκοπό τον τουρισμό, στις επιχειρήσεις αυτές έγινε γνωστή με τον όρο «farm-based holidays». Ένα δεύτερο σχήμα αγροτουριστικών μονάδων αποτελούν τα τουριστικά καταλύματα και τα ενοικιαζόμενα δωμάτια σε μη αστικούς μικρο-συννοικισμούς και τη φιλοξενία τουριστών σ' αυτά με το σύστημα bed and breakfast.⁴³ Αυτή η μορφή αγροτουρισμού συναντάται σε αρκετά ευρωπαϊκά κράτη καθώς και στην Ελλάδα, όπου οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις έχουν μικρότερο μέγεθος.

Μέχρι σήμερα, στην Ευρώπη και στη χώρα μας ο προσδιορισμός των αγροτουριστικών επιχειρήσεων συναντά διάφορες δυσκολίες. Η προσπάθεια θεσμοθέτησης συγκεκριμένων κριτηρίων δεν πέτυχε τη συνολική αποδοχή και υιοθέτησή τους. Η Ελληνική προδιαγραφή ΕΛΟΤ ΠΡΔ 1417 αναφέρει ότι η αγροτουριστική επιχείρηση παρέχει τουλάχιστον μια από ορισμένες υπηρεσίες και οι εγκαταστάσεις και η λειτουργία της εναρμονίζονται με το

⁴¹ Συνοδινού Λ., 2008, Αγροτουρισμός ως εργαλείο ανάπτυξης της υπαίθρου : η περίπτωση του νομού Ιωαννίνων, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

⁴² Petrisor – Mateut O., 2008, Agro-Tourism in the European Union and Romania, *Agora International Journal of Economical Sciences* (Volume 2, No 1).

⁴³ Βαφειάδης, Γ. Κοντογεώργος, Χρ. Παπακωνσταντινίδης, Λ.Α. (1992), Αγροτουρισμός και Ισόρροπη Ανάπτυξη. Μελέτες Αγροτικής Οικονομίας 45, Αθήνα: Αγροτική Τράπεζα Ελλάδας

ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον της περιοχής και κατόπιν κατατάσσει τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις σε έξι κατηγορίες:⁴⁴

- Αγροτουριστικά καταλύματα
- Πρατήρια/Εκθετήρια αγροτουριστικών προϊόντων
- Αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Τουριστικά γραφεία: διοργανωτές ή παροχείς προγραμμάτων υπαίθριων δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Αγροκτήματα
- Επιχειρήσεις παραγωγής προϊόντων και παροχής υπηρεσιών ανάδειξης της τοπικής, πολιτιστικής κληρονομιάς

Στον ελληνικό χώρο μπορούμε κυρίως να διακρίνουμε αγροτουριστικά καταλύματα σε εγκαταστάσεις που αποτελούν μέρος μιας αγροτικής εκμετάλλευσης, σε επιχειρήσεις ήπιων μορφών εναλλακτικού τουρισμού και σε παραδοσιακά / διατηρητέα κτίρια.⁴⁵

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, αγροτουριστική επιχείρηση μπορεί να οριστεί κάθε μικρή επιχείρηση που εδρεύει σε αγροτικό χώρο, συνδέεται με την αγροτική ζωή και την τοπική κοινωνία και προσφέρει τουριστικές υπηρεσίες με σεβασμό στο περιβάλλον. Η αγροτουριστική επιχείρηση οφείλει να ακολουθεί μια στρατηγική ήπιας ανάπτυξης με στόχο την αειφορία.

Το 2001 ιδρύθηκε η Αγροτουριστική Α.Ε., η οποία εποπτεύεται από το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης και μια από τις αρμοδιότητές της ήταν να καταγράψει και να ταξινομήσει τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις και να συμβάλει στην προώθηση του αγροτουρισμού.⁴⁶

Από το Μάρτιο του 2008 η εταιρεία τέθηκε σε εκκαθάριση εν λειτουργία και ακολούθησε η δημιουργία νέας αγροτουριστικής εταιρείας με την ονομασία

⁴⁴ Ελληνική Προδιαγραφή ΕΛ.Ο.Τ. ΠΡΔ 1417, Αγροτουρισμός - Ορολογία και γενικές απαιτήσεις για τους παρόχους υπηρεσιών αγροτουρισμού, ΕΛ.Ο.Τ., Αθήνα, 2003.

⁴⁵ Ασκέλη Στ. (2005), Επιχειρήστε...αγροτουριστικά, Αγροτουριστική Α.Ε., Κέρκυρα, Αθήνα

⁴⁶ <http://www.agrotravel.gr/>

«Αγροτικός Τουρισμός και Ήπιες Μορφές Αναψυχής ΑΕ» και διακριτικό τίτλο «ΑΓΡΟ.Τ.Η.Μ.Α. Α.Ε.», η οποία υπηρετεί τους στόχους που είχαν τεθεί και για την «Αγροτουριστική» Α.Ε.. Επίσης, το 2007 ιδρύθηκε η Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρία (ΑΜΚΕ)⁴⁷ «ΑΓΡΟΞΕΝΙΑ», η οποία δραστηριοποιείται στο χώρο του τουρισμού της υπαίθρου και του αγροτουρισμού. Η «Αγροξενία» αποτελεί μια ομάδα ανθρώπων, ιδιοκτητών αγροτουριστικών επιχειρήσεων αλλά και άλλων ενδιαφερόμενων, η οποία προβληματίζεται γύρω από τα θέματα του αγροτουρισμού.

⁴⁷ <http://www.athenamko.gr/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Κοινοτικές και Νομικές ρυθμίσεις μιας Αγροτουριστικής επιχείρησης

3.1 Αγροτουρισμός στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο όρος αγροτουρισμός χρησιμοποιείται συνήθως όταν η αγροτική κουλτούρα και η παιδεία που συναρτάται με αυτή, είναι τα κύρια συστατικά του προϊόντος σε προσφορά. Τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά των τουριστικών προϊόντων του αγροτουρισμού προσδοκούν να δώσουν στους επισκέπτες μια πιο προσωπική αίσθηση, μια γεύση του φυσικού και ανθρώπινου περιβάλλοντος της υπαίθρου και να γαλουχήσουν την σχέση μεταξύ ανθρώπου και περιβάλλοντος μέσω της συμμετοχής στις δραστηριότητες, στις παραδόσεις και τον τρόπο ζωής της τοπικής κοινωνίας. Στην πραγματικότητα, ένας απλός ορισμός του αγροτουρισμού, όπως αυτός που δόθηκε παραπάνω, δεν είναι δυνατό να καλύψει όλες τις όψεις. Είναι επίσης εξίσου δύσκολο να δημιουργηθεί ένας πιο σύνθετος ορισμός, ο οποίος να περικλείει όλες του τις πτυχές.

Ο τουρισμός περιπέτειας, τα εκπαιδευτικά ταξίδια, ο αθλητισμός, η αναρρίχηση, η ιππασία, ο τουρισμός υγείας, οι τέχνες και η πολιτιστική κληρονομιά είναι λίγα μόνο παραδείγματα των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την ιδέα του αγροτουρισμού. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού⁴⁸ θεωρεί ότι υπάρχει μια σημαντική εν δυνάμει αγορά για τον αγροτουρισμό: Παρόλα αυτά, δεν έχει γίνει σημαντική έρευνα μέχρι σήμερα στο μέγεθος του τμήματος αυτού, και στις δυσκολίες που επισημάνθηκαν παραπάνω για να οριστεί ένας ακριβής ορισμός. Εκτιμάται ότι το 3% των παγκόσμιων τουριστών ταξιδεύουν για σκοπούς του αγροτουρισμού και ο αγροτουρισμός εκτιμάται ότι αυξάνεται με ετήσιο ρυθμό της τάξης του 6%, πάνω από το ρυθμό ανάπτυξης του τουρισμού γενικότερα.

Ο αγροτουρισμός, ένα σαφώς οριοθετημένο και καλά προσδιορισμένο τμήμα του τουρισμού υπαίθρου, αναφέρεται στον τουρισμό σε αγροτική έκταση – αγρόκτημα. Δίνει την δυνατότητα στον αγροτικό κόσμο να διαφοροποιεί και να

⁴⁸ WTO. (1998), *Tourism 2020 Vision — Influences, Directional Flows and Key Trends*, World Tourism Organization, Madrid

μετασχηματίζει τις δραστηριότητες του. Με αυτό τον τρόπο και με την βοήθεια επιρροών και τεχνογνωσίας, ο αγροτικός πληθυσμός εξελίσσεται και παράλληλα ενδυναμώνει την αξία του προϊόντος του. Η μορφή αυτή τουρισμού απαντάται παγκοσμίως σε ένα μικρό τμήμα των αγροτικών περιοχών. Παρ' όλα αυτά, σε κάποιες Ευρωπαϊκές χώρες, το ποσοστό των αγροκτημάτων που προσφέρουν κάποιο είδος τουριστικής διαμονής είναι αρκετά σημαντικό.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, στην έκδοση του «Τουρισμός, Όραμα για το 2020», υπογραμμίζει ότι η ποικιλία των προσφερόμενων προϊόντων είναι ακόμα σχετικά περιορισμένη, αλλά αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά στα επόμενα 5 με 10 χρόνια. Παρά το γεγονός ότι δεν αναμένεται μια μαζική αλλαγή των τουριστών προς αυτό το τμήμα, η ανάπτυξη του αγροτουρισμού παρουσιάζει μια ξεκάθαρη ανοδική τάση.

Η μεταμόρφωση του αγροτικού πεδίου άρχισε, ήδη, δεκαετίες πριν και έκτοτε έχει επιταχυνθεί από τη διαδικασία ενσωμάτωσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι σχετικές δομικές αλλαγές επηρέασαν ένα μεγάλο αριθμό χωρών και έχουν μια βαθιά κοινωνική και οικονομική επίδραση. Ο Αγροτουρισμός επιτρέπει την διαφοροποίηση των συστατικών μερών της αγροτικής οικονομίας, η οποία διαφορετικά θα ήταν καταδικασμένη να εξαφανιστεί, με αποτέλεσμα υψηλό ανθρώπινο και οικονομικό κόστος.

Στις χώρες της Ε.Ε διοργανώνονται διάφορα σεμινάρια με κύριο θέμα τον αγροτουρισμό στην Ευρώπη. Οι συνολικοί αντικειμενικοί σκοποί των μέχρι σήμερα πραγματοποιημένων εκδηλώσεων ήταν:

- Να συνεισφέρουν στην καλύτερη κατανόηση του αγροτουρισμού και να προσφέρουν επιπλέον εργαλεία για τον σχεδιασμό και την εκτέλεση πρωτοβουλιών
- Να ενισχύσουν τη σημασία του αγροτουρισμού στις ημερήσιες διατάξεις των κυβερνήσεων και των διεθνών οργανισμών
- Να δημιουργήσουν πολιτική και οικονομική υποστήριξη για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού⁴⁹

3.2 Ευρωπαϊκό και Διεθνές Πλαίσιο Ανάπτυξης Τουριστικού-Αγροτουριστικού Τομέα

Στον αγροτικό τομέα οι παρεμβατικές πολιτικές των κρατών μελών αντικαταστάθηκαν από μια ενιαία ευρωπαϊκή πολιτική, η οποία έθεσε ως στόχους την αύξηση της παραγωγικότητας, την επάρκεια σε τρόφιμα σε λογικές τιμές, τη σταθεροποίηση των αγορών και την εξύψωση του γεωργικού πληθυσμού (Άρθρο 39 ΣΕΟΚ και 33 ΣΕΚ). Είναι γεγονός ότι η γεωργία είναι ο τομέας, στον οποίο η οικονομική ολοκλήρωση έχει προχωρήσει πιο μακριά.⁵⁰

⁴⁹ Shrikatanyoo, N & Campiranon K. (2010), "Agritourist needs and motivations: The Chiang Mai Case", Journal of Travel and Tourism Marketing, (27),p166-178

⁵⁰http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/provisions_and_instruments/g24208_el.htm.

Αυτό οφείλεται στην οικονομική κοινωνική και πολιτική σημασία που έχει η γεωργία για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αν και το μερίδιο που κατέχει στο εθνικό ακαθάριστο εισόδημα της Ε.Ε. είναι μόνο 3%, η γεωργία είναι η επαγγελματική δραστηριότητα του 5% των εργαζομένων της Ένωσης, ενώ κάποιες κατηγορίες γεωργικών προϊόντων καλύπτουν το 20% των καταναλωτικών δαπανών και των εξαγωγών της Ένωσης. Η αυτάρκεια της Ε.Ε. σε βασικά γεωργικά προϊόντα είναι απαραίτητη, όχι μόνο για την ευημερία των πολιτών, αλλά και για τη πολιτική ανεξαρτησία των κρατών μελών. Βέβαια, η αναγκαιότητα για τη διαμόρφωση μιας κοινής γεωργικής πολιτικής προκύπτει και από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των γεωργικών δραστηριοτήτων. Οι καιρικές συνθήκες, οι ασθένειες κ.α. είναι παράγοντες που δεν ελέγχονται ή δεν αντιμετωπίζονται εύκολα με αποτέλεσμα να πλήττεται η παραγωγή και να απειλείται η επάρκεια της αγοράς σε αγαθά και κατά συνέπεια, να επηρεάζονται οι τιμές.

Στις τέσσερις μεταρρυθμίσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) διαφαίνονται οι βασικοί στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και τα αποτελέσματα της επίδρασης εξωτερικών παραγόντων που τελικά διαμορφώνουν μια νέα πραγματικότητα για τον αγροτικό τομέα. Η αντικατάσταση του συστήματος στήριξης του εισοδήματος των γεωργών μέσω εγγυημένων τιμών από την καθιέρωση ενός συστήματος άμεσων ενισχύσεων, η σταθερή μείωση των τελωνειακών δασμών και των εξαγωγικών επιδοτήσεων μετά την Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) και οι νεότερες διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Γύρος Ντόχα), προδιαγράφουν τις εξελίξεις προς τη κατεύθυνση της απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου.⁵¹

Ο προσανατολισμός της νέας ΚΑΠ, προς ένα πολυλειτουργικό αγροτικό τομέα που θα μπορεί να λειτουργήσει ανταγωνιστικά στο νέο αυτό περιβάλλον, προσδιορίζει και το νέο μοντέλο ανάπτυξης της υπαίθρου.

Ο αγρότης του 21ου αιώνα είναι πλέον ένας επιχειρηματίας που οφείλει να γνωρίζει τους όρους του παγκόσμιου ανταγωνισμού και να αναζητά τις ευκαιρίες, να παράγει με διαδικασίες που διασφαλίζουν τη ποιότητα,

⁵¹ <http://www.wto.org> > wto documents

επενδύοντας σε προϊόντα που μπορούν να σταθούν στις ευρωπαϊκές και διεθνείς αγορές. Η έννοια της πολυλειτουργικότητας σημαίνει ότι ο αγρότης δεν αντιμετωπίζεται πλέον μόνο ως παραγωγός, αλλά και ως παράγοντας διατήρησης της ζωής στη περιφέρεια, προστασίας του περιβάλλοντος και διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Έτσι, ο αγροτουρισμός γίνεται ένα λειτουργικό κομμάτι μιας παραγωγικής διαδικασίας που δεν αφορά πλέον, μόνο το προϊόν καθ' αυτό, αλλά τις σημασίες και τις αξίες που το συνοδεύουν μέσα από το ευρύτερο πλαίσιο της παραγωγής του.

3.3 Νομικό πλαίσιο για τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις

Είναι γεγονός, ότι ο αγροτουρισμός είναι μια ειδική μορφή Τουρισμού Υπαίθρου η οποία συνίσταται στο σύνολο των δραστηριοτήτων, που συνδέονται με την αγροτική παραγωγή και το πολιτιστικό περιβάλλον των αγροτικών περιοχών, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και τοπική γαστρονομία, καθώς και την παροχή υπηρεσιών φιλοξενίας και εστίασης σε χώρους ενοποιημένους ή μη με αγροτικές εγκαταστάσεις.

Η αρμοδιότητα για την θεσμοθέτηση της διαδικασίας καθορισμού του περιεχομένου καθώς και λήψης αποφάσεων καθορισμού του περιεχομένου του καλαθιού αγροτικών προϊόντων μιας Περιφέρειας ανήκει στο οικείο Περιφερειακό της Συμβούλιο.

Όσον αφορά το νομικό πλαίσιο των αγροτουριστικών επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων του τουρισμού της Υπαίθρου, το άρθρο 4 του νόμου 2160/93 ορίζει τα ακόλουθα:

1. Ως επιχειρήσεις Τουρισμού Υπαίθρου, κατά την έννοια του παρόντος νόμου, χαρακτηρίζονται οι ακόλουθες μορφές και κλάδοι επιχειρήσεων:

α) Τουριστικά καταλύματα όλων των μορφών του άρθρου 2, παράγρ. 1 και 2 του ν.2160/93 «Ρυθμίσεις για τον Τουρισμό και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ118.Α.1993), όπως ισχύει, μέγιστης δυναμικότητας σαράντα (40)

κλινών. Σε περίπτωση που οι επιχειρήσεις αυτές προσφέρουν, πέραν της διαμονής και σίτιση, είτε πρωινό είτε γεύμα, χρησιμοποιούν και προσφέρουν προς κατανάλωση υποχρεωτικώς προϊόντα που ανήκουν στο καλάθι αγροτικών προϊόντων της παραγράφου 8 του άρθρου 2 του παρόντος νόμου ή που παράγονται στο οικείο αγροτικό νοικοκυριό τουλάχιστον κατά 40%, σε περίπτωση επιχειρήσεων που εμπίπτουν στις διατάξεις του άρθρου 6 του παρόντος νόμου.

β) Εστιατόρια, ταβέρνες και παραδοσιακά καφενεία τα οποία προσφέρουν προϊόντα της ελληνικής ή τοπικής παραδοσιακής κουζίνας ή αναψυκτικά και ποτά. Τα προσφερόμενα εδέσματα με χρήση παραδοσιακών συνταγών χρησιμοποιούν ως πρώτα υλικά, προϊόντα που ανήκουν στο καλάθι αγροτικών προϊόντων της παραγράφου 8 του άρθρου 2 του παρόντος νόμου ή παράγονται στο οικείο αγροτικό νοικοκυριό τουλάχιστον κατά 40%, σε περίπτωση επιχειρήσεων που εμπίπτουν στις διατάξεις του άρθρου 6 του παρόντος νόμου.

γ) Εργαστήρια παραγωγής, έκθεσης και πώλησης παραδοσιακών τοπικών προϊόντων, ήτοι χώροι παραγωγής, έκθεσης και πώλησης τοπικών αγροτικών προϊόντων, τοπικών εδεσμάτων και προϊόντων λαϊκής τέχνης της περιοχής τους.

δ) Επισκέψιμες παραγωγικές μονάδες, όπως οινοποιεία, ελαιολιβεύματα, τυροκομεία κ.λπ.

ε) Επιχειρήσεις Αγροτουρισμού, Αλιευτικού Τουρισμού και Οινοτουρισμού, όπως αυτές ορίζονται στα αντίστοιχα ειδικά κεφάλαια του παρόντος νόμου.

στ) Κάθε άλλη επιχείρηση παροχής υπηρεσιών σε σχέση με τις δραστηριότητες του άρθρου 2 του παρόντος νόμου.

2. Επιχείρηση Τουρισμού Υπαίθρου, προκειμένου να προσφέρει, παράλληλα με τις κύριες υπηρεσίες και προϊόντα της, και υπηρεσίες διαμονής, διαθέτει επί πλέον τουριστικό κατάλυμα μιας εκ των προβλεπόμενων από το άρθρ. 2 παράγρ.1 και 2 του ν.2160/93, όπως ισχύει, μορφών και για το οποίο έχει χορηγηθεί το σχετικό Ειδικό Σήμα Λειτουργίας

του ΕΟΤ. Ο ποσοτικός περιορισμός κατά κλίνες της περίπτωσης α της προηγούμενης παραγράφου ισχύει και στην περίπτωση αυτή.

3. Στο μητρώο τουριστικών επιχειρήσεων, που τηρείται από τον ΕΟΤ σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 3 του ν.2160/1993, όπως ισχύει, καταχωρούνται και οι επιχειρήσεις Τουρισμού Υπαίθρου του παρόντος νόμου.

Αντίστοιχα, τα δικαιολογητικά αδειοδότησης σύμφωνα με το άρθρο 38 είναι τα ακόλουθα:

1. Για τη χορήγηση της προέγκρισης του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας τουριστικού καταλύματος κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου 2 του ν. 2160/1993 (Φ.Ε.Κ. Α' 118), ο αιτών υποβάλλει στην αρμόδια Υπηρεσία του Ε.Ο.Τ. τα ακόλουθα δικαιολογητικά:

α) Αίτηση – Υπεύθυνη Δήλωση σύμφωνα με το άρθρο 8 του ν. 1599/1986 (Φ.Ε.Κ. Α' 75), στην οποία αναγράφονται τα στοιχεία του αιτούντος φυσικού ή νομικού προσώπου, ο αριθμός φορολογικού μητρώου (Α.Φ.Μ.) και η Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία (Δ.Ο.Υ.) στην οποία ανήκει. Για το νομικό πρόσωπο η αίτηση υποβάλλεται από τον κατά περίπτωση νόμιμο εκπρόσωπό του και συνοδεύεται από τα έγγραφα που αποδεικνύουν τη νόμιμη σύσταση και λειτουργία του. Στην ίδια αίτηση για τα κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα υποδεικνύεται ο υπεύθυνος διευθυντής του καταλύματος και για τα μη κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα δηλώνεται η έννομη σχέση του αιτούντος (εμπράγματη ή ενοχική) με το ακίνητο.

β) Αντίγραφο ποινικού μητρώου γενικής χρήσης, από το οποίο να προκύπτει ότι ο αιτών δεν έχει καταδικαστεί αμετάκλητα για κακούργημα ή για κάποιο από τα πλημμελήματα της κλοπής, υπεξαίρεσης, απάτης, εκβίασης, πλαστογραφίας, παραχάραξης, βαριάς σωματικής βλάβης, παράβασης των διατάξεων περί ναρκωτικών ή των διατάξεων που αναφέρονται στα ήθη. Το ανωτέρω δικαιολογητικό αναζητείται υπηρεσιακά εφόσον εκδίδεται από ημεδαπή αρχή. Φυσικά πρόσωπα που έχουν την ιθαγένεια άλλου κράτους-μέλους της Ε.Ε. υποβάλλουν ισοδύναμο έγγραφο που έχει εκδοθεί από αρμόδια δικαστική ή διοικητική αρχή του κράτους-μέλους με το οποίο

βεβαιώνεται η μη καταδίκη για τα ανωτέρω αδικήματα. Αν στη χώρα καταγωγής ή προέλευσης δεν προβλέπεται η έκδοση εγγράφου ισοδύναμου προς το απόσπασμα ποινικού μητρώου, τούτο είναι δυνατόν να αντικατασταθεί από ένορκη βεβαίωση ή, για τα κράτη όπου δεν υφίσταται τέτοια, από υπεύθυνη δήλωση, η οποία υποβάλλεται από τον ενδιαφερόμενο ενώπιον της αρμόδιας δικαστικής ή διοικητικής αρχής ή κατά περίπτωση ενώπιον συμβολαιογράφου της χώρας καταγωγής ή προέλευσης, οι οποίοι χορηγούν βεβαίωση περί παροχής της ένορκης βεβαίωσης ή της υπεύθυνης δήλωσης. Το αντίγραφο του ποινικού μητρώου γενικής χρήσης, καθώς και τα ανωτέρω έγγραφα δεν είναι δυνατό να υποβληθούν μετά την πάροδο τριών μηνών από την ημερομηνία έκδοσής τους.

γ) Άδεια δόμησης, η οποία εκδίδεται από την υπηρεσία δόμησης του οικείου Ο.Τ.Α. ή άλλη αρμόδια αρχή. Για χώρους που έχουν διατηρηθεί σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 5 και 6 του ν. 3843/2010 (ΦΕΚ Α' 62) προσκομίζεται αντίγραφο της αίτησης όπου βεβαιώνεται η περαίωση της διαδικασίας διατήρησης του χώρου σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 6 του ν. 3843/2010. Για κατασκευές ή χρήσεις που έχουν υπαχθεί στις ρυθμίσεις του άρθρου 24 του ν. 4014/2011 (ΦΕΚ Α' 209) προσκομίζεται η βεβαίωση της καταχώρησης που προβλέπεται στην παράγραφο 5 του άρθρου 24 του ν. 4014/2011. Για ακίνητα, στα οποία έχουν εκτελεσθεί αυθαίρετες κατασκευές ή έχουν εγκατασταθεί αυθαίρετες χρήσεις που υπάγονται στις εξαιρέσεις της παραγράφου 2 του άρθρου 23 του ν. 4014/2011, προσκομίζεται υπεύθυνη δήλωση του ιδιοκτήτη και βεβαίωση μηχανικού, με τις οποίες δηλώνεται και βεβαιώνεται αντίστοιχα ότι οι αυθαίρετες κατασκευές που έχουν γίνει ή οι εγκατεστημένες αυθαίρετες χρήσεις στο ακίνητο εμπίπτουν σε μία από τις εξαιρέσεις της παραγράφου 2 του άρθρου 23 του ν. 4014./2011.

δ) Πιστοποιητικό πυρασφάλειας για το σύνολο της εγκατάστασης, το οποίο εκδίδεται από την οικεία Πυροσβεστική Υπηρεσία. Στο πιστοποιητικό μνημονεύονται όλες οι εγκαταστάσεις και λειτουργίες του τουριστικού καταλύματος, συμπεριλαμβανομένων και α) των τμημάτων που έχουν διατηρηθεί κατά τις διατάξεις των άρθρων 5 και 6 του ν. 3843/2010, και του άρθρου 24 του ν. 4014./2011 και β) των τμημάτων που έχουν τακτοποιηθεί

λειτουργικά σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 3 του ν. 2160/1993 , των παραγράφων 5 και 6 του άρθρου 21 του ν. 2741/1999 (ΦΕΚ Α' 199), της παραγράφου 1 του άρθρου 18 του ν. 2919/2001(ΦΕΚ Α' 128), της παραγράφου 2 του άρθρου 41 του ν. 3105/2003 (ΦΕΚ Α' 29) και των άρθρων 1 και 2 του ν. 3766/ 2009 (ΦΕΚ Α' 102).

ε) Βεβαίωση καλής λειτουργίας του αποχετευτικού συστήματος του καταλύματος ή βεβαίωση σύνδεσης με το αποχετευτικό δίκτυο του δήμου, οι οποίες εκδίδονται από τον οικείο Ο.Τ.Α. Η βεβαίωση καλής λειτουργίας του αποχετευτικού συστήματος μπορεί να αντικαθίσταται με βεβαίωση διπλωματούχου μηχανολόγου μηχανικού ή ηλεκτρολόγου μηχανικού ή χημικού μηχανικού ή μηχανικού αντίστοιχης ειδικότητας του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος (Τ.Ε.Ε.) με τεκμηρίωση τεχνικών στοιχείων ως προς την επάρκεια των εγκαταστάσεων διάθεσης υγρών αποβλήτων σύμφωνα με την ισχύουσα υγειονομική νομοθεσία και με υπεύθυνη δήλωση του ίδιου μηχανικού και του ιδιοκτήτη του τουριστικού καταλύματος ή του νομίμου εκπροσώπου, αν πρόκειται για νομικό πρόσωπο, ότι πληρούνται οι προδιαγραφές της ισχύουσας νομοθεσίας.

Για την περίπτωση αυτή ενημερώνεται το Ηλεκτρονικό Μητρώο του Έργου (Η.Μ.Ε.) και η Ταυτότητα Κτιρίου μετά την έναρξη ισχύος των σχετικών διατάξεων. Η βεβαίωση σύνδεσης με το αποχετευτικό δίκτυο του δήμου μπορεί να αντικαθίσταται από λογαριασμό καταβολής τελών αποχέτευσης.

στ) Υπεύθυνη δήλωση, με την οποία ορίζεται, είτε ο ιδιοκτήτης, σε περίπτωση φυσικού προσώπου, είτε ο νόμιμος εκπρόσωπος ή ένα εκ των μελών της διοίκησης της επιχείρησης, σε περίπτωση νομικού προσώπου, ως υπεύθυνος για την τήρηση των απαιτήσεων των εκάστοτε ισχυουσών υγειονομικών διατάξεων για το σύνολο των καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος, που λειτουργούν εντός του κύριου τουριστικού καταλύματος.

ζ) Παράβολο υπέρ Ε.Ο.Τ., όπου απαιτείται.

2. Για τα κύρια τουριστικά καταλύματα, υποβάλλονται επιπλέον τα ακόλουθα δικαιολογητικά:

α) Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (Α.Ε.Π.Ο.) από την αρμόδια υπηρεσία, όπου απαιτείται.

β) Βεβαίωση του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδας (Ξ.Ε.Ε.) περί ενημερότητας των προς αυτό υποχρεώσεων με αναφορά στη νομική μορφή της επιχείρησης. Η βεβαίωση αυτή αναζητείται υπηρεσιακά.

γ) Υπεύθυνη δήλωση του άρθρου 8 του ν. 1599/1986 του αιτούντος για τον ορισμό διευθυντή, όπου απαιτείται, και υπεύθυνη δήλωση του υποδεικνυόμενου ως διευθυντή ότι αποδέχεται τη θέση του διευθυντή και πληροί όλες τις κατά νόμο προβλεπόμενες προϋποθέσεις για να εκτελεί χρέη διευθυντή σε τουριστικό κατάλυμα της συγκεκριμένης κατηγορίας

Από την άλλη πλευρά το άρθρα 39 αναφέρεται στην χορήγηση της προέγκρισης του ειδικού σήματος λειτουργίας μιας αγροτουριστικής επιχείρησης, και αναφέρει τα ακόλουθα:

- Για τη χορήγηση της προέγκρισης του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας (Ε.Σ.Λ.) τουριστικού καταλύματος, ο αιτών υποβάλλει στην αρμόδια υπηρεσία του Ε.Ο.Τ. τα δικαιολογητικά του άρθρου 38
- Για τη χορήγηση της προέγκρισης η αρμόδια υπηρεσία διαπιστώνει την πληρότητα των δικαιολογητικών του άρθρου 38. Παρατηρήσεις για ελλείψεις ή λάθη που διαπιστώνονται κατά τον έλεγχο διατυπώνονται αιτιολογημένα επί του φύλλου ελέγχου εντός δέκα (10) ημερών και καλείται εγγράφως ο αιτών προκειμένου να γίνουν οι απαραίτητες συμπληρώσεις ή διορθώσεις εντός τριάντα (30) ημερών από τη σχετική ειδοποίηση
- Μετά τη διαπίστωση της πληρότητας των δικαιολογητικών η προέγκριση χορηγείται από την αρμόδια υπηρεσία εντός δέκα (10) ημερών από την ημερομηνία υποβολής των δικαιολογητικών. Σε περίπτωση παρέλευσης άπρακτης της ανωτέρω προθεσμίας τεκμαίρεται ότι η προέγκριση έχει εκδοθεί σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 14 του ν. 3844/2010 (ΦΕΚ Α' 63) και ο αιτών μπορεί να ζητήσει σχετική βεβαίωση από την αρμόδια για τη χορήγηση της προέγκρισης αρχή. Η διάρκεια της

προέγκρισης παύει αυτοδικαίως με την έκδοση του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας

- Η προέγκριση του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας τουριστικού καταλύματος επέχει θέση προέγκρισης για την ίδρυση καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος εντός του ίδιου τουριστικού καταλύματος. Για τη χορήγησή της ο αιτών υποβάλλει στην αρμόδια υπηρεσία τα δικαιολογητικά που προβλέπονται από την οικεία νομοθεσία κατά τη διαδικασία των παραγράφων 1 έως 3 του άρθρου αυτού. Η προέγκριση του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας επέχει επίσης θέση προέγκρισης για την άδεια λειτουργίας κολυμβητικής δεξαμενής εντός του ίδιου τουριστικού καταλύματος. Για τη χορήγησή της ο αιτών υποβάλλει τα δικαιολογητικά του άρθρου 41. Από τη χορήγηση της προέγκρισης και μέχρι την τυχόν ανάκλησή της σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 40 επιτρέπεται η λειτουργία της επιχείρησης
- Με τη χορήγηση της προέγκρισης ο φάκελος διαβιβάζεται εντός πέντε (5) ημερών το αργότερο στην αρμόδια υγειονομική υπηρεσία για τον υγειονομικό έλεγχο καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος και των κολυμβητικών δεξαμενών που λειτουργούν εντός τουριστικών καταλυμάτων
- Η αρμόδια υπηρεσία του Ε.Ο.Τ. και η αρμόδια υγειονομική υπηρεσία οφείλουν εντός πενήντα (50) ημερών από τη χορήγηση της προέγκρισης να έχουν προβεί σε έλεγχο ορθότητας των υποβληθέντων δικαιολογητικών και επιτόπιο έλεγχο στο τουριστικό κατάλυμα. Με απόφαση του Διευθυντή της κατά τόπο αρμόδιας Υπηρεσίας του Ε.Ο.Τ. συστήνεται μικτό κλιμάκιο ελέγχου αποτελούμενο από δύο υπαλλήλους του Ε.Ο.Τ. και έναν υπάλληλο των αρμόδιων υγειονομικών υπηρεσιών για τον επιτόπιο έλεγχο του τουριστικού καταλύματος. Εντός της ίδιας προθεσμίας της παραγράφου 5 ο Ε.Ο.Τ. ζητά από τις αρμόδιες υγειονομικές υπηρεσίες να ορίσουν έναν υπάλληλο ως μέλος του μικτού κλιμακίου ελέγχου. Οι αρμόδιες υγειονομικές υπηρεσίες οφείλουν εντός πέντε (5) ημερών από τη λήψη της σχετικής ειδοποίησης του Ε.Ο.Τ. να ορίσουν έναν υπάλληλο ως μέλος του μικτού κλιμακίου ελέγχου. Το μικτό κλιμάκιο ελέγχου οφείλει να

ορίσει ημερομηνία για τη διεξαγωγή του επιτόπιου ελέγχου στο τουριστικό κατάλυμα και να τη γνωστοποιήσει στον αιτούντα

- Κατά τη διεξαγωγή του επιτόπιου ελέγχου συντάσσεται έκθεση ελέγχου, που υπογράφεται από τα μέλη του κλιμακίου, επί της οποίας αναγράφονται τα πορίσματα του ελέγχου, καθώς και τυχόν παρατηρήσεις ή διαπιστούμενες παραβάσεις
- Το Ειδικό Σήμα Λειτουργίας εκδίδεται από την αρμόδια υπηρεσία του Ε.Ο.Τ. μέσα σε δέκα (10) ημέρες από την ολοκλήρωση της διαδικασίας των παραγράφων 5 και 6 με την επιστροφή του φακέλου από την αρμόδια υγειονομική υπηρεσία στην αρμόδια υπηρεσία του Ε.Ο.Τ. και εφόσον πληρούνται όλες οι νόμιμες προϋποθέσεις. Αν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία των δέκα (10) ημερών τεκμαίρεται ότι το Ειδικό Σήμα Λειτουργίας έχει εκδοθεί σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 14 του ν. 3844/2010 και ο ενδιαφερόμενος μπορεί να ζητήσει σχετική βεβαίωση από την αρμόδια για τη χορήγησή του αρχή, η οποία οφείλει να τη χορηγήσει
- Το Ειδικό Σήμα Λειτουργίας είναι αόριστης διάρκειας. Τα δικαιολογητικά, των οποίων η ισχύς λήγει αντικαθίστανται υποχρεωτικά προ της λήξης τους, άλλως το Ειδικό Σήμα Λειτουργίας ανακαλείται με απόφαση του Προϊσταμένου της αρμόδιας υπηρεσίας του Ε.Ο.Τ.. Οποιαδήποτε αλλαγή στο φυσικό ή νομικό πρόσωπο που εκμεταλλεύεται το τουριστικό κατάλυμα συνεπάγεται έκδοση νέου Ειδικού Σήματος Λειτουργίας με μόνη την υποβολή των πιο πάνω δικαιολογητικών α και β της παραγράφου 1 και β της παραγράφου 2 του άρθρου 38
- Το Ειδικό Σήμα Λειτουργίας τουριστικού καταλύματος με τα παραρτήματά του επέχει θέση άδειας ίδρυσης και λειτουργίας καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος του άρθρου 80 του ν.3463/2006 και άδειας λειτουργίας κολυμβητικής δεξαμενής που υπάρχουν εντός του ίδιου τουριστικού καταλύματος, με σχετική μνεία επί του χορηγούμενου σήματος. Η χορήγηση γίνεται σύμφωνα με τις ισχύουσες υγειονομικές και λοιπές διατάξεις, που διέπουν τις αντίστοιχες άδειες, όπως τροποποιούνται με τις διατάξεις του νόμου αυτού. Ειδικότερα στην

περίπτωση των κολυμβητικών δεξαμενών η εν λόγω χορήγηση γίνεται με την προϋπόθεση ότι πληρούνται όλοι οι κατασκευαστικοί όροι που προβλέπονται στην Γ1/443/73 Υγειονομική Διάταξη (Υ.Δ.), όπως ισχύει

- Το Ειδικό Σήμα Λειτουργίας με τα παραρτήματά του για κάθε κατάσταση υγειονομικού ενδιαφέροντος ή κολυμβητική δεξαμενή εντός τουριστικού καταλύματος αναρτάται υποχρεωτικά σε εμφανές σημείο της επιχείρησης. Τα παραρτήματα του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας, που αφορούν σε κάθε επιμέρους κατάσταση υγειονομικού ενδιαφέροντος ή κολυμβητική δεξαμενή, αναρτώνται υποχρεωτικά σε εμφανές σημείο του καταστήματος υγειονομικού ενδιαφέροντος ή της κολυμβητικής δεξαμενής. Το Ειδικό Σήμα Λειτουργίας και τα παραρτήματά του αναρτώνται στο διαδίκτυο σύμφωνα με όσα ορίζονται στις διατάξεις του ν. 3861/2010 (ΦΕΚ Α' 112)
- Η επιχείρηση, με πράξη της κοινοποιούμενη στις αρμόδιες υγειονομικές και αστυνομικές Αρχές και στον Ε.Ο.Τ. οφείλει να ορίσει είτε τον ιδιοκτήτη σε περίπτωση φυσικού προσώπου, είτε το νόμιμο εκπρόσωπο ή ένα εκ των μελών της διοίκησης ως υπεύθυνο για την τήρηση των απαιτήσεων των εκάστοτε ισχυουσών υγειονομικών διατάξεων για το σύνολο των καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος που λειτουργούν εντός του τουριστικού καταλύματος, με σχετική μνεία επί του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας και των παραρτημάτων αυτού. Η διάταξη αυτή δεν ισχύει για τα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος που έχουν εκμισθωθεί σε τρίτους
- Με απόφαση του Γενικού Γραμματέα του Ε.Ο.Τ. καθορίζεται υπόδειγμα για τη μορφή και το περιεχόμενο της προέγκρισης του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας, του φύλλου ελέγχου του υποβαλλομένου κάθε φορά φακέλου, της έκθεσης ελέγχου του μικτού κλιμακίου ελέγχου του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας και των παραρτημάτων αυτού. Με όμοια απόφαση κωδικοποιούνται τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για την αδειοδότηση καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος και κολυμβητικών δεξαμενών εντός των εγκαταστάσεων τουριστικού καταλύματος σύμφωνα με τις οικείες υγειονομικές και λοιπές διατάξεις

Ειδικότερα στην περίπτωση των κολυμβητικών δεξαμενών τα απαιτούμενα δικαιολογητικά θα εξασφαλίζουν ότι πληρούνται όλοι οι κατασκευαστικοί όροι που προβλέπονται στην Γ1/443/73 Υ.Δ. και τις σχετικές τροποποιήσεις της.

Για κάθε τουριστικό κατάλυμα τηρείται στην αρμόδια υπηρεσία του Ε.Ο.Τ. ενιαίος φάκελος στον οποίο κατατίθενται και τηρούνται όλα τα κατά νόμο απαραίτητα δικαιολογητικά για τη χορήγηση της προέγκρισης του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας και του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας. Στον ίδιο φάκελο κατατίθενται και τα δικαιολογητικά που απαιτούνται για την αδειοδότηση των καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος και των κολυμβητικών δεξαμενών εντός των εγκαταστάσεων του τουριστικού καταλύματος. Τέλος, δικαιολογητικά που είναι ήδη κατατεθειμένα στον φάκελο δεν αναζητούνται.⁵²

3.3.1 Νομοθετικές ρυθμίσεις για τον προσδιορισμό των εν δυνάμει αγροτουριστικών επιχειρήσεων

Προκειμένου να ενθαρρυνθεί η επιχειρηματικότητα στον αγροτουρισμό και να απελευθερωθεί η δημιουργικότητα του επιχειρηματία, προτείνεται η θέσπιση ειδικών νομοθετικών ρυθμίσεων με σκοπό τον προσδιορισμό των όρων που θα διέπουν τη νόμιμη εξάσκηση ορισμένων δραστηριοτήτων, όπως παραγωγή, μεταποίηση και διάθεση γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων, διεξαγωγή περιηγήσεων και αγροτικών δραστηριοτήτων, κ.ά.

Σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο χώρο του αγροτουρισμού (καταλύματα, εστιατόρια, παραδοσιακά καφενεία, επισκέψιμα αγροκτήματα) επιτρέπεται να διαθέτουν προϊόντα πρώτης παραγωγής ή και μεταποίησης μόνο στην περίπτωση που διαθέτουν τις εγκαταστάσεις που προβλέπονται για τη

⁵² Παπακωνσταντίνου, Δ. (2009), Θεσμικό πλαίσιο για τον αγροτουρισμό, <http://www.askjim.gr/agro/?p=4271>

λειτουργία ανεξάρτητης μεταποιητικής μονάδας ή και εμπορικού καταστήματος.

Προκειμένου να καταστεί δυνατόν οι παραπάνω δραστηριότητες να συγκεντρώνονται σε μια ενιαία επιχείρηση χωρίς την ανάγκη έκδοσης πολλαπλών αδειών με απαιτήσεις που δεν ανταποκρίνονται στο εύρος και το μέγεθός τους, προτείνεται η θεσμοθέτηση λειτουργίας της Αγροτουριστικής Επιχείρησης.

A. Αγροτουριστικοί Ξενώνες

Προτείνεται η θέσπιση νέας λειτουργικής μορφής για τον προσδιορισμό των καταλυμάτων που λειτουργούν στην ύπαιθρο. Βασικά χαρακτηριστικά της μορφής αυτής θα είναι:

- Η χωροθέτησή τους σε οικισμούς ή Δημοτικά Διαμερίσματα με λιγότερους από 3000 κατοίκους. Αν ανήκουν σε Δ.Δ. άνω των 3000 κατοίκων, τότε θα πρέπει να βρίσκονται εκτός σχεδίου πόλης και να είναι χαρακτηρισμένα ως παραδοσιακά ή διατηρητέα
- Η μικρή δυναμικότητά τους (μέχρι 40 κρεβάτια)
- Η εναρμόνισή τους με τα τοπικά αρχιτεκτονικά πρότυπα
- Προσφορά πρωινού/γευμάτων αποκλειστικά με τοπικά προϊόντα
- Διάθεση ενημερωτικού υλικού για τους τουριστικούς πόρους και τις συναφείς επιχειρήσεις της περιοχής
- Δυνατότητα επικοινωνίας με τους πελάτες τουλάχιστον σε μια ξένη γλώσσα (από τους συνήθεις πελάτες ή αγγλική)
- Υποχρεωτική ενασχόληση και παρουσία μέσα στην επιχείρηση του ιδιοκτήτη αυτής
- Ο επιχειρηματίας να είναι κατά κύριο επάγγελμα αγρότης η να έχει αγροτική δραστηριότητα, είτε ως μονάδα είτε ως συνέργεια
- Για να θεωρούνται ότι εντάσσονται στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις πρέπει να περιλαμβάνουν και μια από τις υπόλοιπες δραστηριότητες των επιχειρήσεων Β, Γ, Δ, Ε και ΣΤ, όπως αυτές περιγράφονται στη συνέχεια.

- Όποιο κατάλυμα κατατάσσεται σε μια από τις ήδη υπάρχουσες λειτουργικές μορφές τουριστικών καταλυμάτων (π.χ. Ξενοδοχείο, Ενοικιαζόμενα Δωμάτια, Επιπλωμένες τουριστικές κατοικίες, Επαύλεις κ.λπ.) και πληρεί τις παραπάνω προϋποθέσεις μπορεί να χαρακτηρίζεται ως Αγροτουριστική Επιχείρηση

Β. Παραδοσιακές ταβέρνες-καφενεία

- Θα δημιουργηθεί νέα ευέλικτη λειτουργική μορφή χώρου εστίασης, προσαρμοσμένη στον χαρακτήρα και τις ανάγκες εξυπηρέτησης του αγροτουρισμού
- Η λειτουργία των επιχειρήσεων αυτών χαρακτηρίζεται από την προσφορά τοπικών προϊόντων, τεχνικών και παραδοσιακών συνταγών
- Για να ενταχθεί ένα «Παραδοσιακό καφενείο/ταβέρνα» στις «Αγροτουριστικές Επιχειρήσεις» πρέπει να περιλαμβάνει και τουλάχιστον μια από τις υπόλοιπες δραστηριότητες των επιχειρήσεων Α, Γ, Δ, Ε και ΣΤ, όπως αυτές περιγράφονται στη συνέχεια, ο δε επιχειρηματίας να είναι κατά κύριο επάγγελμα αγρότης ή να έχει αγροτική δραστηριότητα, είτε ως μονάδα είτε ως συνέργεια
- Επιχειρήσεις που λειτουργούν με άδεια εστιατορίου, αναψυκτηρίου, καφενείου κ.ά., εντάσσονται στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις εφόσον πληρούν τις παραπάνω προϋποθέσεις

Γ. Μονάδες μεταποίησης αγροτικών προϊόντων

Πρόκειται για επιχειρήσεις μικρής κλίμακας που δραστηριοποιούνται στον τομέα της μεταποίησης γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.

Οι επιχειρήσεις αυτές δραστηριοποιούνται ως ακολούθως:

- Διαθέτουν ιδιοπαρασκευαζόμενο ψωμί και αρτοσκευάσματα
- Μεταποιούν φρούτα και λαχανικά (μαρμελάδες, τουρσί κ.ά.) με σκοπό να τα διαθέτουν στους πελάτες τους

- Μεταποιούν ή/και διαθέτουν ζωικά προϊόντα (τυροκομικά, αυγά, μέλι, κρέας, αλλαντικά κ.λπ.) στους πελάτες τους
- Διαθέτουν στη λιανική πώληση τα παραπάνω προϊόντα, μόνο εντός της εγκατάστασης της επιχείρησης, και στη χονδρική οπουδήποτε στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Τα προϊόντα που μεταποιούν και διαθέτουν προς πώληση οι παραπάνω επιχειρήσεις πρέπει να προέρχονται από την τοπική παραγωγή
- Προκειμένου να χαρακτηριστεί μια μονάδα μεταποίησης αγροτικών προϊόντων «Αγροτουριστική Επιχείρηση», πρέπει ο επιχειρηματίας να είναι κατά κύριο επάγγελμα αγρότης η να έχει αγροτική δραστηριότητα, είτε ως μονάδα είτε ως συνέργεια
- Πρέπει να είναι σε θέση να περιλαμβάνει μια από τις υπόλοιπες δραστηριότητες των μονάδων μεταποίησης, (Α, Β, Δ, Ε και ΣΤ), με την προϋπόθεση ότι θα τηρούνται οι σχετικοί κανόνες υγιεινής και ασφάλειας, όπως προσδιορίζονται από τους αρμόδιους φορείς

Δ. Πρατήρια τοπικών προϊόντων

Πρόκειται για επιχειρήσεις που διαθέτουν λιανική, με προϊόντα προερχόμενα από την τοπική παραγωγή και τεχνήματα. Οι λοιπές αγροτουριστικές επιχειρήσεις μπορούν να επιδίδονται σε αυτή τη δραστηριότητα με την προϋπόθεση ότι η πώληση θα πραγματοποιείται εντός της εγκατάστασης της επιχείρησης.

Για να χαρακτηριστεί ένα πρατήριο τοπικών προϊόντων η τεχνημάτων ως αγροτουριστική επιχείρηση, πρέπει ο επιχειρηματίας να είναι σε θέση να συμπεριλάβει και μία από τις παραπάνω δραστηριότητες (Α,Β,Γ,Ε,ΣΤ) και ο επιχειρηματίας να είναι κατά κύριο επάγγελμα αγρότης η να έχει αγροτική δραστηριότητα, είτε ως μονάδα είτε ως συνέργεια.

Ε. Επισκέψιμα αγροκτήματα

Επισκέψιμο είναι το αγρόκτημα που δέχεται επισκέπτες, πωλεί τα προϊόντα του στους επισκέπτες και τους ενημερώνει σχετικά με τις μεθόδους παραγωγής που χρησιμοποιεί. Το επισκέψιμο αγρόκτημα έχει τη δυνατότητα:

- Να διαθέτει λιανική για προϊόντα προερχόμενα από την δική του ή τουλάχιστον την τοπική παραγωγή με την προϋπόθεση ότι η πώληση θα πραγματοποιείται εντός της εγκατάστασης της επιχείρησης
- Να εκτρέφει ή/και να διατηρεί περιορισμένο – σε σχέση με την έκταση του αγροκτήματος- αριθμό ζώων εντός των εγκαταστάσεών του, με σκοπό την παραγωγή και διάθεση προϊόντων, την ενημέρωση, την εκπαίδευση και ψυχαγωγία των πελατών του (άλογα, θηράματα κ.λπ.). Με δεδομένο τον περιορισμένο αριθμό των ζώων πρέπει να τηρούνται υγειονομικές προδιαγραφές που θα καθοριστούν γι αυτό καθώς και να εξασφαλίζεται η υγιεινή ασφάλεια των πελατών της επιχείρησης

ΣΤ. Αγροτουριστικές δραστηριότητες

Πρόκειται για επιχειρήσεις που διοργανώνουν περιηγήσεις ή/και υπαίθριες δραστηριότητες όπως ιππασία, πεζοπορία, rafting κ.ά.

Προκειμένου να χαρακτηριστεί αγροτουριστική η επιχείρηση, πρέπει να περιλαμβάνει και μία από τις υπόλοιπες δραστηριότητες (Α,Β,Γ,Ε) και ο επιχειρηματίας να έχει αγροτική δραστηριότητα, είτε ως μονάδα είτε ως συνέργεια.

Ένας ειδικά εκπαιδευμένος επαγγελματίας θα μπορεί να οργανώνει και να διεξάγει τέτοιου είδους δραστηριότητες ως αυτοαπασχόληση. Επίσης οποιαδήποτε «αγροτουριστική επιχείρηση» θα μπορεί να προσφέρει τέτοιου είδους δραστηριότητες με την προϋπόθεση ότι θα διεξάγονται από ειδικά εκπαιδευμένο επαγγελματία.

Οι «Αγροτουριστικές Επιχειρήσεις» θα έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιούν περιηγήσεις με ιδιόκτητο ή μισθωμένο όχημα στις γύρω περιοχές, στο πλαίσιο των υπηρεσιών που θα προσφέρουν στους πελάτες τους.

Τέλος, οι Αγροτουριστικές Επιχειρήσεις θα έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν μαθήματα στους επισκέπτες σε αντικείμενο συναφές με τις δραστηριότητές τους (π.χ. παραδοσιακές τεχνικές, πολιτισμός, παραδοσιακή γαστρονομία κ.α.).

Προκειμένου μια επιχείρηση να χρηματοδοτηθεί από τα μέτρα και τις δράσεις του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013, που αφορούν στην ενίσχυση τουριστικών δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο, θα πρέπει μετά την ολοκλήρωση του επιδοτούμενου επενδυτικού σχεδίου να πληρεί τους όρους και τις προϋποθέσεις για τον χαρακτηρισμό της, ως «Αγροτουριστική Επιχείρηση».

Οι νομοθετικές ρυθμίσεις που περιλαμβάνονται στο παρόν, θα ισχύουν μόνο για τις επιχειρήσεις εκείνες που θα πληρούν τις προϋποθέσεις για το χαρακτηρισμό τους ως Αγροτουριστικές Επιχειρήσεις..

Οι επιχειρήσεις αυτές θα χαρακτηρίζονται από μικρή δυναμικότητα και ήπια μορφή ενώ η λειτουργία τους θα συμβαδίζει με τις αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος και της αειφόρου ανάπτυξης.

Οι επιχειρήσεις που δεν πληρούν τους όρους για να χαρακτηρισθούν ως αγροτουριστικές επιχειρήσεις και επιθυμούν να χαρακτηρισθούν, θα έχουν τη δυνατότητα εντός δύο ετών από την ψήφιση του νομοσχεδίου, για την πλήρη προσαρμογή τους.

3.4 Παρεμβάσεις για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού

Οι παρεμβάσεις για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού που περιγράφονται στο στρατηγικό σχέδιο 2004-2010 είναι οι εξής:

- Διαμόρφωση Πλαισίου Εθνικής Πολιτικής για τον αγροτουρισμό (Επικαιροποίηση και ολοκλήρωση του υφιστάμενου Πλαισίου Εθνικής Πολιτικής για τον αγροτουρισμό, δημιουργία κοινής αντίληψης για τον ορισμό του αγροτουρισμού)
- Σύσταση Εθνικού Παρατηρητηρίου αγροτουρισμού (ως πλαίσιο για τον συντονισμό των πολιτικών και των χρηματοδοτικών μέσων άσκησης της αγροτουριστικής πολιτικής)
- Ανάπτυξη Εθνικής δομής προώθησης/στήριξης της επιχειρηματικότητας των κατοίκων του αγροτικού χώρου στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ως δίκτυο συνεργασίας μεταξύ της ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ Α.Ε. σε εθνικό επίπεδο και των υφιστάμενων δομών υποστήριξης της Επιχειρηματικότητας του Ε.Π.ΑΝ. (Κέντρα Επιχειρηματικότητας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης - Κ.Ε.Τ.Α.) σε περιφερειακό επίπεδο, καθώς και των Αναπτυξιακών Εταιρειών που λειτουργούν ως αντένες των ΚΕΤΑ σε τοπικό επίπεδο, ώστε να μπορέσουν οι αγρότες να γίνουν Μικρομεσαίοι Επιχειρηματίες στον αγροτουρισμό
- Προώθηση της ποιότητας και της συνεργασίας, μέχρι το 2010

Προώθηση της ποιότητας στους παρακάτω τρεις άξονες :

- Καθιέρωση της Ελληνικής Προδιαγραφής αγροτουρισμού
 - Καθιέρωση σήματος ποιότητας και συστήματος πιστοποίησης (ISO)
 - Επιδότηση των υφιστάμενων αγροτουριστικών μονάδων
 - Δημιουργία δικτύου αγροτουριστικών επιχειρήσεων
- Πολύ σημαντική είναι η στήριξη πρότυπων επενδύσεων στον αγροτουρισμό. Νέες επενδύσεις στον αγροτουρισμό θα αναληφθούν με την υποστήριξη των υφιστάμενων χρηματοδοτικών μέσων του ΕΣΠΑ και των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών (LEADER+, INTERREG III,

EQUAL). Για την καλύτερη αξιοποίηση των χρηματοδοτικών αυτών μέσων θα προωθηθεί η δημιουργία ενός κοινοπρακτικού επενδυτικού-συμβουλευτικού σχήματος, στο οποίο θα μετέχει η ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ Α.Ε. και άλλοι φορείς (ενδεικτικά αναφέρονται: ΕΛΚΕ, ΕΤΑ Α.Ε., Εθνική Τράπεζα, Αγροτική Τράπεζα), σκοπός του οποίου θα είναι η επενδυτική και συμβουλευτική στήριξη πρότυπων αγροτουριστικών επενδύσεων

- Προβολή. Στο πλαίσιο της γενικότερης τουριστικής προβολής της χώρας, από το 2005 και κάθε χρόνο μετά, θα προβλέπεται ένα επιμέρους ειδικό κονδύλι για τη Προβολή των Εναλλακτικών Μορφών τουρισμού στην Ύπαιθρο

3.5 Χρηματοδότηση Επενδύσεων για τον Αγροτουρισμό

Κυρίαρχο ρόλο στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού διαδραματίζει η πολιτική που ασκήθηκε από την Ε.Ο.Κ. αρχικά και την Ε.Ε. στη συνέχεια. Μπορούν να διακριθούν τρεις περίοδοι,⁵³ κατά τις οποίες σταδιακά αναγνωρίζεται η ανάγκη στήριξης και αναδιάρθρωσης του γεωργικού τομέα.

Α) Η περίοδος 1962-1975. Κατά την περίοδο αυτή επίκεντρο της γεωργικής πολιτικής υπήρξε η πολιτική εγγυήσεων, ενώ ελάχιστη ήταν η πρόοδος της πολιτικής προσανατολισμού. Η επίτευξη των στόχων του άρθρου 39 της συνθήκης της Ρώμης επιδιώχθηκε μέσω ενεργειών απευθυνόμενων στον αποκλειστικά στον γεωργικό τομέα.

Β) Η περίοδος 1975-1999. Εισάγεται και σταδιακά διευρύνεται το ενδιαφέρον για τον αγροτουρισμό και την αγροβιοτεχνία. Από το 1992 το ενδιαφέρον αυτό συμπληρώνεται με τη φροντίδα για τη προστασία του περιβάλλοντος.

Οδηγία 75/268/ΕΟΚ «Περί της Ορεινής Γεωργίας και της Γεωργίας σε ορισμένες Μειονεκτικές Περιοχές»

⁵³ Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα 1999

- Κανονισμός 797/85 «Για τη Βελτίωση της Αποτελεσματικότητας των Γεωργικών Διαρθρώσεων (για επενδύσεις τουριστικού και βιοτεχνικού χαρακτήρα μέχρι ύψους 40.000 ECU ανά εκμετάλλευση. Συμμετοχή του κοινοτικού προϋπολογισμού στο 25% των επιλέξιμων δαπανών)
- Κανονισμός 3808/89. Γενίκευση ενισχύσεων σε όλες τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις για τη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων στην εκμετάλλευση, ιδίως με τουριστικές και βιοτεχνικές δραστηριότητες. Ενίσχυση, όχι μόνο των κατά κύριο επάγγελμα γεωργών, αλλά και εκείνων που αντλούν το 50% του συνολικού τους εισοδήματος από γεωργικές, δασικές, τουριστικές ή βιοτεχνικές δραστηριότητες, που ασκούνται στη γεωργική εκμετάλλευση.
- Μετά τη θέσπιση του κανονισμού 2052/88/ΕΟΚ για το συντονισμό της δράσης των διαρθρωτικών ταμείων αναπροσδιορίστηκαν οι συντελεστές της κοινοτικής χρηματοδότησης. (Για το στόχο 1 στον οποίο εντάχθηκε η Ελλάδα, προσδιορίστηκε 75% ανώτατο όριο του συνολικού κόστους, 50% τουλάχιστον των δημοσίων δαπανών.)
- Κανονισμός 950/97. Ορισμός δικαιούχων κατά τον ίδιο τρόπο αλλά και ειδική αναφορά σε νέους γεωργούς ακόμα και αν είναι μερικής απασχόλησης. Επιδότηση 90.000 ECU ανά μονάδα ανθρώπινης εργασίας και 180.000 ECU ανά εκμετάλλευση.

Γ) Περίοδος 1999 έως σήμερα. Ολοκληρωμένη αντιμετώπιση της αγροτικής ανάπτυξης ως ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών και όχι μόνο του γεωργικού τομέα.

- Αντικατάσταση του Κανονισμού 950/97 με τον 1257/99 «Στήριξη της Αγροτικής Ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών». Με αυτόν τον κανονισμό πραγματοποιείται μια νέα μεταρρύθμιση (αναφέρεται σε αγροτική και όχι μόνο γεωργική πολιτική, και σε αειφόρο αγροτική ανάπτυξη). Ο κανονισμός αναφέρει χαρακτηριστικά ότι *«θα πρέπει η αγροτική ανάπτυξη να βασίζεται εν μέρει σε μη γεωργικές δραστηριότητες και υπηρεσίες ώστε να αντιστραφεί η τάση προς την οικονομική και κοινωνική παρακμή και τη μείωση του πληθυσμού της υπαίθρου»*. Η

ενίσχυση των δραστηριοτήτων γίνεται μέσω σχεδίων αγροτικής ανάπτυξης που καλύπτουν περίοδο 7 ετών (2000-2006).

- Με τον κανονισμό 1260/99 προσδιορίζονται τρεις επιδιωκόμενοι στόχοι αντί των πέντε του 2052/88. (Στόχος 1-Ελλάδα, 75% ανώτατο όριο του συνολικού επιλέξιμου κόστους, 50% τουλάχιστον των επιλέξιμων δαπανών, έως 80% του συνολικού επιλέξιμου κόστους για εξόχως απόκεντρες περιοχές και τα ελληνικά νησιά).

Οι επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα για τον αγροτουρισμό χρηματοδοτήθηκαν από τα Επιχειρησιακά προγράμματα του Υπουργείου Ανάπτυξης και Περιφερειακά Επιχειρησιακά προγράμματα στο πλαίσιο των Κοινοτικών πλαισίων στήριξης (Β' και Γ') και από τη κοινοτική πρωτοβουλία LEADER.⁵⁴

3.6 LEADER

Η κοινοτική πρωτοβουλία Leader είναι το μέσο για τη πραγμάτωση της κοινοτικής πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη, που αφορά στο δεύτερο πυλώνα της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής. Στο πλαίσιο των στόχων αυτού του πυλώνα δεν εντάσσεται, μόνο η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα, αλλά και η ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων και πηγών απασχόλησης όπως αυτή του αγροτικού τουρισμού. Το Leader I αποτέλεσε την αρχή μιας νέας προσέγγισης στην πολιτική αγροτικής ανάπτυξης, η οποία στηρίζεται στην ολοκληρωμένη και συμμετοχική προσέγγιση σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο. Με τη πρωτοβουλία Leader II γενικεύθηκε η προσέγγιση της πρωτοβουλίας Leader I, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον καινοτόμο χαρακτήρα των σχεδίων.

Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας LEADER I υλοποιήθηκαν 25 προγράμματα ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης από τις αντίστοιχες Ομάδες Τοπικής Δράσης σε 27 Νομούς της χώρας, ύψους Δημόσιας Δαπάνης 70 εκ. ευρώ περίπου (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader+, 2004). Υλοποιήθηκαν συνολικά 1,732 έργα και δράσεις, από τα οποία τα 807

⁵⁴ Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα 1999

αφορούσαν επενδύσεις αγροτουρισμού, τα 154 επαγγελματική κατάρτιση, τα 1,638 αφορούσαν ενέργειες τεχνικής στήριξης στην αγροτική ανάπτυξη, τα 258 επενδύσεις μικρών επιχειρήσεων και βιοτεχνιών, τα 264 επενδύσεις αξιοποίησης και εμπορίας της γεωργικής, δασοκομικής και αλιευτικής παραγωγής, τα 86 επενδύσεις προστασίας και ανάδειξης περιβάλλοντος και πολιτιστικής κληρονομιάς.⁵⁵

Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας LEADER II (1994-2001) εγκρίθηκε η εφαρμογή τοπικών προγραμμάτων 49 Ομάδων Τοπικής Δράσης και 7 θεματικών προγραμμάτων Συλλογικών Φορέων. Συνολικά εγκρίθηκε η υλοποίηση 3.270 έργων και δράσεων, η συνολική Δημόσια Δαπάνη των οποίων ανέρχεται σε 210,7 εκ. ευρώ περίπου. Ειδικότερα, εγκρίθηκαν 2 σχέδια απόκτησης ικανοτήτων, 70 δράσεις στα πλαίσια της τεχνικής στήριξης των Φορέων Υλοποίησης, 160 περίπου καταρτίσεις, 1,150 έργα αγροτικού τουρισμού και ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, 508 επενδύσεις μικρών επιχειρήσεων και βιοτεχνιών, 765 έργα αξιοποίησης και εμπορίας γεωργικής, δασοκομικής και αλιευτικής παραγωγής, 600 επενδύσεις προστασίας και ανάδειξης περιβάλλοντος και πολιτιστικής κληρονομιάς και 16 σχέδια διακρατικής συνεργασίας.

Όπως παρουσιάζεται στον παρακάτω Πίνακα 3.1, διαπιστώνεται ότι, τόσο ο αριθμός των παρεμβάσεων, όσο και οι δεσμεύσεις σε όρους δημόσιας δαπάνης αφορούσαν στη συντριπτική τους πλειοψηφία το Σκέλος Β. Πιο συγκεκριμένα, από το σύνολο των παρεμβάσεων, το 99,4% αφορούσε παρεμβάσεις του Σκέλους Β, ενώ το υπόλοιπο 0,6% περίπου τα υπόλοιπα δύο άλλα Σκέλη.

⁵⁵ Υπουργείο Γεωργίας, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινωνικής Πρωτοβουλίας Leader+, τόμος Β, Εκ των Προτέρων Αξιολόγηση του Εθνικού Προγράμματος Leader+

ΣΚΕΛΟΣ/ΜΕΤΡΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ	ΠΟΣΟ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ (σε εκατ. δρχ)	ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ & ΠΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ (σε εκατ. δρχ)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΗΣ
Α. ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ	2	28	24,61	88%
Β. ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	3253	66.898,95	40.117,65	60%
Γ. ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	16	310,56	32,87	10,60%
ΣΥΝΟΛΟ	3271	67.237,51	40.178,18	60%

Πίνακας 3.1 Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader+

3.7 Περίοδος 2000-2006 Leader +

Η κοινοτική πρωτοβουλία Leader διανύει την 3η προγραμματική περίοδο (2000-2006) με την ονομασία Leader+ και προϋπολογισμό που ανέρχεται σε 2,020 εκατ. ευρώ (σε τιμές 1999) και προέρχονται αποκλειστικά από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ), Τμήμα Προσανατολισμού.⁵⁶

Στην Ελλάδα, το συνολικό κόστος του Επιχειρησιακού Προγράμματος εκτιμάται να ανέλθει στα 392,6 εκ. Ευρώ περίπου, ενώ το ύψος της Δημόσιας Δαπάνης ανέρχεται σε 251,18 εκ. Ευρώ, από τα οποία τα 182,90 εκ. Ευρώ αποτελούν τη κοινοτική συμμετοχή (ταμείο ΕΓΤΠΕ- Π) (ΕΥΔ Leader+)

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα υιοθετεί δυο γενικούς αναπτυξιακούς στόχους :

- Την ολοκληρωμένη, υψηλής ποιότητας, αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω πιλοτικών εφαρμογών
- Την ενίσχυση της προσπάθειας για άρση της απομόνωσης των περιοχών σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής

⁵⁶ http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/provisions_and_instruments/g24208_el.htm

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα της Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π.Κ. Π. Leader+⁵⁷ έως τον Ιανουάριο του 2006, τα στοιχεία χρηματοδότησης για κάθε κατηγορία πράξεων παρουσιάζονται ως εξής:

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΕΩΝ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜ ΔΑΠΑΝΗ	ΕΓΤΠΕ-Π	ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
1.1	Τεχνική Στήριξη ΟΤΔ	49.523.720,96	49.003.785,03	36.752.839,01	12.250.946,00	519.935,93
1.2.1	Αγροτικός Τουρισμός	118.281.744,24	67.480.691,81	49.345.002,38	18.135.689,42	50.801.052,44
1.2.2	Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις	102.313.922,33	55.964.552,16	40.272.144,70	15.692.407,45	46.349.370,17
1.2.3	Νέες Τεχνολογίες	9.515.064,69	7.085.679,28	5.344.367,56	1.741.311,72	2.429.385,40
1.3.1	Κατάρτιση	4.056.301,25	3.245.041,00	2.620.261,44	624.779,56	811.260,25
1.3.2	Συμβουλευτική Στήριξη	1.604.165,33	1.568.415,33	1.175.912,57	392.502,76	35.750,00
1.3.3	Πρωώθηση - Προβολή	6.619.812,36	5.121.864,12	3.830.023,91	1.291.840,21	1.497.948,24
1.4.1	Ανάδειξη Φυσικού Περιβάλλοντος	12.512.402,79	12.512.402,79	9.384.302,07	3.128.100,72	0
1.4.2	Ανάδειξη Οικιστικού Περιβάλλοντος	29.684.236,62	28.596.041,79	21.398.127,33	7.197.914,47	1.088.194,83
1.4.3	Πολιτιστικές Εκδηλώσεις	5.418.156,66	4.063.617,50	3.045.010,03	1.018.607,47	1.354.539,16
2.1	Συνεργασίες διατοπικές	5.757.468,67	4.614.971,76	3.469.228,82	1.145.742,94	1.142.496,91
2.2	Συνεργασίες διακρατικές	3.401.497,07	2.730.028,24	2.050.521,18	679.507,06	671.468,83

Πίνακας 3.2 Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινωνικής Πρωτοβουλίας Leader+

Από τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι ο αγροτουρισμός (κατηγορία πράξεων 1.2.1) καταλαμβάνει συγκριτικά το μεγαλύτερο ποσοστό (33%) του συνολικού κόστους χρηματοδότησης, του επιχειρησιακού προγράμματος Leader + .

⁵⁷ <http://www.leader-plus.gr/>

3.8 Επιχειρησιακό πρόγραμμα "Αγροτική ανάπτυξη - Ανασυγκρότηση της υπαίθρου 2000- 2006" (Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ.) . Ολοκληρωμένα προγράμματα ανάπτυξης αγροτικού χώρου (Άξονας 7).

Κατά την εξαετία 2000 - 2006, στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ υλοποιήθηκε το τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων "Αγροτική Ανάπτυξη - Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 - 2006" (Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ.). Για τη περίοδο αυτή, λοιπόν, ο συνολικός προϋπολογισμός ήταν ύψους 3.551,7 εκατ. €, με Δημόσια Δαπάνη ύψους 2.136,2 εκατ. € από τα οποία τα 1.482,7 εκατ. € ήταν συγχρηματοδότηση από το ΕΓΤΠΕ-Π. Το πρόγραμμα Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ εμπεριείχε τρεις βασικούς στόχους :

- Τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας ενόψει των προκλήσεων ενός συνεχώς αυξανόμενου διεθνούς ανταγωνισμού
- Τη βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου για να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα και η ελκυστικότητά της και να αποκατασταθεί η κοινωνική και οικονομική της λειτουργία
- Τη διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων της υπαίθρου

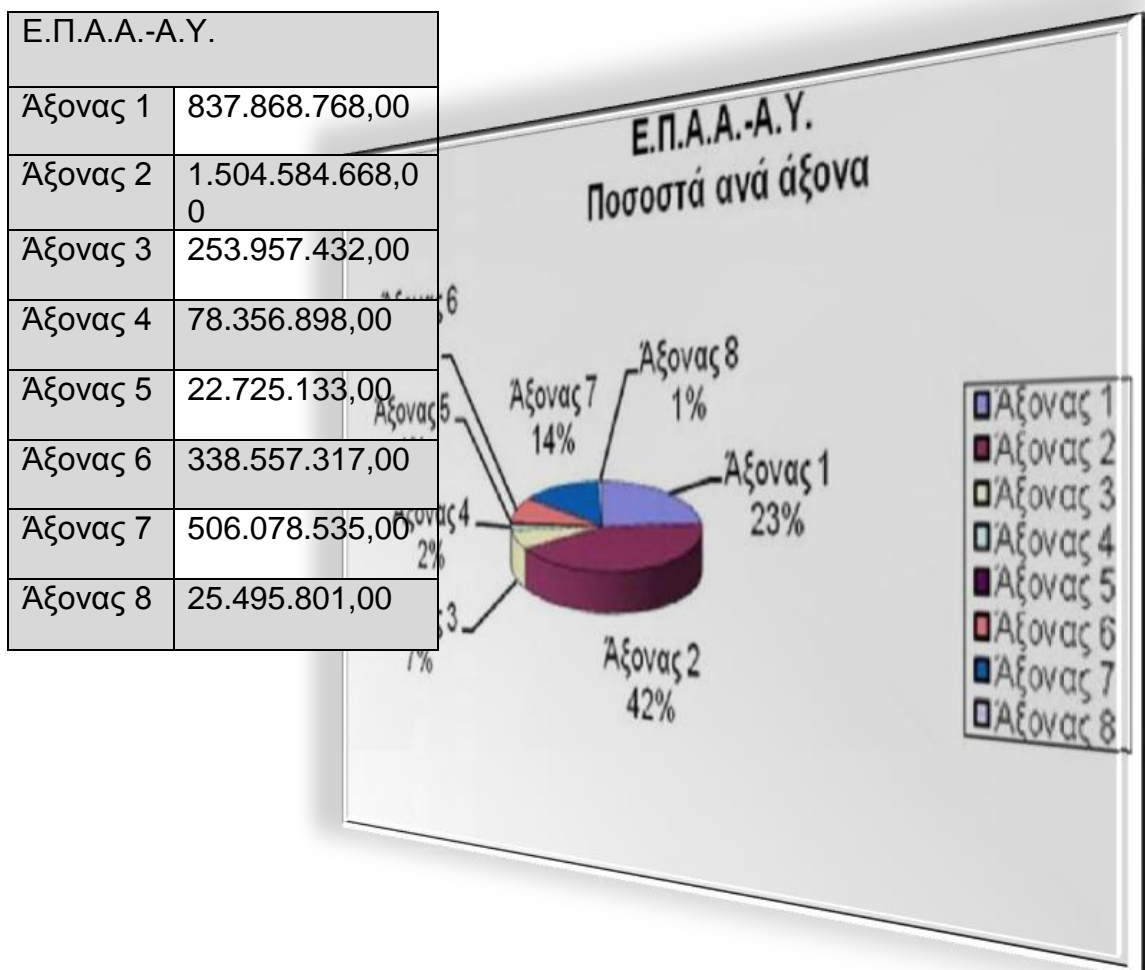
Οι στόχοι αυτοί υλοποιήθηκαν μέσω δράσεων οι οποίες εντάχθηκαν μέσα σε μία ομαδοποίηση επτά (7) αξόνων προτεραιότητας (8^{ος} η τεχνική βοήθεια) οι οποίοι διαπνέονταν από δύο βασικές κατευθυντήριες αρχές :

- Την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος
- Την διασφάλιση και βελτιστοποίηση της ποιότητας

Χρήσιμα συμπεράσματα για τον τρόπο καταμερισμού των οικονομικών πόρων, μπορούν να εξαχθούν μέσα από τους κάτωθι πίνακες και

διαγράμματα. Αυτά περιλαμβάνουν στοιχεία για τους προϋπολογισμούς ανά περιφέρεια, καθώς επίσης και για την χρηματοδοτικές ροές – εργαλεία.⁵⁸

Προϋπολογισμός ανά άξονα (ευρώ)

Χρηματοδότηση έως Ιανουάριο 2006

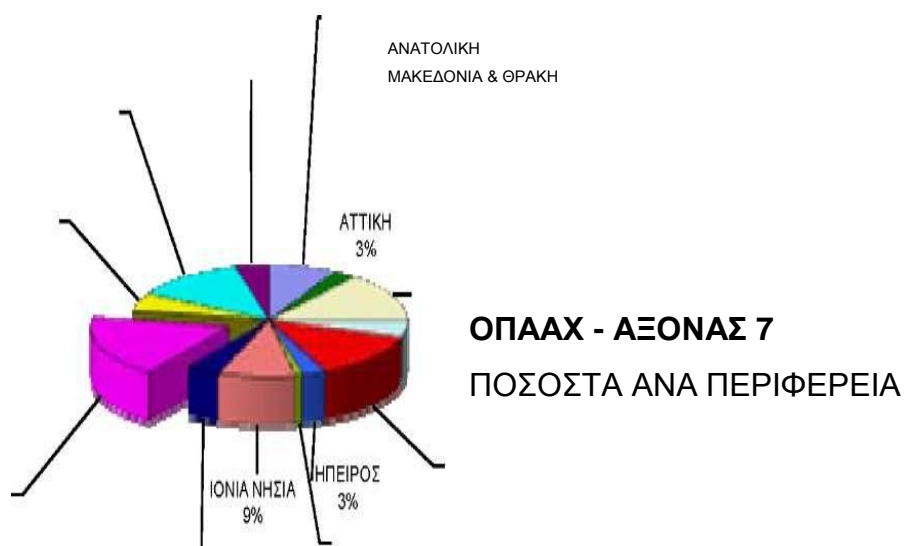
(Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader+)

⁵⁸ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Αγροτική Ανάπτυξη - Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000- 2006", Διαθέσιμο μέσω διαδικτύου <http://www.agrotikianaptixi.gr/>

Ποσοστά ανά Περιφέρεια (σε ευρώ)

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	15.362.564,56
ΑΤΤΙΚΗ	4.992.200,00
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	27.357.170,03
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	9.302.800,00
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	25.844.613,06
ΗΠΕΙΡΟΣ	5.372.774,19
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	1.664.000,00
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	17.192.191,29
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	7.553.579,38
ΚΡΗΤΗ	34.657.738,89
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	9.666.732,00
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	25.070.126,83
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	7.604.980,00

Πίνακας 3.3 Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader+

3.9 Η συμβολή των κοινοτικών πρωτοβουλιών στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού

Η πολιτική ανάπτυξης του αγροτουρισμού μέσω της κοινοτικής πρωτοβουλίας Leader, αποτέλεσε μία δυνατή πνοή ανάδειξης του αγροτουριστικού προϊόντος και εν γένει μία ενέργεια που ισοδυναμούσε με αναπτυξιακό εργαλείο της ευρύτερης τουριστικής οικονομίας.

3.9.1 LEADER - LEADER I

Η κοινοτική πρωτοβουλία Leader (1991-1993) κατέστησε δυνατή τη πειραματική εφαρμογή προσεγγίσεων σε ενδογενή και τοπική κλίμακα, συχνά με καινοτόμο χαρακτήρα για την αγροτική ανάπτυξη.

3.9.2 LEADER II

Ο αγροτουρισμός δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά πολιτική της Περιφέρειας που έρχεται να ενισχύσει την ύπαιθρο σε όλους εκείνους τους τομείς που χρειάζεται υποστήριξη.

Στόχοι της ενέργειας:

- Η δημιουργία συμπληρωματικής ή εναλλακτικής απασχόλησης για τους αγροτικούς πληθυσμούς, βελτιώνοντας το εισόδημα τους
- Η δημιουργία προϋποθέσεων συγκράτησης του τοπικού πληθυσμού στην ενδοχώρα
- Η στήριξη των γεωργικών δραστηριοτήτων
- Η ανάπτυξη της τοπικής αγοράς και την πώληση αγροτικών προϊόντων
- Η ανάδειξη και διαχείριση των φυσικών, ιστορικών και πολιτιστικών πόρων της ενδοχώρας

- Η προώθηση της εσωτερικής συνοχής των περιοχών αυτών δια μέσου της διακοινοτικής συνεργασίας
- Η ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού σε νέες κατευθύνσεις
- Η δημιουργία προτύπων καινοτομικών αγροτουριστικών προϊόντων
- Η λήψη μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης

3.9.3 EQUAL

Η κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL σχεδιάστηκε για να ενισχύσει την ευρωπαϊκή στρατηγική απασχόλησης. Είναι ένα πεδίο πειραματισμού πάνω σε νέες μορφές συνεργασίας σε τοπικό εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο με στόχο την αντιμετώπιση των διακρίσεων και των ανισοτήτων στην αγορά εργασίας.

Κύριοι στόχοι είναι:

- Η βελτίωση της απασχόλησης
- Η ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος
- Η ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και των απασχολούμενων
- Η ενίσχυση των πολιτικών ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες
- Η υποστήριξη της κοινωνικής επαγγελματικής ένταξης των αιτούντων άσυλο

Το σχέδιο δράσης περιλαμβάνει μια σειρά από 13 υποέργα. Στα πλαίσια ενός υποέργου, προβλέπεται η εκπόνηση 3 μελετών, μέσω των οποίων θα προκύψουν οι προδιαγραφές συμβουλευτικής και τεχνικής υποστήριξης για τους θεματικούς τομείς του προγράμματος (αγροτική παραγωγή, εναλλακτικές μορφές τουρισμού, καινοτόμες μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις). Η εκπόνηση των τριών μελετών θεωρείται απαραίτητη για την ορθή υλοποίηση του έργου, γιατί κάθε θεματικό αντικείμενο απαιτεί διαφορετική προσέγγιση σε

συνάρτηση με τις ανάγκες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι διακριτές ομάδες.

3.9.4 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία Ο.Π.Α.Α.Χ (Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου)

Τα Ο.Π.Α.Α.Χ ανήκουν στον άξονα 7 του Ε.Π. (Επιχειρησιακού προγράμματος) Αγροτικής Ανάπτυξης Ανασυγκρότησης της Υπαίθρου 2000-2006 και του άξονα 4 του Π.Ε.Π (Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Ηπείρου) 2000-2006. Αποτελούν μια καινοτόμο ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αγροτική ανάπτυξη. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει μια σειρά μέτρων, τα περισσότερα των οποίων βασίζονται στο άρθρο 33 του Καν. Εκ 1257/99, τα οποία εφαρμόζονται σε επιλεγμένες ορεινές περιοχές της χώρας.

Κύριοι στόχοι:

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας
- Βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου
- Διατήρηση του περιβάλλοντος και της κοινωνικής συνοχής για όλο τον αγροτικό πληθυσμό
- Βελτίωση της ηλιακής σύνθεσης του αγροτικού πληθυσμού
- Βελτίωση των υποστηρικτικών μηχανισμών και ενημέρωση του αγροτικού πληθυσμού με αξιοποίηση νέων τεχνολογιών
- Παρεμβάσεις στο αγροτικό προϊόν
- Ανάπτυξη και προστασία φυσικών πόρων και περιβάλλοντος
- Προγράμματα ανάπτυξης αγροτικού χώρου

Οι κύριοι στόχοι του άξονα είναι :

- Η προστασία των οικονομικά και κοινωνικά ασθενέστερων περιοχών, καθώς και εκείνων που πλήττονται απ' τις αναπόφευκτες διαρθρωτικές μεταβολές και την προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας στις διεθνείς εξελίξεις
- Η προώθηση της μείωσης των ανισοτήτων στις ευκαιρίες και στις αμοιβές μεταξύ φύλων, ομάδων του πληθυσμού
- Συνέχιση της προσπάθειας μείωσης περιφερειακών ανισοτήτων και στήριξη της ανάπτυξης στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της χώρας, επανένταξη των ορεινών περιοχών και του νησιωτικού χώρου στο εθνικό παραγωγικό σύστημα, έτσι ώστε να αποφευχθεί η περιθωριοποίησή τους (Περιφέρεια Κρήτης, 2005)

3.9.5 LEONARDO DA VINCI

Η «Ευρωπαϊκή αναπτυξιακή και εκπαιδευτική εταιρεία» ανέλαβε μετά από έγκριση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την υλοποίηση της πρότασης «Εναλλακτικές μορφές απασχόλησης - Συνεχιζόμενη κατάρτιση στις αγροτικές περιοχές» στα πλαίσια του προγράμματος LEONARDO DA VINCI. Το πρόγραμμα είχε διάρκεια δύο ετών (Ιανουάριος 2005-Δεκέμβριος 2006) και υλοποιήθηκε με τη βοήθεια εταίρων από την Ισπανία, Πολωνία, Βουλγαρία, και Ρουμανία. Από την Ελλάδα εταίρος ήταν η ΕΑΣ Μεσολογίου. Το έργο αφορούσε στην ικανοποίηση των αναγκών αγροτικών περιοχών για επαγγελματική κατάρτιση σε εναλλακτικές μορφές απασχόλησης σε δύο βασικές περιοχές - ειδικό τουρισμό (αγροτικό, υπαίθριο, οικολογικό, ορειβατικό, ιστορικό, κυνηγετικό), όπως και σε βιοκαλλιέργειες. Οι έξι αυτοί τομείς συνδέονται μεταξύ τους και η ικανοποίηση των σχετικών αναγκών εκπαίδευσης θα συνεισφέρει στην προσαρμοστικότητα και επιχειρηματικότητα και στη σταθερή ανάπτυξη των περιοχών δράσης.

Η «Ευρωπαϊκή Αναπτυξιακή και Εκπαιδευτική Εταιρεία» (EYPANEK) δραστηριοποιείται στα ευρωπαϊκά προγράμματα από το 1991 και έχει συμμετάσχει σε πολλά εκπαιδευτικά και αναπτυξιακά έργα. Πρόκειται για μια μη κερδοσκοπική οργάνωση που ιδρύθηκε από τις εταιρείες του Διεθνούς Εκπαιδευτικού Ομίλου Δέλτα, για να διοχετεύσει την εμπειρία του ομίλου προς

τις αναπτυσσόμενες χώρες της ανατολικής Ευρώπης, του Ευξείνου Πόντου και της Μέσης Ανατολής. Η εταιρεία έχει αναλάβει και εκτελέσει με επιτυχία πολλά αναπτυξιακά προγράμματα και μεταξύ αυτών αρκετά αναφέρονται στην Αγροτική Οικονομία.⁵⁹

3.9.6 INTERREG I.II.III

Τα Interreg I (1989-1995) και II (1994-1999) περιλάμβαναν υποδομές, κατασκευές, και αθλητικά τουριστικά κέντρα, πολιτισμική συνεργασία, και προώθηση του αγροτουρισμού. Άλλο ένα πρόγραμμα, που συμμετέχει με τη παρουσία του, είναι το Interreg III ως συνέχεια των Interreg I και II και έχει διάρκεια 2 έτη. Ο κύριος στόχος του προγράμματος είναι η προάσπιση της και της στρατηγικής, η αειφόρος ανάπτυξη και η μεγέθυνση του Ευρωπαϊκού οικονομικού χώρου στα Βαλκάνια.⁶⁰

Σε μία αναλυτική παράθεση των στόχων φαίνονται τα εξής :

- Η υποστήριξη της γεωγραφικής και επικοινωνιακής απομόνωσης της περιοχής (βελτίωση της περιοχής της Θεσσαλονίκης που μπορεί να συνεισφέρει ουσιαστικά να ξεπεραστούν προβλήματα γεωγραφικής και επικοινωνιακής απομόνωσης)
- Η βελτίωση της ασφάλειας των συνόρων, η αειφόρος οικονομική ανάπτυξη και προώθηση της απασχόλησης
- Η αναβάθμιση της περιοχής με σκοπό να έρθει σε επαφή με κοινωνικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά θέματα. Η εκμετάλλευση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων πρέπει να συνδυαστεί με δύο στόχους -προστασία και προώθηση- και πρέπει να υποστηρίζει παράλληλα την προώθηση της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργικότητας (θέατρο, μουσική, ζωγραφική, μουσική, βιβλία κτλ) Ιδιαίτερη βαρύτητα πρέπει να δοθεί στην προστασία των βυζαντινών μνημείων τα οποία αποτελούν την κοινή πολιτιστική μας κληρονομιά

⁵⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1997), Σχέδιο Ανάπτυξης Κοινοτικού Χώρου

⁶⁰http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/provisions_and_instruments/g24208_el.ht

Το Interreg III περιλαμβάνει τέσσερις άξονες δράσης :

- Την συνοριακή υποδομή
- Την αειφόρο οικονομική ανάπτυξη και απασχόληση
- Την ποιότητα του περιβάλλοντος ζωής και πολιτισμού
- Την τεχνική υποδομή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Οργάνωση μιας Αγροτουριστικής επιχείρησης

4.1 Σχεδιάζοντας μια αγροτουριστική επιχείρηση

Η έννοια της επιχειρηματικότητας είναι συνυφασμένη με την ατομική πρωτοβουλία και την ανάληψη καινοτόμων δράσεων από ανθρώπους που τολμούν και είναι διατεθειμένοι να διακινδυνεύσουν για την προσωπική τους επιτυχία μέσα από τη δημιουργία και λειτουργία της δικής τους επιχείρησης. Σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία εκείνοι που ασχολούνται με την επιχειρηματικότητα παρουσιάζουν, σε σχέση με τους υπόλοιπους εργαζόμενους, μεγαλύτερα ποσοστά προσωπικής ικανοποίησης και αισθάνονται μεγαλύτερη υπερηφάνεια και αγάπη για τη δουλειά τους. Μια από τις καλύτερες περιπτώσεις επιχειρηματικότητας στην ελληνική ύπαιθρο, και ιδιαίτερα γυναικείας, αποτελεί η δημιουργία αγροτουριστικών επιχειρήσεων σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο, μέσω των οποίων προωθείται ο αγροτουρισμός.

4.2 Προϋποθέσεις αγροτουριστικής ανάπτυξης

Ο αγροτουρισμός αφορά σε τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής, που αναπτύσσονται στον αγροτικό χώρο από ανθρώπους που απασχολούνται στη γεωργία.

Η οικονομική επιτροπή και το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων εξέδωσαν σχετικές αποφάσεις σχετικά «περί ενίσχυσης ορεινών περιοχών και άγονων νησιών και κατασκευής τουριστικών καταλυμάτων». Την προώθηση αγροτουριστικών προγραμμάτων ανέλαβαν το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, η Αγροτική Τράπεζα και ο ΕΟΤ, θεσπίζοντας τα κριτήρια ένταξης των δικαιούχων στο πρόγραμμα καθώς και τις οικονομικές ενισχύσεις:

- Οι δικαιούχοι που επιλέγονται πρέπει να είναι οικονομικά ενεργοί αγρότες (γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι, αλιείς)
- Να είναι ιδιοκτήτες κατοικίας που επαρκεί για την κάλυψη των οικογενειακών αναγκών και να περισσεύουν δωμάτια (από 2 μέχρι 3), τα οποία να μπορούν να διαρρυθμιστούν ώστε να λειτουργούν ως τουριστικά καταλύματα. Επίσης, οι δικαιούχοι μπορεί να είναι ιδιοκτήτες συνεχόμενης οικοπεδικής έκτασης, όπου μπορεί να επεκταθεί η κύρια οικία για δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων ή ιδιοκτήτες ισογείου κατοικίας, με δυνατότητα να επεκταθεί σε ύψος με ανάλογες δυνατότητες
- Να είναι ιδιοκτήτες οικοδομήσιμων οικοπέδων κατά την πλήρη κυριότητα, στα οποία να είναι δυνατή η ανέγερση νέων κατοικιών για ενοικίαση κατά τους θερινούς μήνες ή για κατοίκηση και ενοικίαση
- Οι δήμοι, κοινότητες και συνεταιρισμοί που ενδιαφέρονται, εντάσσονται στο πρόγραμμα για κατασκευή ξενώνων μέχρι 15 δωματίων ή για αξιοποίηση υφισταμένων παραδοσιακών κτιρίων
- Οι συνταξιούχοι που επιθυμούν να επιστρέψουν στις κοινότητες καταγωγής τους θα πρέπει να έχουν 5ετή προοπτική παραμονής σε αυτές

Σύμφωνα με τον Pevetz, για να υπάρξουν ρεαλιστικές πιθανότητες αγροτουριστικής ανάπτυξης θα πρέπει να τηρηθεί ένα ευρύ φάσμα προϋποθέσεων ποικίλης φύσης. Ορισμένες από αυτές είναι προϋποθέσεις που πρέπει να υπάρχουν στο φυσικό χώρο, ενώ άλλες θα πρέπει να πληρούνται από διάφορες κοινωνικές ομάδες. Οι παρακάτω προϋποθέσεις θεωρούνται ως οι πλέον σημαντικές:⁶¹

- Ελκυστικός χώρος (φυσικός και πολιτιστικός)
- Επαρκώς δομημένη γη, καλά διατηρημένη από την οικογενειακής μορφής γεωργία
- Γεωργία μεσαίας ή χαμηλής έντασης, μικτή γεωργία με κτηνοτροφία
- Πλεονεκτική θέση της αγροτικής κατοικίας

⁶¹ Pevetz, W. (1991), Agriculture and tourism in Austria, *Tourism Recreation Research*, 16,(1), 57-60.

- Ευρύχωροι οικιακοί χώροι, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για αγροτουριστικούς σκοπούς, χωρίς να απαιτούνται νέες μεγάλες επενδύσεις
- Πρόσθετος άνετος χώρος για τους φιλοξενούμενους, είτε ήδη υπάρχων, είτε με τη δυνατότητα να κατασκευαστεί μόνο με μικρές επενδύσεις
- Επαρκές οικογενειακό εργατικό δυναμικό
- Το ελάχιστο απαιτούμενο της τουριστικής υποδομής (δρόμοι, τηλέφωνα, εστιατόρια, καταστήματα κ.α.)
- Ελκυστικός ψυχαγωγικός εξοπλισμός, είτε στην αγροτική εκμετάλλευση, είτε στην περιοχή
- Τιμές αποδεκτές από τους τουρίστες και σταθερές σε σχέση με την ποιότητα του αγροτουριστικού προϊόντος
- Ευαισθησία και φιλοξενία από την αγροτική οικογένεια, αλλά και διατήρηση της δικής της ταυτότητας
- Επιχειρησιακή δυνατότητα στην κοινότητα και στην περιοχή
- Εξωτερικά ερεθίσματα και εμπνεύσεις (έξω από τον χώρο του τουρισμού ή της γεωργίας, έξω από την περιοχή ή και από την χώρα κ.λπ.)
- Ύπαρξη μιας δυνατής τοπικής κεντρικής ομάδας που να ενδιαφέρεται πραγματικά για την αγροτουριστική ανάπτυξη της περιοχής
- Επαγγελματική παροχή συμβούλων από μια καλά οργανωμένη υπηρεσία marketing
- Ολοκληρωμένη αναπτυξιακή προσέγγιση (π.χ. συμμετοχή όλων ενδιαφερομένων μερών της περιοχής στη διαδικασία
- Προώθηση του αγροτουριστικού προϊόντος
- Επαρκής υποστήριξη από το δημόσιο τομέα
- Ισχυρή συμφωνία του πληθυσμού ώστε να υποστηρίζεται η αναπτυξιακή διαδικασία
- Αντοχή του επιχειρηματία αγρότη αλλά και ολόκληρης της οικογένειάς του
- Γνώση, ως ένα βαθμό, ορισμένων βασικών ξένων γλωσσών
- Συνεργασία των αγροτών της περιοχής
- Γνώση εφαρμοσμένων μαθηματικών, πληροφορικής και λογιστικής

4.3 Βασικά βήματα για την υλοποίηση μιας αγροτουριστικής επιχείρησης

Πριν προβεί ο μελλοντικός επιχειρηματίας στις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να αποκτήσει τη δική του αγροτουριστική επιχείρηση, θα πρέπει να λάβει υπόψη του τα κυριότερα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του αγροτουρισμού και τα οποία είναι:⁶²

- *Το χωροταξικό:* ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται σε μη αστικές περιοχές, σε μικρές ή μεγάλες αγροτικές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες πληρούν τους όρους ηλεκτροδότησης, ύδρευσης και προσπέλαση. Ως μη αστική περιοχή, στο πλαίσιο του αγροτουρισμού θεωρείται η περιοχή που βρίσκεται χωροταξικά στην περιφέρεια και της οποίας ο πληθυσμός είναι οικονομικά, κοινωνικά και συναισθηματικά "δεμένος" με τον τόπο του
- *Το περιβαλλοντικό:* ο αγροτουρισμός στηρίζεται στη ορθολογική αξιοποίηση των πόρων του περιβάλλοντος. Ως πόροι του αγροτικού περιβάλλοντος νοούνται τόσο η φύση και ο πολιτισμός, όσο και ο ανθρώπινος παράγοντας. Η αξιολόγηση και στη συνέχεια η αξιοποίηση των πόρων αυτών δίδουν τη δυνατότητα παράλληλης ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού
- *Το οικονομικό:* βασικός στόχος του αγροτουρισμού είναι η δυνατότητα απόκτησης συμπληρωματικού εισοδήματος, γεγονός που επιτυγχάνεται τόσο μέσα από τη διαχείριση της αγροτουριστικής μονάδας, όσο και μέσα από την πώλησης των τοπικών προϊόντων χειροτεχνίας και ειδών διατροφής, τα οποία παράγονται και διατίθενται από τους αγρότες ατομικά ή συλλογικά (μέσω αγροτουριστικών συνεταιρισμών). Όσον αφορά το τουρίστα, του δίδεται η δυνατότητα οικονομικών διακοπών
- *Το δημογραφικό:* η δημιουργία πρόσθετου εισοδήματος οδηγεί βραχυπρόθεσμα στη συγκράτηση του εγχώριου οικονομικά ενεργού πληθυσμού στον τόπο καταγωγής του. Οι νέες θέσεις εργασίας στον

⁶² Λογοθέτης, Μ. (1998), Αγροτικός Τουρισμός : μια εναλλακτική λύση, εκδόσεις ΕΛΛΗΝ, Αθήνα

αγροτικό χώρο ως αποτέλεσμα άσκησης τουριστικής δραστηριότητας δίδουν τη δυνατότητα εμπλοκής στο παραγωγικό σύστημα, τόσο στους νέους αγρότες, όσο και στις γυναίκες του αγροτικού χώρου

- *Το κοινωνικό και πολιτιστικό:* η άνοδος του βιοτικού και κοινωνικού γενικά επιπέδου των κατοίκων της περιοχής, καθώς και η δημιουργία ευκαιριών συμμετοχής τους σε πολιτιστικές δραστηριότητες αποτελούν σημαντικούς στόχους που καταξιώνουν τον κοινωνικό και πολιτιστικό ρόλο του αγροτουρισμού

Αφού ληφθούν υπόψη τα παραπάνω στοιχεία, ο μελλοντικός επιχειρηματίας μπορεί να προχωρήσει στα ακόλουθα βήματα.⁶³

1. Προσωπική αξιολόγηση

Στην αρχική αυτή φάση ο νέος επιχειρηματίας θα πρέπει να αξιολογήσει τον εαυτό του και να κάνει την αυτοκριτική του, εκτιμώντας τις ικανότητες του, τα δυνατά και αδύνατα του σημεία του χαρακτήρα του και τις βελτιώσεις που μπορεί να κάνει σε αυτόν.

2. Ενημέρωση

Τα προϊόντα, ο πολιτισμός, τα φυτά και τα ζώα, όπως και οτιδήποτε άλλο χαρακτηρίζει μια περιοχή διαφοροποιώντας την από τις άλλες μπορεί να αποτελέσουν την ιδέα και την αφορμή για να δημιουργηθεί μια αγροτουριστική επιχείρηση. Ο αγροτουρισμός αξιοποιεί τον υλικό πολιτισμό και τη μοναδικότητα μιας αγροτικής περιοχής και δημιουργεί υπηρεσίες και προϊόντα, τα οποία έχουν αξία στα μάτια των καταναλωτών ακριβώς επειδή είναι μοναδικά. Ο εκάστοτε ενδιαφερόμενος μαθαίνοντας περισσότερα για τον αγροτουρισμό μπορεί να εντοπίσει ποιες δραστηριότητες του ταιριάζουν.

3. Προσδιορισμός της ιδέας

Στη συνέχεια προσδιορίζεται η ιδέα. Στο στάδιο αυτό γίνεται διερεύνηση για το ποια είναι τα ιδιαίτερα και παραδοσιακά στοιχεία της περιοχής (π.χ. προϊόντα,

⁶³ Ζαβλανός, Μ. (1998), Μάνατζμεντ, Αθήνα: Έλλην.

έθιμα μουσική, αρχιτεκτονική, χειροτεχνία, μονοπάτια, συνταγές). Ο ενδιαφερόμενος επιχειρηματίας- αγρότης επιλέγει σε ποια από αυτά θέλει να επικεντρωθεί και να στηρίξει την επιχείρησή του. Επίσης πρέπει να λάβει υπόψη του ότι για την δημιουργία ενός καταλύματος εκτός από την φιλοξενία, σε έναν αγροτουριστικό ξενώνα πραγματοποιούνται και αρκετές δραστηριότητες, όπως γνωριμία με την παραδοσιακή κουζίνα, ενημέρωση για την διοργάνωση εκδρομών, περιπάτων, αθλημάτων περιπέτειας κ.α.

4. Μελέτη των προϋποθέσεων

Τα καταλύματα πρέπει να είναι μικρές μονάδες, εναρμονισμένες με το περιβάλλον και την αρχιτεκτονική του τόπου. Κατάλληλες είναι οι περιοχές που βρίσκονται μακριά από αστικά κέντρα, δεν έχουν υποστεί περιβαλλοντολογική ή βιομηχανική διάβρωση και δεν έχουν αναπτυχθεί με το μαζικό τουρισμό.

5. Κατάστρωση επιχειρηματικού σχεδίου

Ο προσεκτικός προγραμματισμός επιβάλλει ενδιαφερόμενος να γνωρίζει τις απαντήσεις στα βασικά ερωτήματα όπως: ποιος είναι ο σκοπός της επιχείρησης; Ποια είναι η τεχνική υποδομή που απαιτείται; Ποιες υπηρεσίες θα παρέχει; Ποια προϊόντα θα παράγει και πως θα κοστολογούνται; Θα συσκευάζονται, θα προωθούνται ή θα πωλούνται; Σε ποια αγορά θα απευθύνεται η επιχείρηση; Ποιος είναι ο ανταγωνισμός; Τι οικονομικό σχέδιο πρέπει να γίνει;

6. Αξιοποίηση των χρηματοδοτικών προγραμμάτων

Τα κοινοτικά προγράμματα χρηματοδοτούν επενδύσεις αγροτουρισμού σε διάφορες περιοχές. Για παράδειγμα υπάρχουν τα προγράμματα LEADER+ και ΟΠΑΑΧ (Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου) μέσω του υπουργείου Γεωργίας, τα ΠΕΠ (Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα) μέσω των γενικών γραμματειών των 13 περιφερειών της χώρας και το ΕΠΑΝ (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας μέσω του υπουργείου Ανάπτυξης).

7. Εκπαίδευση

Υπάρχει η δυνατότητα εκπαίδευσης στον τομέα του αγροτουρισμού στα προγράμματα των ΤΕΕ, και για ορισμένες σχετικές ειδικότητες π.χ. επιμελητής – ξεναγός εθνικών δρυμών και χώρων αναψυχής, καθώς και στέλεχος τουρισμού υπαίθριων δραστηριοτήτων στα ΙΕΚ. Στο ΟΓΕΕΚΑ «ΔΗΜΗΤΡΑ» σε όλους τους Νομούς της Ελλάδας υπάρχουν τρία προγράμματα αγροτουρισμού. Το πρώτο απευθύνεται στους νέους αγρότες και περιλαμβάνει 1450 ώρες εκπαίδευσης για όσους εντάσσονται στο πρόγραμμα Νέων Αγροτών του υπουργείου Γεωργίας. Το δεύτερο είναι το Πράσινο Πιστοποιητικό, ένα νέο πρόγραμμα που πιστοποιεί τις γνώσεις στον αγροτικό χώρο και στον αγροτουρισμό.

Τέλος υπάρχουν τα Βραχυχρόνια Προγράμματα Αγροτουρισμού, που διαρκούν από 50 έως 150 ώρες ανάλογα με τις ανάγκες των συμμετεχόντων. Μεταξύ άλλων, παρέχεται εκπαίδευση στον αγροτουρισμό, στη χρήση Η/Υ, στη μελισσοκομία, στη βιολογική γεωργία κ.α.

8. Αξιοποίηση των ανθρώπων από το περιβάλλον του ενδιαφερόμενου

Η αγροτουριστική επιχείρηση είναι συνήθως μια οικογενειακή επιχείρηση. Το κάθε μέλος ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλλου και κύριας απασχόλησης, μπορεί να συνεισφέρει με βάση τις γνώσεις και το χρόνο που διαθέτει. Η αξιοποίηση των ανθρώπων της ίδιας της περιοχής βοηθά έτσι ώστε τα έσοδα της επιχείρησης να παραμένουν στον επιχειρηματία και στην περιοχή του.

9. Χρήση νέων τεχνολογιών

Εξοικείωση με τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή, το διαδίκτυο και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Μόλις στηθεί η επιχείρηση πρέπει να προβλεφθεί η δημιουργία ιστοσελίδας της η οποία θα βοηθήσει την προβολή της σε όλο τον κόσμο, στις παραγγελίες των προϊόντων, στις κρατήσεις, στην εύρεση πελατών κ.λπ.

10. Συζήτηση με τους ειδικούς στο τομέα του αγροτουρισμού

Τέλος ο επιχειρηματίας πρέπει να συζητήσει την ιδέα του με τους ανθρώπους του Ελληνικού Κέντρου Αγροτουρισμού, οι οποίοι θα τον ακούσουν θα τον συμβουλέψουν και θα τον κατευθύνουν.⁶⁴

4.4 Μοντέλα αγροτουρισμού

Τα αγροτουριστικά μοντέλα που αναγνωρίζονται διεθνώς αναφέρονται παρακάτω και είναι:

Αγροτουριστικά καταλύματα

Μέσα σε περιποιημένα αγροκτήματα ή ακόμα και στο ίδιο το σπίτι του αγρότη που προσφέρει τους κοινόχρηστους χώρους του και κάποια επιπλέον κρεβατοκάμαρα για τους φιλοξενούμενους.

Καταλύματα ήπιων μορφών

Αγροικίες εκτός οικισμών, με λίγες ανέσεις, αλλά και ανεξάρτητες οικίες εντός παραδοσιακού οικισμού. Επίσης ξενώνες στην ύπαιθρο πλήρως ή μερικώς οργανωμένοι.

Καταλύματα σε παραδοσιακά κτίρια

Εξαιρετικής ομορφιάς και ιδιαίτερης τεχνοτροπίας παραδοσιακά ξενοδοχεία ή διατηρητέα αρχοντικά στην επαρχία, με ενοικιαζόμενα δωμάτια. Η ιστορία παρούσα.

Επισκέψιμα αγροκτήματα

Με ή χωρίς δυνατότητα φιλοξενίας ή εστίασης, τα επισκέψιμα αγροκτήματα είναι ότι καλύτερο για τα παιδιά: γνωρίζουν φυτά και ζώα, πέφτουν στις λάσπες και τρώνε με όρεξη τα καλούδια που πουλάει ο αγρότης.

⁶⁴ Σδράλη, Δ. (2005), Σχεδιάζοντας μια αγροτουριστική επιχείρηση: Βήματα υλοποίησης και ανάπτυξης. (http://kallithea.hua.gr/epixeirein/dihmerida1/Sdrali_17.03.2005.pdf)

Επισκέψιμα οινοποιεία

Ιδέα από τη Γαλλία που ταιριάζει «γάντι» στη χώρα μας. Οινοποιεία με δυνατότητα εστίασης και φιλοξενίας, με πατητήρια, αίθουσες γευσιγνωσίας και μονοπάτια στις φυτεμένες με αμπέλια πλαγιές.

Ήπιες επιχειρήσεις

Λαογραφικά μουσεία, ιστορικά αρχεία και ιδιωτικές συλλογές με σπάνια τεκμήρια, γιορτές τοπικών προϊόντων, πρατήρια συνεταιριστικών προϊόντων, ακόμα κι ένας παραδοσιακός γάμος, είναι ευκαιρία για συμμετοχή σε ένα δρώμενο μαζί με τους ντόπιους.⁶⁵

4.5 Ταξινόμηση αγροτουριστικών επιχειρήσεων

Τα καλά οργανωμένα αγροτουριστικά συστήματα στις αγροτικές περιοχές έχουν την δυνατότητα να αναστρέψουν τις εκάστοτε αρνητικές οικονομικές τάσεις, προσελκύοντας στην περιοχή επισκέπτες, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας, καθώς και νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες για τους ντόπιους επιχειρηματίες. Επιπρόσθετα, ο αγροτουρισμός δύναται να παράσχει νέους οικονομικά εφικτούς τρόπους για την ενίσχυση των ντόπιων κατοίκων, των εθνικών πόρων, των διαφόρων αξιοθέατων κ.α. Γι αυτό το λόγω μπορούμε με ασφάλεια να πούμε πως ο αγροτουρισμός είναι ένα υβριδικό αντικείμενο που αναμιγνύει στοιχεία από δύο πολύπλοκες βιομηχανίες τη γεωργία και τα ταξίδια/τουρισμό, με σκοπό την ανάδειξη νέων κερδοφόρων αγορών για τα γεωργικά προϊόντα και τις υπηρεσίες, καθώς και να παράσχει ταξιδιωτική εμπειρία σε μια μεγάλη τοπική αγορά. Καθώς οι γεωργικές επιχειρήσεις είναι ικανές να προσφέρουν μία μεγάλη γκάμα από υπηρεσίες και δραστηριότητες, οι ανέπτυξαν μία κατηγοριοποίηση, η οποία κατατάσσει αυτές τις επιχειρήσεις σε τρία επίπεδα:⁶⁶

⁶⁵ Σδράλη, Δ. (2005), Σχεδιάζοντας μια αγροτουριστική επιχείρηση: Βήματα υλοποίησης και ανάπτυξης.

⁶⁶ Leeds, R. & Barrett, E. (2004), "Agritourism: Cultivating a trend. In Ohio State University Extension-South Centers & Hockin Hills Tourism Association", Logan, OH. (2004), Proceeds of the conference a conference connecting tourism and agriculture, Advancing Community Tourism

1. Το πρώτο και το πιο απλό επίπεδο αγροτουρισμού περιλαμβάνει αγροτουριστικές επιχειρήσεις με περιορισμένες επαφές με πελάτες. Ο κύριος ρόλος του αγρότη σε αυτές τις επιχειρήσεις είναι να είναι καλός στις κύριες αγροτικές του εργασίες. Οι δραστηριότητες αυτού του επιπέδου περιλαμβάνουν περίπτερα στους δρόμους, μικρές σχολικές ξεναγήσεις, και/ή άλλα περιστασιακά γεγονότα.
2. Το δεύτερο επίπεδο αγροτουρισμού περιλαμβάνει τις επιχειρήσεις εκείνες που παρέχουν διάφορες δραστηριότητες και υπηρεσίες για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των πελατών. Παραδείγματα τέτοιων δραστηριοτήτων είναι: βόλτες με άμαξες, λαβύρινθοι καλαμποκιών, γνωριμία με τα ζώα της φάρμας, σνακ μπαρ, πανηγύρια κ.α. Σε αυτό το επίπεδο οι επιχειρηματίες βρίσκονται σε άμεση επαφή με τους πελάτες.
3. Σε αντίθεση με το δεύτερο επίπεδο, το τρίτο επίπεδο είναι πιο περίπλοκο και εξεζητημένο. Περιλαμβάνει όλες τις πιθανές δραστηριότητες του δευτέρου επιπέδου. Οι τρίτου επιπέδου επιχειρήσεις περιλαμβάνουν καλοσχεδιασμένα εμπορικά συμπλέγματα, εστιατόρια πλήρους λειτουργίας, μόνιμους κοιτώνες λιθόστρωτα παρκινγκ, ξεναγήσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα και/ή ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις. Δε μας ξαφνιάζει το γεγονός ότι πολλές αγροτουριστικές επιχειρήσεις δεν πρόκειται ποτέ να φτάσουν σε αυτό το επίπεδο. Παρότι υπάρχει μία αύξηση στον αριθμό των αγροτουριστικών επιχειρήσεων, υπάρχουν πολλές δυσκολίες που εμποδίζουν την επιτυχία τους.

Η κύρια πηγή των προβλημάτων τους είναι έλλειψη διοικητικής εμπειρίας από τους αγρότες που επιλέγουν να ασχοληθούν με τα τουριστικά προγράμματα. Η διοίκηση μιας αγροτουριστικής επιχείρησης είναι μία αρκετά πολύπλοκη διαδικασία, που προαπαιτεί μια εν βάθος κατανόηση όχι μόνο της γεωργίας αλλά και του τουρισμού. Η έλλειψη γνώσης, εμπειρίας και ικανοτήτων στον τομέα του μάρκετινγκ και της διοίκησης επιχειρήσεων, είναι ένα σοβαρό

εμπόδιο για την περαιτέρω ανάπτυξη και εδραίωση των αγροτουριστικών επιχειρήσεων.⁶⁷

4.6 Στρατηγικές ανάπτυξης

Η επιτυχία ή η αποτυχία ενός επιχειρηματία στον αγροτουρισμό είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ικανότητά του να ικανοποιεί τις ανάγκες των πελατών του, καθώς οι ικανοποιημένοι πελάτες θα αποτελέσουν σημαντική πηγή εσόδων στο μέλλον. Σύμφωνα με την έρευνα των Shrikatanyoo, & Campiranon, αναγνωρίζονται τρεις σημαντικοί παράγοντες αναγκών που πρέπει να ικανοποιηθούν:

- Δραστηριότητες και ψώνια
- Εγκαταστάσεις, υπηρεσίες και τοποθεσία
- Αξιοθέατα και περιβάλλον

Για να μπορέσουν οι επιχειρηματίες να καλύψουν τις παραπάνω ανάγκες θα πρέπει καταρχάς να έχουν κάποιες βασικές γνώσεις μάρκετινγκ. Μετά θα πρέπει να υλοποιήσουν δραστηριότητες διοίκησης πελατειακών σχέσεων (ΔΠΣ), ώστε να μπορέσουν να κρατήσουν τους ήδη υπάρχοντες πελάτες και να τους πείσουν να ξαναγοράσουν υπηρεσίες αγροτουρισμού στο μέλλον. Επιπλέον οι επιχειρηματίες πρέπει να υλοποιήσουν διάφορες δραστηριότητες μάρκετινγκ με σκοπό να προσελκύσουν νέους πελάτες. Παρόλα αυτά η ανάπτυξη και προώθηση του αγροτουρισμού δεν θα πρέπει να επικεντρώνεται μόνο στα οικονομικά μεγέθη δηλαδή στην κάλυψη των αναγκών των πελατών. Οι επιχειρηματίες θα πρέπει να ισορροπήσουν την ικανοποίηση των πελατών τους με την ευμάρεια και τον τρόπο ζωής της κοινότητας τους, καθώς η βιωσιμότητα του τουρισμού επιβάλλει τη διαχείριση περιβαλλοντικών και κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων.

Επιπλέον οι επιχειρηματίες πρέπει να καταφέρουν να ελαχιστοποιήσουν τις αρνητικές επιπτώσεις των επισκεπτών στο περιβάλλον και την πολιτισμική ταυτότητα της τοπικής τους κοινωνίας, όπως η μόλυνση του περιβάλλοντος, τα σκουπίδια και η υπερκατανάλωση των τοπικών πόρων. Με άλλα λόγια ο

⁶⁷ Shrikatanyoo, N & Campiranon K. (2010), "Agritourist needs and motivations: The Chiang Mai Case", *Journal of Travel and Tourism Marketing*, (27),p166-178

στόχος των επιχειρηματιών είναι να καταφέρουν να λανσάρουν προσφορές που καλύπτουν τις ανάγκες των καταναλωτών αλλά και της τοπικής κοινωνίας, ενώ ταυτόχρονα προστατεύουν και βοηθούν την εμφάνιση νέων μελλοντικών ευκαιριών.⁶⁸

1. Οι επιχειρηματίες δίνουν κίνητρο στους τουρίστες και ικανοποιούν τις ανάγκες τους

2. Οι τουρίστες παρέχουν εισόδημα στους επιχειρηματίες. Επίσης δημιουργούν θέσεις εργασίας και εισοδήματα για την κοινότητα

3. Οι τουρίστες ενδέχεται να προκαλέσουν προβλήματα π.χ. μόλυνση, σκουπίδια, υπερκατανάλωση πόρων. Υιοθετώντας τα έξι στάνταρντ ποιότητας δηλαδή, την αυθεντικότητα, διαφάνεια, ασφάλεια, αρμονία, υγιεινή και ικανότητα πρόσβασης για τα τουριστικά προϊόντα και υπηρεσίες, δεν προκύπτουν τα παραπάνω προβλήματα. Συγκεκριμένα:

- Η ανάπτυξη νέων αγροτουριστικών προσφορών πρέπει να βασίζεται στο τι συμβολίζει η εκάστοτε κοινότητα, και να προστατεύει την τοπική γνώση και σοφία. Τεχνητά ή ξένα αγροτουριστικά προϊόντα και υπηρεσίες μπορούν να έρθουν σε σύγκρουση και να υπονομεύσουν τον κεντρικό πυλώνα αξιών της κοινότητας γι' αυτό και θα πρέπει να αποφεύγονται.
- Όλα τα αγροτουριστικά προϊόντα και υπηρεσίες πρέπει να διακρίνονται για την ασφάλειά τους έτσι ώστε να μην μπει σε κίνδυνο η ζωή, η υγεία και η σωματική ακεραιότητα των πελατών. Συγκεκριμένα οι κοιτώνες και οι υπηρεσίες σίτισης πρέπει να είναι ασφαλής και υγειονομικά ελεγμένες.
- Τα φυσικά, επικοινωνιακά και υπηρεσιακά φράγματα θα πρέπει να εξαλειφθούν, ώστε να επιτραπεί η χωρίς διακρίσεις χρήση των αγροτουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών από όλους τους ανθρώπους, ανεξαρτήτως από τις φυσικές και επίκτητες διαφορές τους. Οι επιχειρηματίες πρέπει να επικοινωνούν με ειλικρινή τρόπο και να παρέχουν πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά, τα έξοδα, τις συνθήκες και την κάλυψη των προϊόντων και των υπηρεσιών τους. Αυτό είναι το

⁶⁸ Shrikatanyoo, N & Campiranon K. (2010), "Agritourist needs and motivations: The Chiang Mai Case", Journal of Travel and Tourism Marketing, (27),p166-178

στοιχείο κλειδί ώστε να καλυφθούν οι απαιτήσεις και να υπάρξει προστασία των καταναλωτών. Ο περαιτέρω εναρμονισμός των αγροτουριστικών προσφορών με το ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον συμβάλει στη βιωσιμότητα τους, ένα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα απαραίτητο στοιχείο. Αυτό προαπαιτεί τη διαχείριση των περιβαλλοντικών και κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων, την εγκατάσταση περιβαλλοντικών δεικτών και τη διατήρηση της ποιότητας των τουριστικών προϊόντων και αγορών.

- Τα αποτελέσματα συγκριτικής μελέτης ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες δείχνουν πως οι άνδρες δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στις δραστηριότητες ενώ οι γυναίκες τείνουν να επικεντρώνονται περισσότερο στο τομέα της ασφάλειας, του περιβάλλοντος και των εγκαταστάσεων. Αυτό πρέπει να βρίσκεται υπ' όψιν των επιχειρηματιών όταν προσπαθούν να καλύψουν τις ανάγκες εξειδικευμένων ομάδων πελατών.⁶⁹

⁶⁹ Shrikatanyoo, N & Campiranon K. (2010), "Agritourist needs and motivations: The Chiang Mai Case", *Journal of Travel and Tourism Marketing*, (27),p166-178

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ο Αγροτουρισμός στην Ελλάδα και ο ρόλος του ΣΕΑΓΕ

5.1 Γενικά

Ο αγροτουρισμός άρχισε να διαδίδεται στην Ελλάδα, στα μέσα της δεκαετίας του '80, ακολουθώντας το παράδειγμα ανάλογων δραστηριοτήτων άλλων Ευρωπαϊκών χωρών, όπως της Ιταλίας, της Αυστρίας και της Γαλλίας.

Στην Ελλάδα επικράτησε ο αγροτικός τουρισμός, με την έννοια της ανάπτυξης του τουρισμού στις Αγροτικές περιοχές που συνδέεται με την ζωή στο χωριό και το αγροτικό περιβάλλον και όχι ο αγροτουρισμός που αναφέρεται στην ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της γεωργικής εκμετάλλευσης που συνδέεται με την γεωργία όπως συνέβη και σε άλλες περιπτώσεις στην Ευρώπη (Γαλλία, Ιταλία κ.α.).

Μετά την πρώτη καθαρά εμπειρική φάση ανάπτυξης του αγροτικού τουρισμού, η οποία δεν είχε και ουσιαστικά αποτελέσματα, ακολούθησε στη δεκαετία του '80 το δεύτερο στάδιο ανάπτυξής του. Την περίοδο αυτή δημιουργήθηκαν αγροτουριστικές υποδομές, από ιδιώτες, από φορείς – Κοινότητες και Δήμους – και από Γυναικείους Αγροτουριστικούς Συνεταιρισμούς, οι περισσότερες από τις οποίες στηρίχθηκαν σε διάφορα χρηματοδοτικά προγράμματα ενίσχυσης των επενδύσεων και αναπτύχθηκαν διάσπαρτα σε όλες τις περιοχές της χώρας, με μεγαλύτερη συγκέντρωση στις τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές. Οι υποδομές αυτές, στις περισσότερες περιπτώσεις, δε συνάδουν με τη φιλοσοφία και τους στόχους του αγροτουρισμού. Σύγχρονα κτίρια, ξένα προς την αρχιτεκτονική κληρονομιά και τις τοπικές ιδιαιτερότητες, απρόσωπες υπηρεσίες και προσφορά αγαθών, ξεκομμένα από την τοπική παράδοση στις περισσότερες περιπτώσεις.

Η κατάσταση αυτή είχε σαν αποτέλεσμα το μη σαφή προσανατολισμό των αγροτουριστικών επιχειρήσεων και το φαινόμενο κάθε επιχείρηση να ορίζει δικές της προδιαγραφές και πρότυπα με βάση τη βούληση του επιχειρηματία, τις γνώσεις και τις εμπειρίες του πάνω στο αντικείμενο, τον προσωπικό του

χαρακτήρα, την οικονομική του κατάσταση. Έτσι δημιουργήθηκαν αγροτουριστικές επιχειρήσεις, οι οποίες δεν κατάφεραν να αξιοποιήσουν τις τοπικές ιδιαιτερότητες, να στηρίξουν και να στηριχθούν στην πολιτισμική κληρονομιά του τόπου, να αξιοποιήσουν τα τοπικά προϊόντα και κατά συνέπεια δεν μπόρεσαν να διαμορφώσουν ένα ελκυστικό προϊόν για τους κατοίκους των μεγάλων αστικών κέντρων.

Είκοσι χρόνια μετά και παρά την απουσία θεσμικού πλαισίου, η κατάσταση είναι λίγο διαφορετική. Με την εφαρμογή των προγραμμάτων LEADER+ (2000-2006), των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.) αλλά και άλλων προγραμμάτων, οι φορείς διαχείρισης, παρ' όλο που δεν έδωσαν βαρύτητα σε παράγοντες όπως την αξιοποίηση τοπικών ιδιαιτεροτήτων, την ποιότητα και την αυθεντικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και αγαθών και τη δικτύωση των επιχειρήσεων είχαν ως αποτέλεσμα να δημιουργηθούν τουριστικά καταλύματα σε αγροτικό χώρο. παράλληλα την ίδια περίοδο αναπτύχθηκαν σοβαρές προσπάθειες έξω από αναπτυξιακά προγράμματα σε όλη την Ελλάδα λαμβάνοντας υπ όψιν τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής, στοχεύοντας στην ποιότητα. Στο διάστημα αυτό η προσπάθεια να συντονιστούν οι επιχειρήσεις μέσω δικτύωσης και συμφώνων ποιότητας δεν καρποφόρησε εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις και αυτό γιατί δεν κατάρθωσαν να μετατρέψουν τα προγράμματα σε χρήσιμα εργαλεία για την ουσιαστική ανάπτυξη και ενδυνάμωση όλων των επιχειρήσεων.

Η πρώτη συντονισμένη προσπάθεια για την δημιουργία ενός θεσπισμένου πλαισίου για τον αγροτουρισμό στην Ελλάδα έγινε το 2007 με την σύσταση μιας αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας με την ονομασία «Αγροξενία».

Συστάθηκε από φυσικά πρόσωπα επενδυτές -επιχειρηματίες του αγροτουρισμού με σκοπό τον συντονισμό και τον συνεργατισμό των επιχειρηματιών και των επιχειρήσεων Αγροτουρισμού, την υποστήριξη οριοθέτησης του αντικειμένου του Αγροτουρισμού και την επίλυση των προβλημάτων του χώρου αυτού.

Η «Αγροξενία» είχε εταίρους και μέλη. Εταίροι της ήταν οι επενδυτές-επιχειρηματίες που ασχολούνταν άμεσα με τον αγροτουρισμό στην Ελλάδα (π.χ. Παραδοσιακά ξενοδοχεία, ξενώνες, ενοικιαζόμενα δωμάτια, ταβέρνες, παραδοσιακά καφενεία, επιχειρήσεις τουρισμού, οργανωτές δραστηριοτήτων, βιοτεχνίες παραδοσιακών τροφίμων και τεχνημάτων κ.α.). Μέλη της μπορούσαν να γίνουν όλοι (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) όσοι ενδιαφέρονταν για τον αγροτουρισμό.

Η «Αγροξενία» είχε θέσει μεταξύ άλλων, ως στόχους :

- Δημιουργία Θεσμικού Πλαισίου
- Αύξηση της ζήτησης του αγροτουρισμού
- Συντονισμό επιχειρηματιών (συλλογική δράση)
- Υποστήριξη λύσης θεμάτων αγροτουρισμού
- Οριοθέτηση αντικειμένων του Αγροτουρισμού
- Ανταλλαγή εμπειριών επιχειρηματιών
- Υποστήριξη τεκμηρίωσης θεμάτων
- Διαμόρφωση-πιστοποίηση προδιαγραφών
- Έκδοση περιοδικού τύπου
- Πραγματοποίηση ελέγχων για την τήρηση των Προδιαγραφών Αγροτουρισμού, όπως αυτές έχουν θεσπιστεί από το αρμόδιο Υπουργείο και είναι σε ισχύ

Επιπλέον, η «Αγροξενία» θεωρούσε εξίσου σημαντική την οργάνωση προωθητικών μηχανισμών για την προσέλκυση επισκεπτών, ιδιαίτερα σήμερα που η οικονομική κρίση γίνεται ολοένα και πιο έντονη. Για το σκοπό αυτό έχει αναθέσει σε ομάδα εργασίας της, το σχεδιασμό portal και τη λειτουργία τουριστικού πρακτορείου φυσικού και ηλεκτρονικού για το «δίκτυο» των αγροτουριστικών καταλυμάτων της χώρας, το συντονισμό και την συλλογική προώθηση, στα πρότυπα των άλλων ευρωπαϊκών ενώσεων αγροτουρισμού.

5.2 Ο ρόλος και η δράση του ΣΕΑΓΕ (Σύνδεσμος Ενώσεων Αγροτουρισμού Ελλάδος)

Στις 9 Απρ 2008, στο MAICH (Mediterranean Agronomic Institute of Chania) στα Χανιά, πέντε Ενώσεις Αγροτουρισμού από αντίστοιχα 5 Περιφέρειες της Ελλάδας, προτίθενται να δημιουργήσουν τον Σύνδεσμο Ενώσεων Αγροτουρισμού Ελλάδας (ΣΕΑΓΕ).

Ο Σ.Ε.ΑΓ.Ε. αποτελεί το ανώτατο συντονιστικό όργανο των Ενώσεων Αγροτουρισμού της Χώρας ενώ από 1/1/2012 αποτελεί μέλος του Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Αγροτουρισμού EuroGites (European Federation of Rural Tourism).

Ο ΣΕΑΓΕ στοχεύοντας στη διαμόρφωση ταυτότητας στο τουριστικό προϊόν της Ελλάδας καθώς και στην προβολή του σε ένα ευρύτερο κοινό, στη χώρα μας και στο εξωτερικό, διέπεται από τις παρακάτω αρχές:

1. Δέσμευση όλων των Περιφερειακών Ενώσεων Αγροτουρισμού, των εμπλεκόμενων φορέων και επιχειρήσεων να συνεργάζονται μεταξύ τους για την προώθηση κοινών στόχων και πολιτικών για την αγροτουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα
2. Ανάδειξη κοινών δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στη γενικότερη ανάπτυξη των επιμέρους αγροτουριστικών περιοχών
3. Δέσμευση όλων των Ενώσεων Αγροτουρισμού για στενή συνεργασία στο πλαίσιο του ΣΕΑΓΕ
4. Ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων με τρόπο που να διασφαλίζει την αειφόρο ανάπτυξη
5. Διατήρηση της παράδοσης και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς

Ειδικότερα οι στόχοι του ΣΕΑΓΕ είναι οι ακόλουθοι:

- Η από κοινού δημιουργία ενός ολοκληρωμένου προγράμματος προβολής, διαφήμισης, ενίσχυσης και υποστήριξης της περιοχής και των δυνατοτήτων που προσφέρει στον επισκέπτη, με αφορμή το τοπικό προϊόν
- Ο συντονισμός των ενεργειών και η διασφάλιση της συνεργασίας των επιχειρήσεων της περιοχής για την επίτευξη και διατήρηση της ποιότητας σε υψηλό επίπεδο

- Η κοινή προβολή και η αναβάθμιση της αναγνωρισιμότητας των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στις Ενώσεις Αγροτουρισμού
- Ο συντονισμός των δράσεων για την προβολή και ανάδειξη τοπικών προϊόντων και η προώθησή τους προς μια ευρύτερη αγορά
- Η δημιουργία υποδομών για την συνεχή υποστήριξη των Ενώσεων που συμμετέχουν στον ΣΕΑΓΕ, αποβλέποντας στην διευκόλυνση της λειτουργίας τους και στη βελτίωση των όρων πρόσβασης των επιχειρήσεων - μελών τους στην αγορά
- Η υλοποίηση δράσεων με τις οποίες θα διευκολυνθούν διαδικασίες μεταφοράς τεχνογνωσίας προς τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις
- Η δικτύωση των αγροτουριστικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα και το εξωτερικό
- Η εφαρμογή συγκεκριμένων ποιοτικών προτύπων και προδιαγραφών, όπως HACCP και ISO, στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις
- Η χορήγηση αγροτουριστικού σήματος στις επιχειρήσεις-μέλη των Ενώσεων
- Η προστασία των αγροτουριστικών επιχειρήσεων από την κερδοσκοπία και τον αθέμιτο ανταγωνισμό
- Η προστασία των καταναλωτών και η ενημέρωση των επισκεπτών των αγροτουριστικών επιχειρήσεων
- Η ανάληψη πρωτοβουλιών για τη διαφύλαξη αλλά και την ανάδειξη της τοπικής πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς
- Η διαφύλαξη και ανάδειξη παραδοσιακών, αισθητικών και καταναλωτικών προτύπων των επιμέρους περιοχών
- Η προστασία του περιβάλλοντος και η αξιοποίηση, ανάδειξη και προστασία περιοχών φυσικού κάλλους
- Η συνεργασία με ανάλογες πρωτοβουλίες οι οποίες υλοποιούνται σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες
- Η επίτευξη των παραπάνω στόχων αναμένεται να συμβάλλει σημαντικά στη δημιουργία μιας σειράς αποτελεσμάτων, τα οποία θεωρούνται ως εξαιρετικής σημασίας για τον ΣΕΑΓΕ, αναδεικνύοντας τον ουσιαστικό του ρόλο στην αειφόρο ανάπτυξη της χώρας μας

Μεταξύ των αποτελεσμάτων που θα προκύψουν επισημαίνονται:

- Η δημιουργία συνθηκών βιώσιμης απασχόλησης στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις
- Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στις Ενώσεις Αγροτουρισμού
- Η ανάδειξη των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων που προσφέρει η δικτύωση επιχειρήσεων σε τοπικό επίπεδο, επιδρώντας με αυτό τον τρόπο θετικά στην προσέλκυση και άλλων επιχειρήσεων να συμμετάσχουν στις Ενώσεις Αγροτουρισμού
- Η βελτίωση των όρων διάθεσης και προώθησης των τοπικών προϊόντων
- Η διατήρηση και προστασία τόσο του φυσικού περιβάλλοντος όσο και της πολιτιστικής κληρονομιάς των επιμέρους περιοχών

5.3 Προϋποθέσεις ένταξης μιας τουριστικής επιχείρησης στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις

Η κατάταξη μιας τουριστικής επιχείρησης στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις προϋποθέτει τα εξής:

Ποιοτικό σήμα λειτουργίας αγροτουρισμού

Η χορήγηση του ποιοτικού σήματος αγροτουριστικής επιχείρησης απαιτεί την αξιολόγηση της από ανεξάρτητους αξιολογητές του ΣΕΑΓΕ (2 μέλη του Δ.Σ. και ένας Τεχνικός Αρχιτέκτονας, η οποία και σε πρώτη φάση αποτελεί τον φορέα αξιολόγησης και χορήγησης του ειδικού ποιοτικού σήματος αγροτουριστικής μονάδος. Το ΣΕΑΓΕ μπορεί να αναθέτει την αξιολόγηση – πιστοποίηση αγροτουριστικού σήματος ποιότητας και σε άλλους φορείς πιστοποίησης ανάλογα με τις ανάγκες της.

Οι επιχειρήσεις που μετά από την αξιολόγηση τους δεν πληρούν τους όρους χαρακτηρισμού τους ως αγροτουριστικές (συγκέντρωση βαθμολογίας κάτω του 40% των συνολικών μορίων της κατηγορίας), εφόσον το επιθυμούν, μπορούν να προσαρμόσουν τα στοιχεία της αξιολόγησης τους σύμφωνα με τις γραπτές υποδείξεις των αξιολογητών μέχρι την πλήρη προσαρμογή τους και την απόκτηση του ποιοτικού σήματος.

Στο μεσοδιάστημα της προσαρμογής οι επιχειρήσεις λαμβάνουν προσωρινό σήμα «υπό αξιολόγηση αγροτουριστική επιχείρηση» έως ότου μετά από νεώτερη αξιολόγηση φθάσουν τον βαθμό βάσης για να χαρακτηρισθούν ως αγροτουριστικές.

Κριτήρια αξιολόγησης αγροτουριστικών Επιχειρήσεων

A. Καταλύματα

Βασικά κριτήρια αξιολόγησης των αγροτουριστικών επιχειρήσεων διαμονής είναι:

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Να έχουν κατηγοριοποιηθεί ως μονάδες 3 κλειδιών και άνω προκειμένου για ενοικιαζόμενα δωμάτια και τριών αστέρων και άνω προκειμένου για ξενοδοχεία. Σε περίπτωση που είναι αδιαβάθμητες (τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες) τότε αξιολογούνται με τα κριτήρια αξιολόγησης των ενοικιαζόμενων δωματίων – επιπλωμένων διαμερισμάτων και εφόσον συμπληρώνουν μόρια τριών κλειδιών, θεωρείται ότι μπορούν στην συνέχεια να αξιολογηθούν με τα πρόσθετα στοιχεία αξιολόγησης αγροτουριστικών επιχειρήσεων. (κριτήριο αποκλεισμού)

Η χωροθέτησή τους σε οικισμούς με λιγότερους από 2000 κατοίκους. (κριτήριο αποκλεισμού)

Εξαίρεση αποτελούν τα ιστορικά αγροκτήματα τα οποία μπορούν να βρίσκονται σε οποιοδήποτε μέρος (Χανιά, Χίος κ.ά.)

Η μικρή δυναμικότητά τους μέχρι 40 κρεβάτια (κριτήριο αποκλεισμού).

Ο ιδιοκτήτης να έχει σχέση αποδεδειγμένα με αγροτική καλλιέργεια, είτε ως ιδιοκτησία είτε ως μίσθωση. (κριτήριο αποκλεισμού)

Για να εντάσσονται τα καταλύματα στις αγροτουριστικές επιχειρήσεις πρέπει επίσης να περιλαμβάνουν και μια από τις υπόλοιπες δραστηριότητες των επιχειρήσεων Β, Γ, Δ, Ε και ΣΤ, όπως αυτές περιγράφονται στη συνέχεια, εκτός εάν ο επιχειρηματίας είναι κατά κύριο επάγγελμα αγρότης. (κριτήριο αποκλεισμού)

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ

Η εναρμόνισή τους με τα τοπικά αρχιτεκτονικά πρότυπα. (κριτήριο βαθμολόγησης). Π.χ.

ΚΤΙΡΙΟ - ΟΙΚΟΠΕΔΟ και ΠΡΑΣΙΝΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ			
α/α	Βαθμολογούμενο κριτήριο	Μέγιστη Βαθμολογία	Αξιολόγηση
1	Το κτίριο είναι αξιόλογης αρχιτεκτονικής	500	
2	Στην κατασκευή του κτιρίου χρησιμοποιήθηκαν παραδοσιακά δομικά υλικά (Πέτρα , ξύλο, πλίνθος, επιχρίσματα, χρωματισμοί κ.α.)	300	
3	Το κτίριο διαθέτει εσωτερικά στοιχεία παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (ξύλινα – πέτρινα πατώματα ή οροφές, τζάκια σαλόνια κ.α.)	200	
4	Το κτίριο είναι ισόγειο ή διώροφο. (χαμηλό κτίριο)	500	
5	Διαμορφώσεις περιβάλλοντος χώρου στην λογική του αγροτουρισμού	500	
6	Οικολογικό αποτύπωμα του κτιρίου	500	
7	Ύπαρξη συστημάτων ΑΠΕ	500	

- Προσφορά πρωινού/γευμάτων βασισμένων στα τοπικά προϊόντα. (κριτήριο βαθμολόγησης)

Τοπική γαστρονομία			
α/α	Βαθμολογούμενο κριτήριο	Μέγιστη Βαθμολογία	Αξιολόγηση
1	Κουζίνα πλήρως εξοπλισμένη με συσκευές και σκεύη μαγειρικής.	500	
2	Αίθουσα φαγητού ή πρωινού	500	
3	Ποιότητα σερβιρίσματος (Τραπέζι με τραπεζομάντιλο, σκεύη κλπ.)	500*	
4	Μενού παραδοσιακών εδεσμάτων ή μπουφές παραδοσιακού πρωινού.	500*	
5	Χρήση τοπικών πρώτων υλών και προϊόντων	500*	
6	Χρήση πιστοποιημένων προϊόντων βιολογικής καλλιέργειας	500*	
ΜΕΓΙΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΜΟΡΙΩΝ		3000	

- Διάθεση ενημερωτικού υλικού για τους τουριστικούς πόρους και τις συναφείς επιχειρήσεις της περιοχής. **(κριτήριο βαθμολόγησης) άριστα το 500**
- Δυνατότητα επικοινωνίας με τους πελάτες τουλάχιστον σε μια ξένη γλώσσα **(κριτήριο βαθμολόγησης) άριστα το 500.**
- Ενασχόληση και παρουσία μέσα στην επιχείρηση του ιδιοκτήτη και των μελλών της οικογένειας αυτού **(κριτήριο βαθμολόγησης) κλιμάκωση με άριστα το 1000**
- Πιστοποιητικό βιωματικής αγροτουριστικής επιμόρφωσης από τον ΣΕΑΓΕ **(κριτήριο βαθμολόγησης) κλιμάκωση με άριστα το 2500**

Μεθοδολογία αξιολόγησης

Αξιολογείται η κύρια δραστηριότητα του (οι δευτερεύουσες λαμβάνονται υπόψη στην γενική εικόνα της επιχείρησης).

Εφόσον η μονάδα ξεπερνά τα κριτήρια αποκλεισμού στην συνέχεια αξιολογείται έως εξής:

Συναθροίζονται οι επί μέρους βαθμολογίες και στην συνέχεια όποιος συγκεντρώνει βαθμολογία από 40% έως 60% της ανώτατης λαμβάνει σήμα το σήμα με το ένα στάχυ (ή ρόδι - να επιλέξουμε). Εάν λάβει βαθμολογία από 61% έως 80% της ανώτατης λαμβάνει σήμα με τα 2 στάχυα και τέλος άνω του 80% τρία στάχυα.

Εάν κάποιος λάβει βαθμολογία κάτω του 40% του γίνονται γραπτές υποδείξεις προσαρμογής και επαναξιολογείται όταν είναι έτοιμος. Εάν κάποιος δεν πληροί τα κριτήρια αποκλεισμού αλλά υπάρχουν δυνατότητες προσαρμογής π.χ. έχει δύο κλειδιά ή δύο αστέρια του προτείνεται η αναβάθμιση του σήματος λειτουργίας του ΕΟΤ και στην συνέχεια η επαναξιολόγηση του.

5.4 Δράση του ΣΕΑΓΕ

Ο ΣΕΑΓΕ στο πλαίσιο της λειτουργίας του και προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που έχει θέσει, προγραμματίζει μια σειρά δράσεων, όπως:

- Η αξιοποίηση όλων των μέσων δημοσιότητας για την προώθηση αγροτουριστικών προϊόντων και επιχειρήσεων (συμμετοχή σε εκθέσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, δημιουργία ενημερωτικού υλικού κ.α.)
- Η συμμετοχή σε εθνικά αλλά και διεθνή επιχειρηματικά δίκτυα
- Η συνεργασία με τοπικούς φορείς και επιχειρήσεις των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Δήμοι, ΤΕΔΚ, Δημοτικές επιχειρήσεις κλπ)
- Η συμμετοχή σε προγραμματικές συμβάσεις τοπικών και εθνικών φορέων
- Η ανάληψη συντονισμένων δράσεων προκειμένου να γίνει κατανοητή η ανάγκη για συνεργασία μεταξύ αγροτουριστικών επιχειρήσεων, καθώς για τη διασφάλιση και ανάδειξη της ποιότητας των προϊόντων που παράγονται στην περιοχή

- Η ανάπτυξη άμεσων και αποτελεσματικών μηχανισμών πληροφόρησης – ενημέρωσης των Ενώσεων και των επιχειρήσεων-μελών τους
- Η επιδίωξη διεθνούς συνεργασίας στο πλαίσιο υλοποίησης εκπαιδευτικών και ερευνητικών προγραμμάτων
- Η επιδίωξη της συνεργασίας με ειδικούς σε θέματα δικτύωσης επιχειρήσεων, προώθησης και προβολής προϊόντων και υπηρεσιών, μεταφορά τεχνογνωσίας
- Η υλοποίηση αλλά και η προώθηση της συμμετοχής των αγροτουριστικών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενα αναπτυξιακά προγράμματα, σε προγράμματα έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης, καθώς και σε προγράμματα κατάρτισης και γενικότερα αναβάθμισης του ανθρώπινου δυναμικού
- Ο σχεδιασμός, η εκπόνηση αλλά και η συμμετοχή σε μελέτες και έρευνες, οι οποίες έχουν ως βασικό αντικείμενο την αγροτουριστική ανάπτυξη

5.4 Τα μέλη του ΣΕΑΓΕ

Μέλη του ΣΕΑΓΕ είναι οι Ενώσεις Αγροτουρισμού ανά περιφέρεια.

Οι Ενώσεις αυτές εκπροσωπούνται διαμέσου των εκλεγμένων διοικητικών τους συμβουλίων στον ΣΕΑΓΕ. Συγκεκριμένα είναι:

- Η Ένωση Αγροτουρισμού Κρήτης
- Η Ένωση Αγροτουρισμού Πελοποννήσου
- Η Ένωση Αγροτουρισμού Ιονίων Νήσων
- Η Ένωση Αγροτουρισμού Δυτικής Μακεδονίας
- Η Ένωση Αγροτουρισμού Κεντρικής Μακεδονίας
- Η Ένωση Αγροτουρισμού Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης

Ο ΣΕΑΓΕ παρέχει προς τα μέλη του τις ακόλουθες υπηρεσίες:

- Απονομή ειδικού σήματος σε όσες επιχειρήσεις πληρούν τους όρους και τις προδιαγραφές του Αγροτουρισμού
- Θέσπιση προδιαγραφών ποιότητας κατασκευών, εξοπλισμού, πρώτων υλών και προϊόντων, υπηρεσιών-οργάνωσης-διοίκησης, προσωπικού, υγιεινής/ασφάλειας και προστασίας του περιβάλλοντος
- Εφαρμογή συστήματος αξιολόγησης και ελέγχου τήρησης των προδιαγραφών ποιότητας από τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις
- Ενημέρωση – ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού και όλων των δημόσιων φορέων σε θέματα ποιότητας
- Εκπόνηση ερευνών σχετικών με την προώθηση των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών και το βαθμό ικανοποίησης των επισκεπτών από τις παρεχόμενες στην περιοχή υπηρεσίες
- Αξιολόγηση του έργου του ΣΕΑΓΕ και επαναπροσδιορισμός των προδιαγραφών ποιότητας όποτε αυτό κρίνεται σκόπιμο.
- Υλοποίηση συνεργασιών που σχετίζονται με την ανάπτυξη και ανάδειξη της περιοχής
- Σχεδιασμός και υλοποίηση δράσεων κατάρτισης
- Σχεδιασμός και οργάνωση κοινών δράσεων προώθησης και προβολής των τοπικών επιχειρήσεων
- Δημιουργία κοινών υποδομών για τη στήριξη των αναγκών των επιχειρήσεων μελών των Ενώσεων Αγροτουρισμού
- Παρακολούθηση του νομοθετικού πλαισίου και ενημέρωση των μελών
- Παρακολούθηση του οικονομικού περιβάλλοντος και ενημέρωση των μελών⁷⁰

⁷⁰ www.agroxenia.net

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κλείνοντας αυτή την περιήγηση στον χώρο του αγροτουρισμού, χρήσιμο είναι εν είδη επιλόγου να προβεί κανείς και στην επισήμανση κάποιων συμπερασμάτων, καθώς επίσης και στην εκπομπή μηνυμάτων που πρέπει να τονίσουν την ανάγκη που έχει σήμερα η χώρα και η εθνική οικονομία για αξιοποίηση της τεχνογνωσίας στον αγροτουρισμό. Σήμερα περισσότερο από ποτέ η Ελλάδα έχει την ανάγκη δημιουργίας ενός εθνικού μοντέλου ανάπτυξης με μοχλό την εκμετάλλευση των αγαθών του πρωτογενούς τομέα. Ως εκ τούτου, καθίσταται ύψιστης σημασίας προτεραιότητα η τόνωση του ενδιαφέροντος των νέων καθώς και των πάσης ηλικιακής κατανομής ενδιαφερομένων για επενδύσεις στους συγγενείς χώρους που εμπεριέχονται στον τομέα της πρωτογενούς ανάπτυξης. Η διερεύνηση του ενδιαφέροντος, καθώς και αυτών των τεχνικών προσέλκυσης είναι ταυτόχρονα και το συμπέρασμα που εξάγεται μέσω της μελέτης. Επομένως γόνιμο είναι για τους ταγούς της αγροτικής οικονομίας, αλλά και της εγχώριας τουριστικής βιομηχανίας να αναζητήσουν τον τρόπο, αλλά και τους επιμέρους σκοπούς που εξυπηρετούν αυτοί.

Γιατί όμως να μπει κανείς στην διαδικασία διερεύνησης των παραπάνω; Για να κρατήσουμε τον κόσμο στην ύπαιθρο. Για να τονώσουμε την αγροτική ζωή και να ενισχύσουμε το οικονομικό εισόδημα. Για να σταματήσουν να ερημώνουν τα ορεινά χωριά και οι μειονεκτικές περιοχές της Ελλάδας, που για διάφορους λόγους δεν είχαν μέχρι πρόσφατα ευκαιρία ανάπτυξης και αξιοποίησης. Για να κρατήσουμε τους νέους στον τόπο τους και να δώσουμε διέξοδο από την ανεργία.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός, ότι η πολιτική ανάπτυξης του αγροτουρισμού αποτελεί κεντρική κατευθυντήρια πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως απάντηση στα ζητήματα της πολυλειτουργικής γεωργίας, της ενίσχυσης του αγροτικού εισοδήματος, της περιφερειακής ανάπτυξης, της προστασίας του περιβάλλοντος, του αιτήματος του σύγχρονου ανθρώπου για την ποιότητα ζωής. Αυτό το μοντέλο ανάπτυξης που πολλοί «εταίροι» μας στην Ευρωπαϊκή οικογένεια έχουν υλοποιήσει εδώ και δεκαετίες (π.χ. στην Γαλλία, την Ιταλία, την Αυστρία) υπήρξε η πιο ηχηρή απάντηση στην ερήμωση της περιφέρειας

και στη μείωση του αγροτικού εισοδήματος. Σήμερα υπολογίζεται ότι το 70% των Αμερικανών, Αυστραλών, Αυστριακών και Γερμανών και όχι πολύ μικρότερο ποσοστό των κατοίκων των υπολοίπων χωρών του ΟΟΣΑ κάνουν σε ετήσια βάση αγροτουρισμό. Το συγκεκριμένο είδος τουρισμού μπορεί να αποφέρει μακροπρόθεσμα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη, καθώς συμβάλλει στην ισοσκέλιση της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, στην προώθηση των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα και στην αποκέντρωση, με δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Με τον αγροτουρισμό, πετυχαίνουμε την παραμονή των κατοίκων στις περιοχές τους, την διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, την ανακαίνιση και αποκατάσταση σπιτιών και αρχοντικών που αφέθηκαν απεριποίητα στο πέρασμα του χρόνου. Μέσω του αγροτουρισμού προβάλλεται ταυτόχρονα και η πολιτιστική κληρονομιά. Η μοναδικότητα της κάθε περιοχής που αν κανείς δεν επιδείξει την αναγκαία σπουδή θα διαβρωθεί και εν τέλει θα εξαλειφθεί.

Σήμερα υπάρχουν περί τις 5.000 ορεινές περιοχές που αντιμετωπίζουν το ενδεχόμενο, είτε να εξαφανιστούν ολοκληρωτικά, λόγω της αραιοκατοίκησης που συνδέεται εν πολλοίς με την τρίτη ηλικία και εν γένει την τάση γήρανσης του πληθυσμού, είτε να αποκτήσουν ένα εντελώς νέο πληθυσμό που τυχαίνει να φτάσει εκεί σαν μετανάστης από κάποια άλλη χώρα, κινδυνεύοντας έτσι να χαθεί ένα μεγάλο κομμάτι ιστορικής συνέχειας και διαιώνισης της παράδοσης. Σε συνδυασμό με την ανάγκη να συγκροτήσουν τις δυναμικές τους, σε μια διαδικασία ευαισθητοποίησης και ανάστροφης πορείας δραστηριοποίησης των νέων ανθρώπων, ο αγροτουρισμός θα αποτελέσει το μεγάλο κίνητρο.

Παράλληλα δεν πρέπει να παραγκωνιστεί το γεγονός ότι, αποτελεί μια ευκαιρία προσέγγισης των κατοίκων της Ευρώπης, καθώς και των κοινωνιών που αναπτύσσονται στα πλαίσια αυτά, παρ' όλες τις διαφορετικές πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις. Ο αγροτουρισμός σήμερα έχει την προοπτική να αποτελέσει πεδίο δόξης λαμπρό ακόμη και για διακρατικές συνεργασίες με σαφή οικονομικό αντίκτυπο. Έχει τη δυνατότητα να αποτελέσει ανάχωμα όταν άλλες μορφές τουρισμού δείχνουν σημάδια κορεσμού. Πολλές άλλωστε ήταν οι φορές και ενδεχομένως να είναι ακόμη,

που έχουν γίνει ορατές οι αγκυλώσεις και οι υστερήσεις μη εκσυγχρονισμένων τουριστικών μοντέλων.

Όμως τα οφέλη από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός, άρχισαν να ισοσκελίζουν τα προβλήματα και κατέδειξαν ότι πρέπει να αναζητήσουμε νέες διεξόδους και μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης. Σήμερα αρχίζει να γίνεται συνείδηση ότι η ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού και ιδιαίτερα ο αγροτουρισμός, που χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία του σεβασμού στον άνθρωπο και στο περιβάλλον είναι η πλέον κατάλληλη μορφή τουρισμού που συμβάλλει στην καλύτερη γνωριμία και επικοινωνία των κατοίκων της Ευρώπης, στην διαπαιδαγώγηση των πολιτών ως προς την ανεκτικότητα της όποιας διαφοράς τους και την προστασία των φυσικών πόρων της ηπείρου. Σε μια εποχή που τα αποτελέσματα της αλόγιστης χρήσης των φυσικών πόρων και της καταστροφής του περιβάλλοντος στο βωμό της ανάπτυξης, ο άνθρωπος συνειδητοποιεί την ευθύνη που έχει για την προστασία του πλανήτη. Παρατηρώντας λοιπόν, τις αρνητικές συνέπειες που φέρνει η άνθηση του μαζικού τουρισμού όσον αφορά την καταπάτηση της γραφικότητας και της αγνότητας του τόπου, αναζητά πιο «ήπιες» μορφές του.

Ο Αγροτουρισμός προσδιορίζεται από ένα σύνολο δραστηριοτήτων ψυχαγωγίας που εντάσσονται στον αγροτικό χώρο και σχετίζονται άμεσα με το φυσικό περιβάλλον και τον αγροτικό τρόπο ζωής. Ως εκ τούτου, φέρνει τον άνθρωπο κοντά στην φύση τον βοηθά να ικανοποιήσει τις ψυχοβιολογικές του ανάγκες και να επιτύχει ψυχική και σωματική ανάταση με σχετικά χαμηλό κόστος.

Η Ελλάδα δεν θα σταματήσει να είναι συνυφασμένη με τον μαζικό τουρισμό, αλλά όμως διαθέτει εξαιρετικούς και ποικίλους τουριστικούς πόρους που μπορούν να αξιοποιηθούν και να αναδείξουν ένα νέο εναλλακτικό πρόσωπο, ένα ήπιο τουριστικό μοντέλο, ένα ποιοτικό προϊόν προσανατολισμένο σε ένα εξίσου ποιοτικό τμήμα της αγοράς. Στον ελλαδικό χώρο, το πρόβλημα του οικονομικού και δημογραφικού μαρασμού της υπαίθρου αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα. Έτσι ο αγροτουρισμός αποτελεί μια «υποσχόμενη» ευκαιρία. Εκμεταλλευόμενοι τη γεωγραφική μας θέση, το φυσικό πλούτο και την αυξανόμενη ζήτηση των τουριστών για επαφή με τη φύση και την

γνωριμία διάφορων πολιτισμών, μπορούμε να οδηγήσουμε τον τουρισμό μας σε αξιοζήλευτο σημείο. Για το σκοπό αυτό, απαιτούνται έργα υποδομής αλλά και μακροπρόθεσμες επενδύσεις.

Ο αγροτουρισμός δεν είναι απλώς μια συνηθισμένη μορφή τουρισμού με θνησιγενή χρονικό ορίζοντα. Αντιθέτως, αποτελεί μια διαφορετική και ρηξικέλευθη προσέγγιση στο νέο μοτίβο ζωής των ανθρώπων και απαιτούνται οι συνιστώσες πολλών ενεργειών ώστε να συντεθεί μία συνισταμένη, μία νέα πραγματικότητα και ένα αναπτυξιακό πρόσταγμα που θα μπορέσει να δώσει σάρκα και οστά στο εθνικό όραμα της διεξόδου από την κρίση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική

Ανθοπούλου Θ., Ιακωβίδου Ο. Κουτσούρης Αλ. Σπιλάνης Ι. (1998) Χωρικές και αναπτυξιακές διαστάσεις του αγροτουρισμού στην Ελλάδα, Εισήγηση στο 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας με θέμα «Ανασυγκρότηση του αγροτικού χώρου». Θεσσαλονίκη

Αρχέλων, Μεσόγειος SOS, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Ελληνική Εταιρεία Προστασίας του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, MOM, WWF Ελλάς, (2005) Αναφορά για την κατάσταση του συστήματος προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα. Αθήνα

Ασκέλη Στ. (2005), Επιχειρήστε...αγροτουριστικά, Αγροτουριστική Α.Ε., Κέρκυρα, Αθήνα

Αξιολόγηση του προγράμματος Αγροτουρισμού-Αγροβιοτεχνίας και Παράλληλων Δράσεων (Κανονισμός Ε.Ο.Κ. 950/97) - Τελική Έκθεση, Τεύχος Α', Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών- Υπουργείο Γεωργίας, Αθήνα 1999

Αποστολόπουλος, Κ., Θεοδωροπούλου, Ε., Τσακατούρα, Α. (2000), Εναλλακτικές μορφές τουρισμού Υπαίθρου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα

Αποστολόπουλος, Κ., Σδράλη, Δ. (2007), Σημειώσεις μαθήματος «*Ήπιες μορφές τουρισμού*», Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Βαρβαρέσος Σ. (1999), Τουριστική Ανάπτυξη & Διοικητική Αποκέντρωση. Προπομπός Αθήνα.

Βαρβαρέσος, Σ. (2000), Τουρισμός - Έννοιες, Μεγέθη, Δομές. Β' έκδοση, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.

Βασιλειάδου, Ε. (2008), Μεταπτυχιακή Ερευνητική Εργασία: Διαχείριση Ποιότητας στον Αγροτουρισμό. Αθήνα

Βαφειάδης, Γ. Κοντογεώργος, Χρ. Παπακωνσταντινίδης, Λ.Α. (1992), *Αγροτουρισμός και Ισορροπη Ανάπτυξη. Μελέτες Αγροτικής Οικονομίας 45*, Αθήνα: Αγροτική Τράπεζα Ελλάδας

Ελληνική Προδιαγραφή ΕΛ.Ο.Τ. ΠΡΔ 1417, *Αγροτουρισμός - Ορολογία και γενικές απαιτήσεις για τους παρόχους υπηρεσιών αγροτουρισμού*, ΕΛ.Ο.Τ., Αθήνα, 2003.

Έξαρχος Γ. & Καραγιάννης Σ., (2004). *Αγροτουρισμός – Μοχλός για την ανάπτυξη της υπαίθρου*. Εκδόσεις Κέντρου Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1997), Σχέδιο Ανάπτυξης Κοινοτικού Χώρου

Ηγουμενάκης, Ν. (1997), *Τουριστική Οικονομία*, τόμος Α', 2η έκδοση, Αθήνα, Interbooks, σελ.64-90, 96-99, 199, 120, 128-141, 156-180, 192-209

Θεοδοσάκης, Δ. (2004), *Από την εποχή της παράδοσης. Κρητική πεζογραφία*. Ηράκλειο, 2004

Ιακωβίδου, Ο. (2000), «Ο Αγροτουρισμός: το μικρό όμορφο και θηλυκό πρόσωπο στον τουρισμό», στο Τσάρτας Π., (επιμ.), *Τουριστική Ανάπτυξη: πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις*, Εξάντας, Αθήνα.

Καλδής, Π., Θεοδωροπούλου, Ε., Αλεξόπουλος Γ., Γιαννουζάκου Α. (2000), *Αγροτουρισμός και Ανάπτυξη*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα

Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. (2001) *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Κριτική, Αθήνα

Κομίλης Π., (2007), *Οικοτουρισμός: η εναλλακτική προοπτική αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης*, Προπομπός, Αθήνα.

Λογοθέτης, Μ. (1998), *Αγροτικός Τουρισμός : μια εναλλακτική λύση*, εκδόσεις ΕΛΛΗΝ, Αθήνα

Μπριασούλη, Ε. (2000) «Σχεδιασμός τουριστικής ανάπτυξης. Χαρακτηριστικές προσεγγίσεις».

Παπακωνσταντίνου, Δ. (2009), *Θεσμικό πλαίσιο για τον αγροτουρισμό*, <http://www.askjim.gr/agro/?p=4271>

Παρατσιώκας, Ν, Danchev, S (2012) Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία. Ίδρυμα οικονομικών & βιομηχανικών ερευνών.

Παυλόπουλος, Π. (1998), *Το πανόραμα του παγκόσμιου τουρισμού*, Αθήνα, ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ ΑΒΕΕ, σελ.105- 110, 11

Σδράλη, Δ. (2005), *Σχεδιάζοντας μια αγροτουριστική επιχείρηση: Βήματα υλοποίησης και ανάπτυξης*.

Σφακιανάκης, Μ. (2000), *Εναλλακτικές μορφές τουρισμού*. Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Αγροτική Ανάπτυξη - Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000- 2006", Διαθέσιμο μέσω διαδικτύου <http://www.agrotikianaptixi.gr/>

Υπουργείο Γεωργίας, Το LEADER +, Διαθέσιμο μέσω διαδικτύου <http://www.minagric.gr/greek>

Υπουργείο Γεωργίας, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader+, τόμος Β, Εκ των Προτέρων Αξιολόγηση του Εθνικού Προγράμματος Leader+

B. Ξενόγλωσση

Andriotis, K. (2001), Tourism planning and development in Crete. Recent tourism policies their *efficacy*, *Journal of Sustainable Tourism*, 9(4), pp. 298-316

Arnstein, R.S. (1969), A Ladder of citizen participation, *Journal of the America Institute of Planners*, 35, pp. 216-224

Dritsakis N. (2004), "Agro tourism: A growth measure for the Greek region". *Social Science Tribune*, Vol. 41, pp 51-64

Eagles, P., McCool, S.F. and Hayes, C. (2002), *Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management*. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

Gartner C. W. (2001), Τουριστική ανάπτυξη. Αρχές, διαδικασίες και πολιτικές εκδόσεις «ΕΛΛΗΝ», Αθήνα.

Gronau, W., Kaufmann, R. (2008), "Tourism as a stimulus for Sustainable Development in Rural Areas: A Cypriot Perspective", Munich Personal Repec Archive.

Gunn, CA. (2002), 4th ed. *Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases*, Routledge. New York

Hjager, T. (1996), «Agricultural Diversification into Tourism: evidence of a European community development program», *Tourism Management*, 17(2): pp.103-111

Hunziker, W., Krapf, K., (1942), "Grundriss der allgemeinen fremdenverkehrslehre", Polygraphischer Verlag AG, Zurich

Iakovidou, O. (1992), «The role of women's agrotourist cooperatives for promotion of agrotourism in Greece», *Συνεταιριστική πορεία*, 28: pp.137-145

IUCN, (1991), «Caring for the Earth. A strategy for Sustainable Living», Switzerland

Karabati, S., Dogan, E., Pinar, M. and Celik, L.M. 2009 “Socio-economic effects of agri-tourism on local communities in Turkey: The case of Aglasun”. *International Journal of Tourism and Hospitality Administration*, 10: 129-142.

Leeds, R. & Barrett, E. (2004), “Agritourism: Cultivating a trend. In Ohio State University Extension-South Centers & Hockin Hills Tourism Association”, Logan, OH. (2004), *Proceeds of the conference a conference connecting tourism and agriculture, Advancing Community Tourism*

McGehee N.G., Kyungmi K. (2004), «Motivation for Agritourism Entrepreneurship», *Journal of Travel Research*, (43): pp.161-170

Pevetz, W. (1991), Agriculture and tourism in Austria, *Tourism Recreation Research*, 16,(1), 57-60.

Prosser, R. (1999). Societal change and the growth in alter native tourism. In E. Cater, & G. Lowman (Eds.), *Ecotourism: A sustainable option*, (pp. 19 37). New York: John Wiley & Sons

Ross, S. and Wall, G. (1999). *Ecotourism: Towards congruence between theory and practice*. Tourism Management.

Selwyn,T., (1996). *The Tourist Image: Myths and Myth Making in Tourism Myths and Myth Making in Tourism Series*, ed. Wiley, Michigan

Shrikatanyoo, N & Campiranon K. (2010), "Agritourist needs and motivations: The Chiang Mai Case", *Journal of Travel and Tourism Marketing*, (27),p166-178

Stavrakis, D., (1979). *Le Phenomene touristique international: Demande, organisation, problematique, tendances futures (Theses et recherches)*, ed. d'Aujourd'hui

WTO. (1998), *Tourism 2020 Vision — Influences, Directional Flows and Key Trends*, *World Tourism Organization*, Madrid

Γ. Διαδίκτυο

www.agro-tour.gr

<http://www.agrotravel.gr/>

www.agroxenia.net

<http://www.athenamko.gr/>

www.who.com

<http://www.epirusglobal.gr/index.php?option=comcontent&task=view&id=43&Itemid=77>

http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/provisions_and_instruments/g24208_el.htm.

<http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvb/g24208.htm><http://el.wikipedia.org/>

www.geocities.com

<http://www.go-online.gr>

<http://www.gnto.gov.gr/> Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Υπουργείο Τουρισμού)

<http://www.hri.org/infoxenios/greek/crete/history.html>

<http://www.in.gr/agro>

http://kallithea.hua.gr/epixeirein/dihmerida1/Sdrali_17.03.2005.pdf

<http://www.leader-plus.gr/>

<http://www.oke.gr/>

<http://www.odysseus.culture.gr/indexgr.html>

http://www.odysseus.culture.gr/h/3/gh3530.jsp?obj_id=2355

<http://www.traveldailynews.gr>